Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DANMARKS FOLKEMINDER Nr. 14

THORKILD GRAVLUND

DANSK FOLKEKARAKTER

FYNBOER

KØBENHAVN
DET SCHØNBERGSKE FORLAG
KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI I KOLDING
1914

THORKILD GRAVLUND

DANSK FOLKEKARAKTER

ANDEN BOG

◆

FYNBOER

UDARBEJDET MED UNDERSTØTTELSE AF
DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE
STIFTELSE

Fyn som dansk Landsdel.

MELLEM KYSTER og trind af Kyst ligger Fyn lunt midt inde i Riget. Bag bugtede, vidtstrakte Strande og Ø om Ø, grønne Øer i Havet, der er saa fredsommelig blaat, hæver Landet sig i tunge og bløde Drag, frodigt og hegnet.

Heldigt er Fyn: fra Naturen rigt udstyret og i Nationen lykkelig midtvejs stillet.

Fynboen kan rundt om sin Ø rejse næstendels mod alle Verdenshjørner og endda kun møde Landsmænd. Fynboen er den eneste, som boer i en saadan Kreds af Danskere.

Heraf skulde vel tænkes, at fynsk Karakterejendommelighed maatte være den bedst kendte i Danmark. Men det er ikke saaledes.

Fyn er »Perlen i den danske Krone«[1]) og »Fyn er Danmarks Hjærte«[2]) blev det sagt. »Perlen« og »Hjærtet« med andre fynske Herligheder gemmer sig i en egen Midtvejs Stilhed — mellem Sjællænder og Jyde, hvor Fynboen er kendt som den, der sidder inde med Herlighed mer end med Ejendommelighed.

Af de fynske Goder har Sjællænderen navnlig haft et godt Øje til Drikken, Øl, Mjød — og Jyden et mildt Smil til Fødevaren, den søde Grød. Sagtens fordi disse Gaver ikke har været saa rigt tilstede paa de andre Landsdele. Sjællænderen havde ingen Humle — og har iøvrigt altid haft mere Lyst til det lækre end Ævne for at frembringe det. Og Jyden har paa sit skarpe Jordsmon næppe allevegne haft ønskelig Overflod af Grød.

Men den bedste Kender og Lovpriser er som rimeligt Fynboen selv, og især er nok ingen naaet højere end »alle op-

rigtige Fynboers Ven« Hr. Jens Steen Sehested, som 1671 digter: »Det herlige og priisværdige Landskab Fyens billige Berømmelse«. Han kender og vurderer den liflige Saft (Mjøden), der kan Rygve fordrive, han véd, at det fynske Harekød er mere mørt end det skaanske, der er som Bast og Ræveskraag og visne Lunger. Alle sin Landsdels gode Sager elsker han ømt — fra Havernes Pryd og til Aal, Karper, Karudser og Krebs. Ej at undres over i al denne Velstand er, at han ogsaa har fornommen, Fynboen har et herligt Sind.

I dansk Literatur findes næppe Mage til denne poetiske Elskers prosaiske Lovsang over sin Landsdels Spisevarer:

> Den klumpe-haarde søde Grød — som kan paa Love mætte,
> den dyppes tit i Smør og Flød — jeg kan det ei forgiette.
> Godt humlet Øl er her at faa trods Rostoks tykke Bærme ....

Det er dette gode Øl, sjællandske Kystboerne fortæller om: det fynske Gammeløl, som blev frembaaret for Gæsten, rigeligt, men yderst prunkløst i en Lerkrukke med Pind i, og man véd, at Frederik den Syvende, da han laa i Nyborg (som Prins) og tit kom ud paa Landet, hvor der blev budt ham Drikke, bad om at faa den trebenede Lerpotte istedenfor det fine Krus. Det har Fynboerne fortalt Sjællænderen. Det rigtige Gammeløl tappedes altid paa Lerpotten.

Ikke som en Hæder omtaler Jyden Fynboens Glæde over Grød. Fynboen siges at mimre lysten med Munden, naar han gaar forbi en Boghvedemark, og gaar han ud at lede efter sine Heste, tar han en Klump Grød med et stort Hul i og stikker paa Armen for ikke at savne Kost undervejs. Karrig er han dog ikke, for han raaber til hvem han møder: »Ka du hitte mej mit Øj, ska du faa noet af mit Grøj.«[3])

Kan hænde et saadant Møde ikke vilde været Jyden imod, thi han er saalidt som Fynboen nogen Fjende af Grød. Men der skal være Maade med.

Paa Fyn spurgtes en Mand: »Ve du ha Ssmørrebrø?«

»Ssmurregrø?« svarede han. »Ja, de holler je Fannen huk mæ mejed av!«

Saadan grødfyldt Tanke indbyder Jyden baade til Humor og Satire, en godlidende Spot, som kommer frem overfor Fynboen. Ja, Fynboerne spiser Brød til Grød for at spare paa Kornet.[4]) Naive i deres Overflod.

»Fyn det er et godt lille Land, dær faar man noget for noget.«

»Sjælland det er et skidt lille Land, dær faar man itte for itte.«[5])

Iøvrigt daarlig Handel beggesteds. Men i Filosofien gaar det ud over Sjællænderen. »Fynboerne er ligesaa gode som Danskerne«[6]), siger Jyden og mener vel som saa: I Øboer er ens blissede — hvertfald er Fynboerne ikke de ringeste. Trøst jer, Børn!

Jyden vil vistnok ofte synes, at Fynboerne er lettere tilgængelige end Sjællænderne og mere egnet for ens nemmeste Overbærenhed og — godmodigt Drilleri. Sin skarpe Satire bruger Jyden ikke almindeligt overfor Fynboen.

Et lignende drilsk godmodigt Lune viser Sjællænderen her.

En vestsjællandsk Skipper sejler ud af en fynsk Havn og mødende de stedlige Fiskerbaade, som er for Indgaaende, morer han sig med at raabe, efterlignende fynsk Mundart (som disse Sjællændere er dygtige i): »Æ ded dej, Ajes?« (Anders). Indtil han endelig slumper til at møde en som bærer Navnet og svarer: »Ja, va ve du?« — Det er sjællandsk Narreri.

— Spøg med fynsk Mundart er almindelig. »Hunni og Katti, Degni og Præsti« — eller »Ovni og Vovni og Kakkelovni« er det jo nemt at køre op med. Det skal lyde »jappet« og uskønt. Men naar en ung sjællandsk Pige sætter sydøstjysk (ikke vestjysk) over fynsk — efter sin Erfaring — er det dog tvivlsomt om den Smag kan kaldes god.

— Fynboernes Øl og andre Herligheder er nu engang lettere at vurdere end deres Særegenheder, som det stundom kan være vanskeligt at faa Øje paa.

Let set er fynsk Overdaadighed. Den har Jyden opdaget og dertil en fynsk Naivitet i Handelssager.

»Ka jej stole paa dig?« spurgte Fynboen Jyden, da de handlede.

»Nænænænæ!« svarede Jyden, »hvæ hytter sæ.«

Trods denne jyske Skæmthistorie er Fynboen ret sikker til at hytte sig.

Mindre haandfast, maaske mere rammende karakteriserer Sjællænderen Fynboen.

»Det skinner som en nymøjet Mark, som han sa den fynske Bonde.«

Og vel har saadan en gødningsspredt Ager sin Skønhed,

indrømmer den sjællandske Bonde — og uden yderligere Understregning har han ligesom ubevidst — karrikeret Fynboens Sans for Pænhed.

Men med Stadsens Varighed er det nok sommetider saa som saa.

Fynboen havde muret et nyt Skorstenshoved paa sit Hus, og kom fornøjet over det ind til sin Kone: »Her ska du komm u og se, Mor, je ha lave et nyt Skostenshoed te dej.«

Konen fulgte med ud: »Je ka itte se noed Skostenshoed!«

»Ka du itte se de, Mor,« snakkede han. »Ja—h, saa maa de være nee i Haven. Det var der (oppe), dengang jeg gik.«

Sjællænderen elsker Tings Varighed og har ment, at Fynboen lægger mindre Vægt herpaa, og saa har man prentet sig dette komiske Optrin, som virkelig er fin Karrikatur.

Som Folkestammer set synes baade Sjællænder og Jyde at vide sig sikker paa, at Fynboen ikke er de større Landsdele jævnbyrdig i fuldvoksen, erfaren Hu, men derimod godt fremme i Levemaade og af et venligt Sind uden Nid og Karrighed.

Dette giver i ydre Træk Fynboens Stilling som Folkeart, men det giver ikke egentlig Folkepsykologi. Det er et Stykke primitivt Verdensbillede, saaledes som ethvert Folkesamlag søger at danne sig i faste Rids af sine Omgivelser. Der er ingen sammenhængende psykologisk Opfattelse, men blot en Understregning af, hvad der føles som fremmedartet overfor det kendte, rette og tilvante, som man selv er saa heldig at raade over. Man søger ikke at trænge ind til en fuld Forstaaelse af Modpartens Særegenhed, men blot at afgrændse sit eget Jeg, sin typiske Form, i Forhold til Modsætningen.

Et saadant folkeligt Verdensbillede er at opfatte omtrent som en Folkekarakterens Sagnhistorie.

Udvikling fører til, at man ikke længer ser den anden Landsdel som fra Søsiden, blot som Modstilling til ens eget. Folkedelene mødes i Samspil, typisk Karakterbrydning i rig Mangfoldighed: Harmoni eller Disharmoni som det kan blive. Her — kan man godt sige — begynder Folkekarakterens historiske Tid, hvor den psykologiske Forsken faar faste Holdepunkter: Enkeltiagttagelse istedenfor Sagnforestillinger. Jo rigere Samspil, der

er i et Folk, jo mere Stof vil der ogsaa være for Folkepsykologien. Nutidens Samfærdselsmidler menes at udviske folkelig Særegenhed. Snarest faar den dog øget Kraft ved at udnyttes i Samspil (Fred eller Kiv) med anden Ejendommelighed.

Det primitive Verdensbillede: *Modstillingen,* og den fuldtvirkende Karakterbrydning, *Samspillet,* er nationale Udviklingsstadier og findes Side om Side den Dag i Dag.

Ikke mindst kan de skelnes i dansk Folkepolitik. I Særdeleshed naar man vil kende Fynboens Stilling i dansk Folkekarakter, kan man ikke komme udenom vort politiske Bondepartis Delingslinjer.

De har bragt os den eneste almen kendte og paa historisk Grundlag hvilende Folkekarakteristik vi ejer: *Skellelinjen,* som viser radikal Politik hjemhørende paa Sjælland, reformvirkende i Jylland og moderat paa Fyn. At Delingen ikke er skematisk overholdt, og at den ofte bruges til ufolkelige Formaal, svækker næppe dens indre Ægthed. Det falder naturligt, at Folkepartiet spalter sig i tre Forhandlingsgrupper, hver støttende sig til en Landsdel. Noget saadant har været Tilfælde alle Tider. Forhandlingsformen — ikke Programmet eller Programmerne — er en folkepsykologisk Værdi.

Sjællænderen er »radikal«. Det vil sige: med et skarpt, drilsk Blik paa sine Omgivelser og en vis Skraphed i Form holder han af Snuptaget. Frahaands med Sagerne. Som Manden sa efter Maaltidet: »Skidtet af Bordet, Karen, la vos komm te å spill Kort!« — I Dybden røres Sjællænderen heftigst ved Samfundsliv. Hans Ø var jo oftest Kampstedet. Hans Trang er Orden og Oversigt. Maalet: den endelige Form, der ikke kan tænkes anderledes. Han strider radikalt for at naa Konservatismen i Princip.

For Jyden er det bestaaende ingen Helligdom, men det frugtbare, og Maalet er ikke blivende, den jyske Hedeopdyrkning i dansk Politik lægger Lov til Lov, og den mindste Urt, som gror efter den politiske Udsæd, kan Jyden glædes ved og føle for.

Naar det for Sjællænderen gælder om at naa en Stil, hvor de blivende Linjer har Sted, søger Jyden at tilrettelægge de værende Forhold med ubegrændset Frugtbarhedsgørelse for Øje.

Imellem disse to Synsmaader er Forhandlingsgrundlaget

ikke stort. Trods Opøvelse gennem Tiderne naaede Sjællænder og Jyde ikke vidt i Forhandlingsævne.

Men Fynboen har Taget her.

Fynboen fik Pladsen imellem de to større og dertil Skæbnen at skulle ta sig Skylden paa og være moderat for de andre. —

— Det siges, at Fynboen er mindre karakteristisk end Sjællænder og Jyde. »De er mere udviskede . . . men forresten har jeg truffet mange udmærkede Mennesker paa Fyn!« mente en Mand, som gennem videnskabeligt Arbejde havde færdedes med Folk Landet over. Det svarer jo iøvrigt til den folkelige Sagnforestilling hos Sjællænder og Jyde.

Sikkert har Fynboen en vis Utilbøjelighed for at markere sit Væsen, men netop ved sin ligesom bortgemte Ejendommelighed gaar Typen harmonisk og med Front til begge Sider ind mellem Sjællænder og Jyde.

En gammel fynsk Husmand havde et Mundheld i den rigtige Retning og lod sig det ikke fravriste. Han udtalte altid som sin Mening et Baade—og: »De ka sejes — å de ka itte sejes — å de ka sejes i en ves Fåstand!«

Jamen, sikke noget Vrøvl! sa man.

»De ka sejes!« svarede han tænksom. Og siden blev hans Filosofi ukrænket. Den vilde maaske i Jylland hedde Slaphed. Den kan være Spændstighed paa Fyn, hvor et humplende Enten- eller snarere er Svækkelsestegn.

Jyde og Sjællænder stod gennem Tiderne stemt i stærk Ligevægt overfor hinanden, aldrig — selv med Eftergivenhed fra en af Siderne — i Underkastelse. Derfor kan Samspillet mellem dem være ejendommeligt frugtbart, karakteristisk og aandsudviklende.

Men i ligefrem Modstilling har de svært ved at forhandle. Der er Stivhed, men ikke Spændstighed.

De savner Ævne til at kappes. De forstaar det ikke. De kan kriges lidt om en Smule og kævles om endnu mindre, men de kan ikke kappes om at naa et Maal.

Men Fynboen med sit spændstige Baade—og kan kappes til begge Sider og gør det. I den stilfærdige, snilde Fynbo har Ævnen til rolig, ukuet Kappestrid faaet Karakter.

Naar Sjællænderen henfalder i skeptisk Dvaskhed og Jyden i helligt Stivsind (eller endnu værre, om de bytter Roller), da

kan Fynboen staa rede, ikke gnistrende livfuld, men mærkeligt drømmende maalbevidst.

Ligesom de to store Landsdele ikke kan øve Kappestrid i Politik, saaledes heller ikke i Hverdagslivet. Den Form for Selvhævdelse synes uden Værdi for deres Karakter. I gammeldags Almueliv har Styrkeprøver og Færdighedsøvelser været yndet Fællesfornøjelse, men Morskaben gik ud paa at lade Latteren skylle over den tabende Part, en haansk opflammende Latter. Nogen »saglig« Sans for Kappestrid synes her ikke at have været, hverken i Arbejde eller Fest. Jyden vil altid klarere se Modstanderen end Medspilleren i sin Modpart, og for Sjællænderen er det Unatur at ville naa mere end sine Ligemænd. Hvor endelig Æren kræver Kappestrid vil denne vistnok baade hos Jyde og Sjællænder snarere blive til Kamp end til Kampleg.

At Jyderne ved enkelte Lejligheder har kappedes om at binde Hoser (i Bindestuen), og Sjællænderne (i Almindelighed) en Gang eller to om Aaret har »kørt paa Kaps« hjem fra Marked, kan jo gærne nævnes.

Anderledes stiller Sagen sig paa Fyn. Lettest faar man et Overblik heraf ved at læse Anders Christensens: Fynske Bønders Liv i forr. Aarh. Midte. Der er Kappestrid i Hellig og Søgn. Naar Mergelbunkerne skal spredes, og naar Rapsmarkerne skal høstes, samles Venner og Naboer om Arbejdet og kappes om, hvem der først bliver færdig med sin Part deraf. Naar Arbejderne efter endt Dagværk raaber et Hurra kappes man om, hvem der kan holde Aandedraget længst, og Hurraet tilkendegiver andre Arbejdsflokke, at nu er man færdig. Efterhaands lyder Hurraerne ogsaa fra de andre. Naar Folk bænkes ved Gildebord, sker det nøje efter Rangfølgen, man maa stadigvæk vide, at der er nogen som kommer bagefter. Saaledes overalt, hvor der er Mulighed for Kappestrid i en eller anden Form, vil den findes. Noget helt tilsvarende kendes ikke i de andre Landsdele.

Danske Vælgermøder siges at skille sig fra Udlandets ved den Mandjævning der finder Sted, naar Kandidaterne offenlig træder op mod hinanden og kappes om at vinde Stemmer.

En kendt jysk Tingmand valgtes i en fynsk Kreds, men klagede over Selskabet, han her kom i: »A er ked af den Krees.

Naar a har talt, saa raaber de Hør og Bravo, og naar min Modstander har talt, saa raaber de osse Hør og Bravo!«

Og saa fandt han sig omsider en hjemlig Kreds, der mere svarede til hans Syn for Saglighed.

Fynboerne har ægget begge Talerne lige bravt, selvfølgelig for at de skulde opflammes i Kappestrid.

Lige saa selvfølgeligt kunde en Jyde ikke finde sig heri. Sjællænderen maaske nok lidt bedre. Dog skal der være rigtig Vælgermødemorskab paa Sjælland, maa det vist hellere udarte i almindelig Tumult end i regelret Kappestrid. Der er Plads mer end til een Jyde eller to Fynboer.

Den fynske Kappestrid er muligt i Slægt med Jydens Trang til Overbud og med Sjællænderens hidsende Hu. (Som naar Jyden stræver og Sjællænderen ægger). Det er dog ikke afgørende. I sin Grund er Kappestriden en Sans for Resultatet (som Sjællænder og Jyde ikke ved af), en Sans for en fjærn, men given Tone, der er Øjeblikkets. Tilværelsens Nu — hvor er det henne?

. . . . Mellem sjællandske og jyske Soldater var der en eneste Fynbo. Han gik oftest tavs midt inde i Delingen. Men det hændte stundom paa lang Vejfærd, at Sjællændere og Jyder holdt op med deres Snakken, som ellers gled godt, for at lytte efter Fynboen, som gik og smaafløjtede en Stump Melodi: nogle faa simple Strofer, som krævede Lytten og skabte Stilhed om sig. De satte en Rekord: et Maal var naaet, et øjeblikkeligt Indtryk optaget.

— Fynboen »holdt Ly« som det hedder i gammelt Bylavssprog, om den der ved Gildet talte og hævdede Lyd for, hvad der høres skulde.

— Jyder og Sjællændere har tit maatte lytte, naar Fynboen »holdt Ly« og fandt Tonen — satte Rekorden.

Nu er det ikke netop som Rekordsætter man til daglig Brug opfatter Fynboen. Fyns Stilling i Riget og Fynboens i Samfundslivet har henvist til Mellempartiet, Moderationen. Maaske har Fynboen dog stundom her fundet det Maal som gjaldt, som var det givne. Fremtidens Historikere dømme derom. —

Jeg spurgte en yngre jysk Politiker, hvad der karakteriserede fynsk Politik.

Moderation! sa han: »Akkordens Aand fra Hans Tavsen til Borgmester Jensen«.

Man kunde — i Stilen — fortsætte: Og Rekordens Aand fra den fynske Oltids-Rekordhelt Palnatoke[7]*) og til Thorvald Ellegaard, Verdensmesteren.

Fynsk Udsyn.

— »Fyn er Danmarks Hjerte, intet Under derfor at Landet er varmt!« skriver en gammel topografisk Forfatter, som paastaar, at Fyn har sit eget Klima med tidligst Foraar i Danmark, og det kommer af den porøse Muldjord.[8]) —

Hvorledes det saa er: Fyn har ikke Jyllands brudte Linjer, de stærkt hejste og vidt faldende Drag — saalidt som Sjællands fast hvilende, plastiske Former. Der er nok Markbjærge paa Fyn, men de har oftest ikke nogen rigtig Magt i Landskabet.

Fyn er et aabent udstrakt Land, trods Hegn og Lunde. Dær er Sletterne stride og Jordsmonnet uden den tætte Bølgen som det sjællandske. Bakker og Dale bærer ikke Landet, thi de lukkes bag Hegn, Plantning, Afgrøde.

Saadan har Fynboen villet det. Thi for at disse Bakker ikke skulde virke med Vælde (og af hvilke Grunde man mere vil give) har man snoet dem ind i et Net af Hegn og Risgærder under grændseløs Flid. Der er Risgærder flettet af Tjørn gennem tykt og tyndt. De fynske Alper gennemskæres jævnligt af Risgærdernes Rovdyrrygge.

Eller Plantningens Yppighed dølger alle Linjer som paa Ærø, hvor løvrige Kroner ofte træder istedenfor klippede Hække og flettede Hegn. Blot den kælne Indskærskyst liver lidt op mellem de bugnende Løvrækker.

Fra det velkendte Udsynsstade, Bregninge Kirketaarn paa Taasinge ses et fladt fynsk Land, faldende mod Kysterne — tynget af Løv, bræmmet af Agre, gennemilet af tykke, grønne Hegn og smalle, gulige Veje. Hvert levende Drag i Jordsmonnet er strammet af lige Linjer og trykket af Hegnenes Jærnbaand. Kun den aabne Kyst har man ikke kunnet binde, og Lungebugten bag Valdemars Slot staar bred mellem blaa Skove.

*) Se Henvisningen bag i Bogen.

Men oppe paa Fynshovedhøjderne paa Hindsholm har vi den rigtige store, favnende Kystlinje der bærer et Landsdrag med Bakker og Dale og Øer af oprindelig Vælde.

Det er sjældent paa Fyn, hvor Landskabet inddeles af Hegn, saa selv Blæsten taber sin Slettekraft og gaar varligt hen over de rige Haver.

Luften her i Frodigheden er en egen Dis, som møder den fremmede og lader ham vide, at han *er* fremmed. Det er som den rummer en Sødme af dyb Livsfortrolighed mellem Mennesker, hvis Æt har aandet i denne Luft. Det er ikke den ramme nationale Brand som Sildestanken i Kerteminde, men det er Hjemmenes tætte Aande der raader paa Fyn.

Saa rigt og smukt for de der har hjemme, saa koldt og øde kan her være for den der vil trænge ind i Løndommen. Det er som Stedets Guder stred imod, og dette er ikke Lyrik, men blot hvad mange, som tog hjemmefra for at se »Verden«, har følt i al Enfold: Stedgrændsernes menneskelige Magt.

De første Aar jeg var her! fortalte en ung Sjællænder, som i nogle Aar havde boet i Odense: »havde jeg da truffet en gammel Kælling hjemmefra paa Gaden, havde jeg faret hende om Halsen og kysset hende!« — Han lo. For nu var han bleven hjemhørende. Og hvorfor skulde han ikke le over, at der i Virkeligheden er saa langt mellem Sjælland og Fyn. Denne Uforholdsmæssighed er jo komisk, netop fordi den er sand. Men enten man vil græde eller le deraf: Forskellen er tung særligt for den, der ikke er klogere end, at han maa ta den, som den er.

En Fynbo, som har udført et omfattende politisk Arbejde paa Sjælland, yttrer: Er det ikke mærkeligt, nu har jeg været her i tredve Aar og havde Spørgsmaalet staaet om Nordfyn [og ikke om sjællandske Karaktertræk], saa skulde jeg let ha svaret. Men her bliver altid noget fremmed.

Saa er der altsaa Forskel! henstillede jeg. Det er ikke Fantasi?

Han svarer med tilkæmpet Vished efter tredve Aars Arbejde, som tyder paa skarp Sans for Folkeejendommelighed: Der *er* Forskel.

Dette kan hindre, men, indenfor givne Grændser, nok saa vel fremme Forstaaelsen mellem Landsdelene (eller Egnene indbyrdes).

Skarp Modstilling giver stundom en Spænding, hvoraf dyb Forstaaelse opstaar.

— —

Efter at have vandret mellem fynske Haver er det helt underligt at komme til Sjælland igen. Vel er Bysens Haver her ogsaa gode for sig og gode nok til sit Brug, men ikke til Sammenligning med fynske, hvor de ofte vil synes pjuskede og fattige. Deres Skønhed, et gammelt enligt Træ paa en Græsplæne, eller deres Hygge i Sammenhæng med den store Stakhave synes gærne rent tilfældig. Dog skal man vogte sig for ikke at gi Tilfældigheden for megen Skyld. Det hører til Sjællænderens kunstneriske Ævner, at han med ganske faa, overlegne eller *næsten* tilfældige Midler kan hæge sit Værk, mens yderligere Stræben efter Pryd føles trættende.

Fynboen trættes vist aldrig i sin Lyst til at udbedre og omdanne og forskønne. Hvor Midlerne hertil er store, kan man nok spørge med Ord af en gammel sjællandsk Bonde: Hva ska dæ mæjen Prajt te? Han kunde sikkert sagt det om de fynske Haver, Jyden maaske vanskeligere, hvor Pragten er Frugtbarhed, skønt der ellers hævdes: »Du skal ingen Stas bry dæj om!«

Men trods det, at man paa Fyn udfordrer Skønhedssansen stærkere end andre Steder i Riget, synder man muligvis sjældnere imod den.

Thi Fynboen trættes ikke i sin Hjemglæde.

Nord paa Hindsholm saa jeg en firlænget Gaard opbygget af ubrændte, soltørrede Lersten, hvilket vil sige det mindst holdbare Bygværk, som kan findes hertillands. Den lerklinede (plastisk formede) Væg med Støjler og Halmbaand, hvorom Leret klaskedes, er ikke nær saa slem til at regne ned som den af Lersten opmurede Tavlvæg og siges ogsaa at være lunere. Der er et uafladeligt Arbejde med at udbedre en saadan lerstensmuret Gaard, naar den skal blive staaende. Denne Gaard menes at have været holdt oppe i halvandethundrede Aar. Hvad har det ikke kostet af stille, taalsomt Slid og aldrig glippende Omhu at vinde disse utallige Sejre over Storm og Rusk, som flaaede Tag og flød Væggen ned. En saadan Gaard kan næppe holdes oppe af andre end Fynboen, og endda kun i Slægten som det gamle Hjem. Lad der komme nye Folk, saa synker den.

Gaarden staar der endnu i Nordskov, sammenbygget med fire rundede Taghjørner og med Lervæggen straaklædt ud mod Gaden, som den stod der i Hoveriets Tid. For en halvfjerdsindstyve Aar siden blev der lagt Flisegulv (brændte Sten) i Øverstestuen. Før var der selvfølgelig Lergulv. Til et Barselgilde kom dette muligvis første Spor af »nymodens« Hygge, hvad ikke er glemt.

Den velbyggede fynske Gaard (der i Tredserne eller før) afløste Lerlængerne og »Sibensvæggene«, som klinet Mur kaldes paa fynsk, er det store og heldigt førte Forsøg paa at skabe Nutidshygge og Velstandsfølelse i Bondehjem. En vis Overdaadighed er fremherskende. Der er ødslet baade med Rum og med Egetømmer. Det sidste var nødvendigt for Hyggens Skyld. En Tavlmur, hvor der er langt mellem Stolperne, kan, særligt hvis de er malede (dekorativt udskilte af Muren), gøre et trøstesløst skrøbeligt Indtryk, og det udebliver hellerikke, hvis Gaarden ligger nøgen og fattig paa Vækst omkring sig. Der skal gro noget blussende frodigt og bølgende tæt om den fynske Gaard. Det slagne Agerland og den benede Stolpemur maa ha Frugtbarhed om sig. Men hverken Sjællænder eller Jyde ævner at gøre det kunstnerisk som Fynboen. Derfor er dekorative Bindingsværksbygninger ogsaa færre hos dem.

Jyden bygger rød Grundmur eller Kampestensmur, som staar dejlig fast paa hedemørk Jord i Aftenlys.

Sjællænderens er den hvidkalkede, lerklinede, plastisk formede Mur, der sluger Sollyset og fanger alle Skygger saa mærkeligt levende.

Et hvidt Hus paa Hedejord har Ligfarve, en Rødmur paa Sjælland har noget gravagtigt over sig.

Smykkende Bindingsværk er egenlig kun forstaaet hos Fynboen. Men til Gengæld kan man ikke spække — forme — den lerklinede Væg som Sjællænderen. Fynsk Klining ser raa og uglattet ud og med Kalkningen er det ligesaa. Det ligger ikke for Fynboen at hvidte den brede slagne Mur (uden Tavlværk). Fynske Kirker savner ofte Hvidtning. Hvad Kirkerne savner paa Sjælland er hvertfald ikke Kalk.

Den gamle sjællandske Gaard i al sin Hvidhed med lave Længer og smaa Huse ligger trøstig groet ud af sin Bakkehældning og tar ikke megen Plads op. Den »skyller« ikke stort,

men den har »Rødder i Jorden« som man siger om et gammelt faldefærdigt Hus, der bliver staaende.

De jyske og fynske Gaarde er meget større i Bygning og »skyller« mer, men er i mindre Grad som rundet op af Agerlandet, virker ofte mere tilfældigt hensat.

Den fynske Gaard er muligt større end den jyske og mere velplejet end den sjællandske.

Gaardspladsen kan være delt med et Bælte af højstammede tilklippede Trær. Man kommer ind ad Porten — i Avlsgaarden, og ovre paa den anden Side Træerne skimtes den almindelige Stuelænge som en Hovedbygning. Det tar sig smukt ud. De lave gammeldags Bondehuse med Egetømmeret i tykke Kævler paa Kryds og paa Tværs staar velholdte og uforgængelige under en landlig Ynde og tryg Hygge, som maa være god at føle sig hjemme i.

Haven — den store, prægtige Have — hvori Gaarden dukker sig, er omgivet af en klippet Hæk, et Mesterværk af Klipning og altid i Orden som dannet i Dag. Det er kønt. Sjællænderen ynder ogsaa denne ulastelige Orden og Linjerethed, men i selve Kunsten opnaar han ikke stort. Han kan »straffe Tornene«, men slibe Hækken med en Saks, det gir han sig ikke Stunder til. Fynboen vil som Jyden nok stundom være imod det altfor tilklippede, men Ævnen har han og Tilbøjeligheden for at opelske en saadan Hæk.

Thi det stive grønne Gærde og det tykke Bygningstømmer, der skimtes som Skovens Stammer bag Havens Løv, giver den rette Ramme om Haven, hvor høje ældgamle Frugttrær, Sirbuske, Blomster, Græsplæner efter Klippekunsten, Flagstang, Stengrotte — og den henrivende Humleranke danner et pragtfuldt Maleri.

Fynboerne er ikke blot store Malere, de er ogsaa store Rammefabrikanter i Hække og Gærder.

Jyden kan drive Haver af vidunderlig Frugtbarhed og Grokraft. Ja, de største Stikkelsbærbuske findes — selvfølgeligt — i Vendsyssel, har jeg læst i en Avis.

Sjællænderens Have er i bedste Fald en gammeldags Urtekost med stærke Bonderoser og vellugtende Blade, dertil et rigtigt Ævletræ med røde Gemmeævler saa sure, at jeg fra Barndomsmindet gyser ved Tanken.

Fynboens Have er Landskabet om hans Hjem, der er Genstand for hans dybeste Omhu. I Særdeleshed dog dets Afgrændsning.

Ved Alfarvejen staar der bag Grøften et Risgærde og bag det en Tjørnehæk som Hegn for en ganske almindelig Kornmark. Hertil naar altsaa Ejendommen. Eller der er et Risgærde flettet ovenpaa et Stengærde mellem et Hegn af Trær.

Det er vist ikke til synderlig anden Nytte, end at det er *fynsk*.

Men det er jo ogsaa nok.

Det fynske Landskab er ikke ren Natur som Jyllands Mark og ikke Historie som Sjællands Vange, det er Digtning. Dog har Fynboen gennem Tiderne baaret sin Del af Virkelighedens Kvaler og taget sit Præg deraf. Pest, Herrevælde og alskens Hærgning har ikke skaanet Øen, og den yderste Grændse for Tilværelse var ikke ukendt.

Hvad vi har af Oplysninger om Fyn under Krigen 1658 hører vist til det grueligste fra hin Tid. Store Dele af Folket døde Hungerdøden, andre frelste Livet kun ved Herskabets og Fjendernes Hjælp. Saaledes taler Kilderne om Tilstanden i Landsbyerne, hvor Gaardene laa øde, og »den Mand med sin Kvinde og to Børn døde af Hunger« — »den Mand med tre Børn døde af Hunger« — »han og et Barn dør af Hunger samt mange andre Husfolk og unge Folk af Hunger bortdøde« o. s. v. — Værst er dog muligt et Vidnesbyrd givet af en Foged ved Nyborg Slot. Han meddeler, at Landets egne Folk sparede ikke at røve paa Fjendens Regning, og i Fjendens grumme Plyndring havde de Bønder megen Skyld, som handlede og købslog med Fjender, der næppe havde røvet saa stærkt, om ikke Byttet var til at afsætte.[9]) Her synes vi at være naaet til et Lands dybeste Elendighed, hvor Bonden uden Samfølen gaar Fjenden tilhaande i Handel med det røvede Bytte. Baggrunden for dette Billede er Hungerfaren og Folket i Dødsangst. Men mærkeligt kommer da en Meddelelse om, at selv i Krigstiden glemte Bonden ikke sin Pileplantning, Podning og Humledyrken, hvor Muligheden var for at faa Arbejdet gjort.[10])

Her førte Fynboen sin Kamp for at komme op til Livskaar igen. Trællekaar var og blev det længe.

Aar 1788 var Bønder i Vigerslev Sogn samlede til Slaagilde paa Herregaarden, da en af Bymændene kom fra Tinget med den Tidende, at Stavnsbaandet var løst. Herover »blev de alle saa henrevne af Glæde, at de straks — hvad som ellers var ganske mod deres Natur — forlode Gildet og løb hver hjem til sit for at meddele deres Familier den uventede Lykke.«[11])

— Omsider blev ogsaa Hoveriet afløst. En gammel Kvinde paa Hindsholm fortæller mig derom. Hun var med, da de drog hjem fra Hovmarken, den sidste Gang Bønder paa denne Egn gjorde Herremandens Arbejde — og de havde Musik, da de drog hjem!

Der var vistnok altid en egen rig Glæde over Sejrene i fynsk Folkeliv, og der var en uendelig Modløshed[12]) i Trællekaarene. (Læs herom i Rasmus Hansens: Gamle Minder). Men trætte synes Fynboerne ikke at kunne blive. De virkede stadigt. De naaede op. Der kom Flisegulv i Øverstestuen, efterhaands Fjællegulv i alle Stuerne, og nye Gaarde med Haver og Hegn rejste sig efter Fynboens Sind. Mens Landet hærgedes og Folk af Hunger bortdøde, var der bleven podet og plantet paa Fyn. De digtede deres Land dejligt. Nødens Spor slettedes. Ja, som Barnet glemmer sin A B C, men aldrig dens Bogstaver.

Naar jeg vandrer gennem disse lykkeligt lune fynske Landsbyer med Haver og nænsomt prydede Hjem, synes det mig, at her blev stærkere end andre Steder alle Ævner sat ind paa at udslette onde Tiders Spor. Men stille, underligt stille er her.

Stævnerne.

En typisk fynsk Landsby synes mig *Davinde*. Ikke netop at den er som disse Bondebyer flest, den er ret ejendommelig, udpræget fynsk.

Langs en lille Bæk der klar og spæd iler under løvgrønne Skygger og bøjer sig om tunge Haver og Hegn ligger de stolpetætte Gaarde.

Udenfor Gaarden findes stundom et Par store Sten i Bækkens Rand.

— Hvad er de Sten til? spurgte jeg en Dreng.

De er til at sætte Sæben paa, naar der vaskes Tøj i Bækken, forklarede han. Og saa er de til at sidde paa om Aftenen.

Det er deres nuværende Brug, at man holder Aftenhvil paa Stenene ved Bækken, og stundom at man skyller Tøj ved dem. Men forhen bankedes Tøjet paa Stenene. De skulde omsluttes af svært hjemmevirket Linned, mens Pigerne stod i Bækken og svang de udskaarne Banketærskler (Kærestegaver), til Tøjet var renset og blændende hvidt.

Fra Vestsjælland ved jeg, at saadanne Bankesten har ligget inde i Gaarden. Et Sted ligger Stenen der sort og blankslidt ved Brønden endnu. Et andet Sted er den flyttet udenfor Gaarden ud til Gaden og bruges som Sæde. En Sten udenfor Gaarden er ogsaa god at ha at træde op paa, naar man stiger tilhest.

En Kampesten kunde i det hele taget bruges til meget i gamle Dage.

Lad Sjællænderen Jyden og Fynboen staa overfor en stor Sten: Sjællænderen lar den gærne ligge, som den er. Jyden vil kløve den. Fynboen ynder at stille den op til Pryd (der er meget smukke Stengrotter) eller tildanne den som Ledpæl, Vandtrug o. lgn., men mest karakteristisk fynsk: som Siddesten ved Bystævnen.

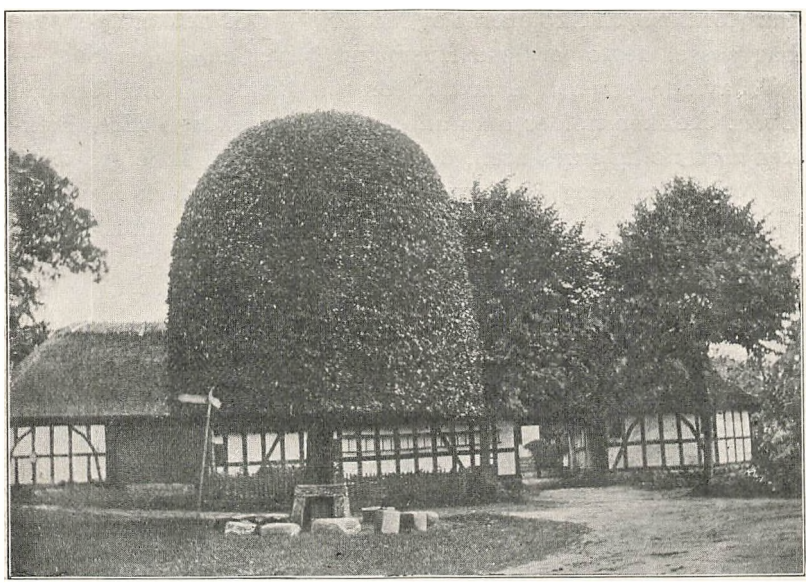
Naar man følger Davindes lille Bæk kommer man til Stævnen, den kendte Davinde Bystævne.

Paa en aaben Plads staar et højt tilklippet, kuplet Træ med tretten Siddestene i Rundkreds omkring det. I Baggrunden en rigtig stor fynsk Bindingsværksgaard, »Stævnegaarden«, hvis elskværdige gamle Ejer fortæller mig Stævnens Historie.

Først i forrige Aarhundrede samledes Bymændene ikke her, men paa en Toft oppe ved Kirken. Forresten sad de jo oftest hos Allermanden og drøftede Lavets Tarv ved en Dram og en Drik Øl. Men deres ædle Herskab paa Sanderumgaard syntes ikke om Bøndernes Drikken, og for at drage dem fra Allermandsstuen lod han oprette en ny Stævne, hvortil Lavet havde at holde sig. Han fik plantet Lindetræet paa »Stævnegaardens« Toft Aar 1816 eller 18. Paa en rund Bordplade af Sten (med et Hul hvorigennem Træet gror) kan der henstilles lidt Drikkelse for de tørstige. Meget er der ikke Plads til paa

den kvarterbrede Kant. Ej helt at forbyde men lovlig indskrænke har været den fromme Herres Tanke.

Naar man har hørt Fynboer tale om de glade Stunder og det trofaste Lav i Allermandsstuen, vil man næppe tro, det er lykkedes at afskaffe Sammenkomsten her. Endmindre, da den gamle Skik i Davinde gaar ud fra, at Byhornets Lyd kalder hver Mand frem i Porten med Spørgsmaal om, hvor Stævne skal sættes, under Træet eller — hos Allermanden.

Bystævnen i Davinde. Gravlund fot.

Nuomstunder samles Bymændene kun et Par Gange aarligt under Træet for at træffe Aftale om Vandløbenes Rensning og om at »læmpe Veje« — og endelig naar Bytræet skal klippes. Thi det er nu en Fællessag. Fra først af holdt Havekarlen paa Sanderumgaard Træet vedlige med Klipning, han havde plantet det og boede i Huset ved Siden af Stævnen. Efter ham hans Søn og endnu en Ejer af Huset, men saa fik det stolte Træ Lov til at gro vildt. Det taalte de Davinde Bymænd ikke. Da tudede de til Stævne, og siden hvert Aar, og hvem der har Lejlighed møder, for i Fællesskab at klippe Kuplen paa det nær hundredaarige Træ. Det er et vanskeligt

Arbejde, men det udføres med en Kunst som ellers er Slotsgartneres Sag og ikke Bønders. Bagefter tager man et Glas paa Lavets Regning efter gammel Skik.

Saaledes er den lille Landsby ikke blot Del af en Kommune eller Amt, men en Kreds for sig. (Iøvrigt udgør den et Sogn, Annex til Allerup).

Her var i Davinde tretten Gaarde og tretten Huse med Jord, dertil Skole og Mølle og to jordløse Huse. Det passer jo meget godt, siges der, en Husmand til hver Gaard og et Par (jordløse) til Skolelærer og Møller. — Om det ogsaa stedse har passet de to jordløse Husmænd bliver en anden Sag. —

Davinde er en lille fast Kreds om Bækken, som formede Byen. Bækken holder man af, og Stævnen holdes i Ære. Bækken maa nødig gøres uren, og Stævnetræet maa ikke gro vildt.

Mens Bylav og Bystævner rundt om i Danmark blev ødet og glemt, er de ikke faa Steder paa Fyn hævdet endnu. Fynsk Almue har ligesom ikke kunnet slippe Stævnen.

Gennem Iagttagelser fra forskellige fynske Bylav skal her søges Forstaaelse af, hvilken Værdi disse Stævner har for Folkekarakteren.

Hvor tidligt eller i hvilken Udstrækning vore Landsbyer har rejst Siddesten paa Stævnepladsen er ikke oplyst. Rimeligvis har den stensatte Landsbystævne ikke været saa almindelig nogensteds som paa Fyn.

Hvertfald er det Fynboerne der, saavidt muligt var, har hævdet Stævnen i den moderne Landsby og ofte fornyet det gamle Samlingssted med tilhugne og afslebne Sten. Flere Stævner er saaledes moderniserede i den sidste Menneskealder og ikke i nogen ensartet vedtagen Skikkelse. Stenkredsenes Form er vidt forskellig. Hesteskoform i Hjallese, Vinkel i Allerup, Halvcirkel i Søllinge, ligesidet Firkant i Heden, men Rundkredsen, som i Davinde, Stenløse o. a. St. er vel nok den givne Form.

Ved at rejse Siddesten paa Stævnen har man oprettet et Landsbyting, hvor alene Gaardmændene plejer Raad. De har hver sin Siddesten med indhuggede Navnebogstaver og Aarstal. Til andre end Gaardejerne er her ikke Sæde — selv om ogsaa Husmænd enkelte Steder har kunnet blive optaget i Lavet.

Oftest er dog Stævnen ikke opsat. Men Folk ved nok,

hvor de skal samles, siges der i Nordskov. Stævnen ligger hen i Grønsvær og er ikke afgrændset med Siddepladser for en fast Kreds af Mænd. Alligevel er det tvivlsomt, om Adgangen til at føre Ordet har været noget friere paa den ikke stensatte Stævne.

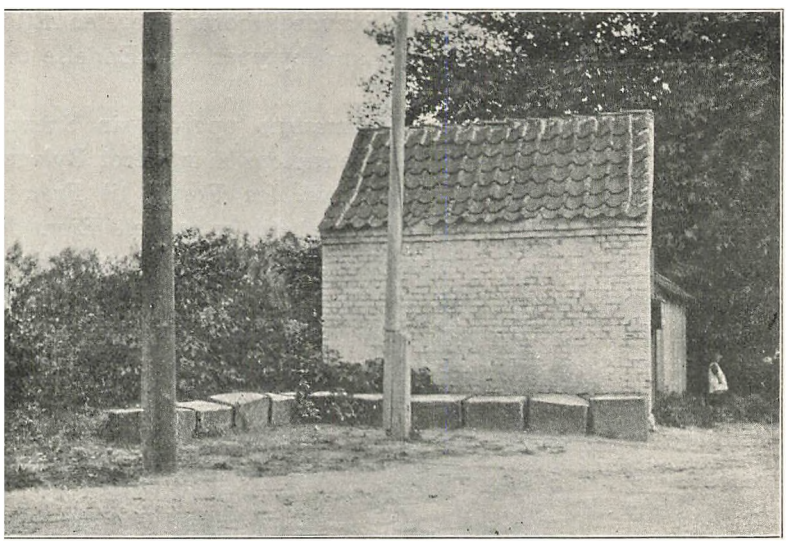
Lavstinget i sin stærkest afgrændsede Form er nu engang fynsk, og hvorledes Stenene opstilles eller om de ikke opstilles er næppe afgørende for den typiske Samfundsfølelse.

Der kan lægges Mærke til, at blandt de fynske Landsbyer, som har stensat Stævne, findes vistnok kun to Torpbyer — med Endelsen up. Det oprejste Stævne tilhører i Regelen Ætternes gamle Sæde, de tidligere Landsbytyper med Endelse um, lev, inge (inde), by, else.

Af de to Torpbyer har *Dømmestrup* opgivet sin Stævne. Den Plads, som i lange Tider velsagtens har været Bylagets og retmæssigt kun tilhører Bylavet fra Fortid til Fremtid (selvejende Institution), er overgaaet til en enkelt Ejer, der har inddraget Pladsen i sin Toft og vistnok bygget Kommunen (hvad der er noget andet end Bylavet) et Sprøjtehus for den. I Traps Danmark staar der, at Dømmestrupstævnen har 15—16 Sten i Rundkreds og et Træ i Midten, og at den bruges endnu. Noget maa der vel ha været om det, men der meddeles mig, at her aldrig har været Sten, kun lidt Trævækst. (Maaske er det gaaet med disse Sten som i Ellinge — se nedenfor).

Allerup er saa den eneste Torpby med stensat Stævne: i Retvinkel og med Flagstang. Stævnen bruges en to tre Gange om Aaret: »naar der er noved!« For ikke længe siden hejsede Allermanden Flaget paa Bystævnen, naar Flag skulde hejses. Sammen med Byhornet fulgte ved aarligt Allermandsskifte det gamle Flag og nogle Træstobe og en Trækumme der forhen brugtes til at drikke Lavsøllet af. Bønderne holdt Hæg over disse Ting — men Bønderne har et slemt Følge i Proprietarismen der ikke forstaar sig paa Bylav. Hvor er det nu henne? — Og »Stuerne bliver for fine« til de gamle Lavsfester, Allermanden maaske for »oplyst«. Indtil den seneste Tid har Brændevinshandelen haft sit Sted hos Allerup Allermand, en næsten ideel Ordning, der gav Lavets aarligt skiftende Præsident Raadighed over Udskænkningen.

I *Ellinge* var der engang en stensat Stævne, men Stenene blev brugt dengang Skrædderens Hus blev bygget, og det var Firserne. Hvormange der var, husker en halvfjerdsaarig Bymand ikke, kun at der stod en i Midten, og de var »grimme« d. e. utilhugne. Men han husker den Tid, Bymændene drak »Tiendeøl« af Træstobe i Præstegaarden. Og saa, efter Byraavets Ophør og Stævnens Forfald, slog han sig sammen med en anden Bymand om at hædre Stævnen ved at plante et Træ paa dens gamle Sted. To maatte de være, ene Mand, forstaas

Bystævnen i Allerup. Gravlund fot.

det vel, kan ikke gøre Lavs Gærning! Et smukt og velholdt Træ er nu groet op i den grønne Trekant Gadeplads, hvor Bymændene fordum holdt Raad. Den høje, gamle Krigsveteran, der plantede Træet og med et stille fint Smil fortæller mig om Stævnen, — han ved hvad Bylav er.

Det samme ved de i *Martofte* paa Hindsholm, hvor Byhornet ude af Brug er ophængt i Byens offentlige Lokale, Brugsforeningen, til Amindelse.

Som ogsaa i *Vollerslev*, hvor Byhornet hænger tilsyne paa Væggen i Allermandens Stue. Stævnen er omsat — for Byens Forskønnelses Skyld af hugne Sten. »Vi maatte nok hellere have beholdt det gamle!« siger Allermanden.

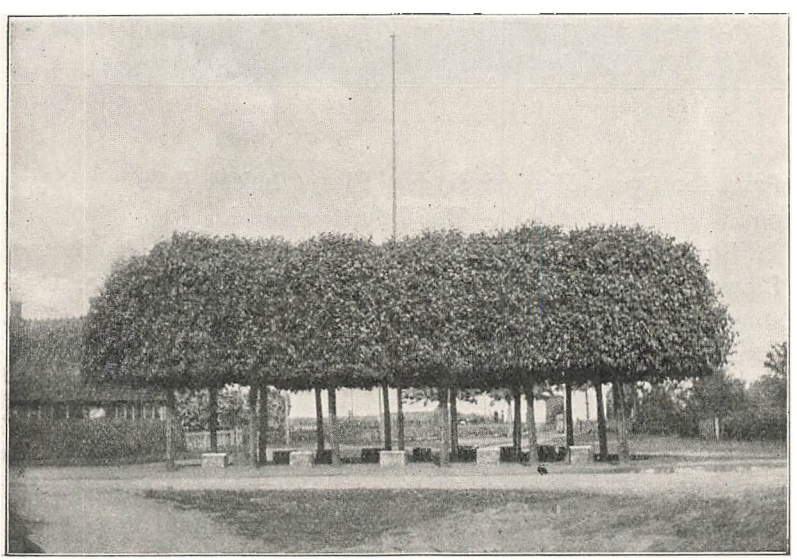
I *Birkum* er Stævnen ogsaa ny omsat og ret snurrigt omdannet til en stensat Jordvold, hvor Siddepladserne bliver med Ryggen indadvendt, hvilket ikke skader Forhandlingerne, da Stævnen aldrig bruges, og

Bystævnen i Birkum. Gravlund fot.

Bylavet er brudt, men Sognefogeden, en gammeldags Bonde, hævder, at Byhornet skal gaa de Par Gange om Aaret, hvor Skatterne opkræves, for at der endnu maa være en Mindelse om Lavet.

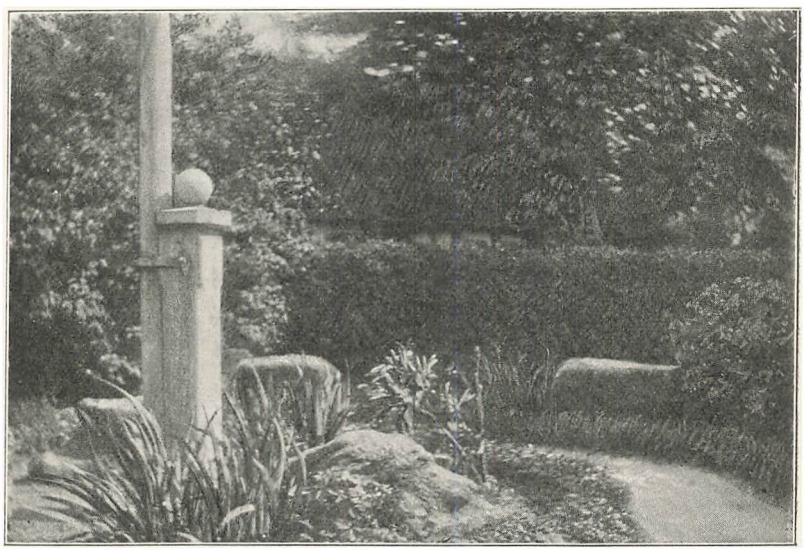
— »Byhornet?« siger en gammel Mand, jeg træffer paa

Bystævnen i Søllinge. Gravlund fot.

Gaden i *Søllinge*. »Nej, det er der ingen der vil høre nu!« Han har været her i Byen i tre og halvfjerdsindstyve Aar, har ogsaa været Allermand, ja — men det er længe siden. Og saa iler han fra mig. Dette Æmne er ham saarende haardt imod. For han hører til den overvundne Part, Bylavets Mænd.

Hvor Hornet er bleven af, det vides ikke. (Paa et Loft eller i en Mødding?) Men Stævnen er fint opsat med Sten i Halvcirkel med en pragtfuld Række klippede Trær. En virkelig

Bystævnen i Nørre Lyndelse. Gravlund fot.

Pryd for Byen. Men (siges der) Flaget hejses ikke paa Stævnens høje Flagstang. — Thi Lavet er brudt.

Blot til Pryd er ogsaa Stævnen i *Nørre Lyndelse*, baade med Blomster og Buske og Havegange mellem Siddestenene. Flagstang er der ogsaa.

I *Højby* er Bystævnen rejst paa en Jordvold ved Jærnbaneleddet. En Stentrappe med syv Trin fører derop. Stævnen var engang forfalden, men da Banen, den ny Tid, kom, rettede de Fynboer sig og rejste Stævnen paany saa højt og saa herskende de kunde — her lige op til Banen. Men Byhornet, ja det har nok ikke lydt i tyve Aar eller mere. Nu fløjter Toget. —

Bystævnen er alligevel kun et Sagn i den moderne By. Nye

Folk ved knapt af den at sige. Der er Løndom over den som over det ægte Almueliv.

Man skal helt ind i det historiske Folkelag for at finde Bevidstheden om Stævnen.

I en By, hvor jeg vidste der skulde være en stensat Stævne, gik jeg ind til en Købmand og spurgte, hvor den laa. Han kendte det ikke, men bad mig gaa til Læreren, som nok skulde gi Underretning.

»Stævnen?« sa Læreren. »Det kan De jo læse om i et Leksikon.«

Da det ikke ganske tilfredsstillede, henviste han mig til en Mand der stod nær ved os, en Bonde, som venligt gav mig et Indblik i deres gamle Bylavs Skikke.

I al Historieskrivning gælder det om at søge de rigtige Kilder. Det er her de der har deres Kreds i det fortalte — ikke personlig (saglig) Opfattelse, men Fællestilværelse med andre i Stoffet.

Stenløse By havde sin Stævne overgroet med Græs og Ukrudt, men Smeden kom med en Kniv for at skære Ukrudtet bort, da han saa jeg havde et Fotografiapparat. Skulde den gamle Stævne tas af, saa kunde han ikke taale, at den var uhæget.

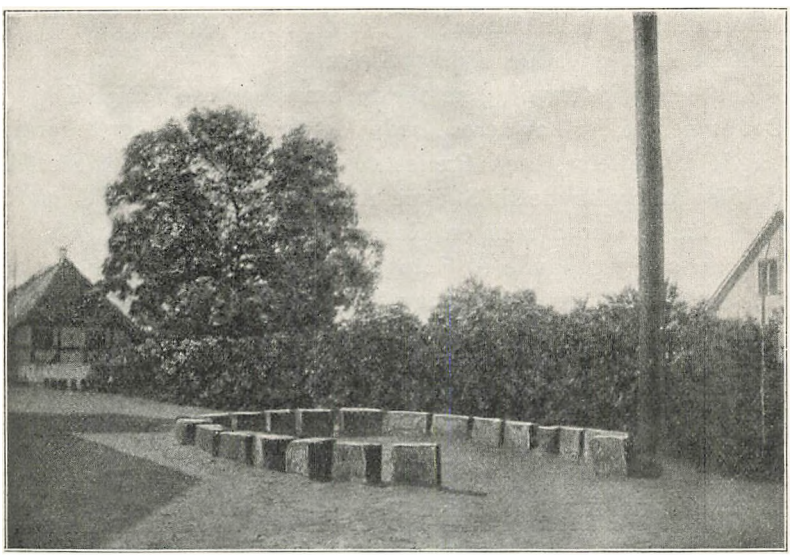
Bylavet er brudt. Men det var den bedste Fornøjelse vi havde! fortalte han. Det var ikke blot for Gaardmændene, Husmændene kunde optages i Lavet for et lille Indskud. Naar Hornet lød, samledes vi paa Stævnen og der aftaltes, hvornaar vi skulde møde hos Allermanden til videre Forhandling. Hvem der kom for sent skulde bøde til en Pægl (Brændevin), 10 Øre i Byens Kasse. Men det hændte ogsaa, at de førstkommende i Aller-

Bystævnen i Stenløse. Grevlund fot.

mandsstuen stillede Klokken frem for at narre de senere kommende til at give Bøde.

Denne Spøg med Klokken hører jeg gentaget i *Hjallese*, hvor en firsindstyveaarig Mand, der selv har været med til at rejse Stævnen, som før hans Tid ikke var stensat, muntert dvæler i Mindet om, hvorledes man næsten løb Livet af sig for at komme tidsnok til Stævne. Bøden var en Skilling, men udeblev man, var den seks Skilling. Dertil blev Efternøleren til Latter for hele Laget, naar han kom for sent.

Bystævnen i Hjallese. Gravlund fot.

Dette lille opfriskende Kapløb er karakteristisk fynsk. Kappestriden (Rekordens Aand) gør sig gældende ved Siden af den brede Forhandling paa Stævnen.

Som i Stenløse saa i Hjallese og mange andre Steder: Bylavskredsen er Hvermands Glæde der deltager. I Allermandsstuen kunde Bymændene sidde længe i lunt og enigt Samvær. Gamle Mænd sang deres Ungdomsviser. Fuldskab var der ikke. — En mild Tilfredshedsrus af fynsk Hygge!

I Allermandsstuen havde Karlene, naar de kom fra Snekastning, gammel Ret til at sidde og drikke, saalænge de lystede. Den firsindstyveaarige Bymand smiler ved Tanken om, hvor-

ledes her saa ud, naar Sneen tøede af Karlenes Støvler og gjorde Lergulvet til Ælte . . . ja, engang gik Tappen af Øltønden, som laa i Stuen for Frostens Skyld. Og var der ikke Ælte før, saa blev der nu.

Denne Ret til Drikkegilde hos Allermanden efter Snekastning kendtes ogsaa i Stenløse, her dog nok ikke længere end til Klokken ti. Men saa var der nogen, som begyndte paa at gi Karlene Smørrebrød foruden deres retmæssige Øl og Brændevin, og da brast Skikken. Et udmærket Billede paa, hvorledes gammel Skik svinder ved ikke at overholdes ret. Nogle vil være særligt godgørende med Smørrebrød og andre vil ikke, Meninger krydses, Skik brydes, og Lavet dør. Her gælder det ikke om at kappes, men kun om at gøre Skel.

Allermandsstuen var Kredsens aandelige Midtpunkt og Bysens Hjem. Det skiftede hvert Aar. Naar man i Hjallese Majdagsmorgen havde synet Bymarkens Grændser og efterset om Hegnene var tilbørlig holdt, saa skiftedes der Allermand og en ny Bymand overtog efter Tur det ret brydsomme Hverv. Hermed fulgte forskelligt Værktøj, ikke Byhornet som ellers, det var i Sognefogedens Værge, men et Par Jærnbismere til at udveje »Almisse« med (Fattigforsørgelsen i Fødevarer, Mel o. ln.), nogle gamle Papirer (Vedtægter??), Ringen til Ringridning og saa de Træstobe med Bolle og Øsekar*) som brugtes ved Fællesfester, ikke ved Mindretalssammenkomster som Ungdomsgilderne mellem Jul og Kjørmes, men Gilder der omfattede Lavet, saaledes Igangsgildet, naar nye Folk overtog en Gaard. Det sidste Igangsgilde efter gammel Skik i Hjallese var min Meddelers. Det stod 1865, men her ejede man selv baade Stobe og Bolle, saa Lavstingene gjorde man ikke Krav paa at laane dengang, og selve Bystævnen har ikke eller hvertfald meget lidt været i Brug de sidste tredve Aar.

Anderledes i *Heden*, hvor man for særlige Bysens Sager altid samles paa Stævnen, og iøvrigt har man et moderne Forsamlingshus til andre Sammenkomster. Men paa Bjælken i Allermandsstuen staar (fortæller en af Lavet) endnu Kridtstreger for de gammeldags Krus Øl og Pægle Brændevin Bymændene i Raadet nyder, og disse Kridtstreger maa ikke udviskes, før ved Allermandsskifte Regnskabet gøres op for, hvad

*) Disse findes nu i Dalum Landbrugsskoles historiske Samling.

der er nydt i Aarets Løb, det bliver nogle faa Øre fra hver Bymand til Aarets Vært. Vistnok tre Øre er Bøden for at komme til Stævnen senere end ti Minutter efter Hornets Tuden. Der er Orden i Tingene — der er baade Byhorn og Brandhorn, hver til sit Brug. »En to-tre Sække gamle Protekoller« afleveres fra den ene Allermand til den næste, vistnok urørte. Min Hjemmelsmand af Lavet ved hvertfald ikke, hvad de indeholder. Foruden Allermanden, Rettens øverste, er der ogsaa en Skænker, hvis Hverv er de mere selskabelige, at sørge for Drikkevarer, Spillekort o. ln., ikke mindst at passe Regnskabet med Kridt paa Loftsbjælken. Valget af denne Øvrighed finder Sted Fredagen før første Søndag i Advent. Det er saa ret og redeligt.

Bylavet i Heden er sikkert det af de heromtalte, der har holdt sig i oprindeligst Stil, blot at man næppe samles saa ofte som forhen. Selve Stævnen er maaske den hyggeligste der findes. Det er en rigtig Forhandlingskrog, en lille grøn Grotte af fritvoksende Syrener med en Snes Siddesten i Firkant og et Træ i Midten. Stævnen er intet oppudset Gravmæle, den ligger i Dagens Dont, men godt gemt, skjult i Krattet ved Vejen op til Kirken. Den er ikke saa let at finde som Højby eller Søllinges Pragtstævner, men der er Liv i den. Et samstemmigt Bylav holder til her endnu.

Enighedshuset hedder et Hus i Stenløse. Det fik Navn af, at Bymændene i Enighed købte dette Hus og gav det til en Mand der led Uskel ved, at Vejen ved Gadekæret blev omlagt.

I Heden er Enhedsmærket som Skilderi ophængt i Kirkens Vaabenhus. Det skete ved Aarhundredskiftet, at Bylavet under Fest ringede den ny Tid ind med Kirkens Klokker ved Midnatstid, og til Minde herom lod de skrive nogle Vers og deres Navne prente paa et Skilderi. Saaledes modtog Heden Bylav det tyvende Aarhundrede. Med retvis Stolthed leder Bonden min Opmærksomhed hen paa Bysens Skilderi, hvori der findes Kunst — ikke Versets, men den fynske Stævnes Samstemmighedskunst. Den er egenartet.

Man lægger Mærke til, at Enheden indenfor Bylavet ikke har ført til nogen væsentlig Ensartethed mellem Bylavene. Hverken i Skønhedsstræben: Stævnerne har forskellig Form og Udstyrelse — eller i almindeligt Brug: Allermanden vælges paa for-

skellig Aarstid. Heden Bylav vælger Allermand ved Novembers-tid (Fredag før første Søndag i Advent), Stenløse og Vollerslev Mikkelsdag, Hjallese Majdag o. s. fr. De tre sidste er Nabo-byer, Heden lidt mere end en Mil fra dem.

Saavidt jeg har kunnet spore er Kendskabet mellem de forskellige Bylav paa Fyn almindelig meget ringe.

De Bylav som har skrevne Love — »Vider og Vedtægter« udgivet af Poul Bjerge og Thyge J. Søegaard — (hvorimellem ingen af de her omtalte) viser maaske næppe dette i saa høj Grad som de mundtlige Meddelelser fra Lavene. Men en sjællandsk Vide kan karakteristisk begynde saaledes (Kvarmløse, Merløse Herr.)[13]): »En ret siellandske Byskraa, som brugis udi de Lands-byer, som Di holder Vide oc Vedtegt udi« . . . . En fynsk Byskraa hævder sig aldrig som rummende Landsdelens Skik. Dens Træk er ikke mere karakteristiske, men dens Tanke mere særgældende Kredsen som: »En ret Ordning och Skik, som alle Østrupe Mend hafve samtøgt . . .«[14])

Udfra dette Synspunkt har de fynske Lav tildels kunnet staa sig og har stadig været af en vis Værdi for Folket, mens Resterne af de sjællandske Lav nok er mindre end sparsomme. De jyske har spredt Byggen — og Jyskhed iøvrigt — sagtens for længe siden gjort det af med.

Etisk-religiøs Vækkelse har i vore Dage svækket Bylavene ved, at nogle af Lavets Medlemmer mener sig at være kom-men aandeligt op over de andre. Men de fynske Bylav har selv de stærke fynske Vækkelser ikke helt kunnet faa Bugt med. Forholdet mellem Lavet og Vækkelsen er indviklet. I den Form vi nu kender Lavene, synes de ofte at være for-nyet gennem Vækkelse. Deres fjærne Oprindelse falder vel omtrentlig sammen med Landsbyens, men deres Vider og Ved-tægter, opskrevne i det 16. og 17. Aarhundrede ofte efter gamle Fællesskabsregler, synes i meget at stamme fra, hvad senere Tider har kaldt Vækkelser: en praktisk-etisk Strømning i Folket. Enfoldigt og ligefrem siges det i føromtalte »ret siellandske Byeskraa«, at »guod Skik och Politi er Guds egen Vidtegt och Ordning och medfører stor Gaufn og Baade«[15]), men dybere fremgaar det af jyske og fynske Vider, at Etik og Religion skal give Bylavet Kraft. Daglig Bøn lovfæstes i Landsbyen. Naar Sognepræsten i Kværndrup (Sunds Herred, Fyn) Peder

Claudianus har gjort »en meget christelig Begyndelse« med Morgenandagt i Kirken, lovfæster Bylavet det i sin Vide, og hvo som ikke giver Møde til Landsbyens Fællesbøn om Morgenen med hele sin Husstand bøde til Lavet 4 Skill.[16])

Dette er noget nyt i Bylavet, en Vækkelse som Tiden kunde frembringe den, og en saadan viser sig stadig som Bærekraft til Fornyelse af fynske Vider og Vedtægter. Helt anderledes synes det at være nu. Vor Tids stærkeste fynske Vækkelse, den grundtvigske, lader ikke til at være Lavene gunstig.

Fynske Bylavsmænd peger paa Forsamlingshuset, naar vi taler om, hvad Bylavet var, men ikke mere er.

Siden man fik Forsamlingshuset, blev Allermandsstuen ikke gæstet.

Kun et enkelt Sted — i Heden — har jeg set Stævnen og Forsamlingshuset holdt ude fra hinanden, hver til sit Brug. Ellers er det altid Stævnen der bliver øde.

»Et rigtigt Kæltringehus!« siger en Stævnebonde. »Dær vil de allesammen raade.«

Ja, det er Sagen. Forsamlingshuset har ingen Allermand og ingen hævdvunden Lavsskik. Hvilke Goder det ellers kan bringe, det er fra Bylavets Side set det modsatte af et »Enighedshus«.

Der klages andetsteds (Husmandsstanden): Det forbandede Forsamlingshus — havde jeg nær sagt (Fynboen bruger jo nødigt Kraftudtryk i Domme). Men der var nogle unge Mennesker som vilde ha det. En gav Byggegrund. — Det eneste gode ved det er, at vi fik en Sangforening. Men det gamle Lav var brudt. Saa vilde Husmændene danne et Lav for sig selv, men en Gaardmand raadede fra det: Lavet kom nok op igen! Det skete blot ikke. Saadan noget skal tages, naar der er Stemning for det, siger Fynboen. Ellers bliver det til ingenting. Han ved nok, hvad en rask lille Vækkelse kan udrette. Den kan slaa Stævnen ned, men den kunde maaske ogsaa rejse den. Ja, de nyistandsatte, oppudsede Stævner staar nok ikke sjældent i Samklang med en vis aandelig Oppudsning. Men Gaardmændene tager ikke tit Sæde paa Stævnens tilslebne Sten.

De har jo Forsamlingshuset! vrisser en ældgammel Allermand, da jeg spørger om Pragtstævnens Brug.

— Nu maa det vistnok indrømmes Stævnebonden, at der

mistedes noget værdifuldt ved det fynske Bylavs Undergang. Det rummede en dyb Folkekarakteristik — det mest værdifulde et Folkesamfund kan have — og den nye Vækkelse er for lidet bundfældet til at kunne yde tilsvarende psykologisk Soliditet, selv om den er nok saa etisk ypperlig.

Med al vor Kultur og aandelige Interesserethed er Landbosammenkomster ofte særdeles fattige paa fast Karakteristik.

Da Forsamlingshuset overvandt Bylavet, var ogsaa Bydelavet brudt, maaske lidt før eller lidt senere alt efter Sted og Lejlighed.

Bylav og Bydelav er to Ting. Det første gælder Samfundsordningen, Markstyret, det sidste Selskabeligheden, Gilderne.

Bydelavet vil for de mindre Landsbyers Vedkommende gærne omfatte hele Bylavet, i de noget større Landsbyer er der flere Bydelav. Hvorledes disse er opstaaet og afgrændset er et af Folkemindevidenskabens vanskelige Spørgsmaal. Men hvordan Oprindelsen er — Slutningen blev som man kan læse i en fynsk Gaardmands Skildring af sine Standsfællers Liv: »Det var ikke saa underligt, at Folk begyndte at blive lidt betænkelige ved alt dette [de store Gilder]. Ikke saameget for Pengenes Skyld, thi dem havde man, da Tiderne var gode. Nej, det værste var, at det gik formeget ud over Saltballiens Indhold. Indslagtningen maatte stadig forøges. Resultatet af disse Betænkeligheder og Overvejelser blev da det meget fornuftige, at Sognets Mænd blev enige om at ophæve alle de gamle Skikke og Vedtægter, saa enhver fik Ret og Frihed til at indbyde hvem han vilde, faa eller mange til sine Gilder. Og alle blev meget tilfredse med den ny Ordning«[16a]).

Saadan gik det til, at Lavet faldt over Sulekarret, skønt man havde nok af Penge, dermed ogsaa nok af Sul. Noget mere sammensat har Aarsagen vel været. Den klartskrevne Bondelivsskildring har her sit naive Draperi, som Fynboen kan bære med en vis Ynde.

I de andre Landsdele har Bylavet næppe haft »Betænkeligheder og Overvejelser« med Bydelavene, og »Sognets Mænd« har ikke højtideligt som i et nationalt Spørgsmaal givet hver »Ret og Frihed« til at indbyde saa faa [ikke mange] man undte det.

Paa fynsk Grund blev det en Samfundssag at omlægge

Kredsen, enten det saa skete af den ene eller af den anden Aarsag. Fynboen har sikkert Lov til at bruge den stærke Samstilling: Ret og Frihed overfor Bydelavet. Thi i det afgrændsede Bydelav, i *Kredsen* har fynsk Folkekarakter sin dybe Ejendommelighed. Her kræves baade Frihed for nye Former og Ret for de gamle.

Ved Gilder i Flødstrup (Nyborgegnen) sidder Bymændene endnu (eller sad for kort Tid siden) tilbords i Rang efter Hartkorn, og Kvinderne sad tidligere efter Alder. Det sidste har jeg hørt fortælle som ejendommeligt af en gammel Bonde i Odenseegnen. Det første, som jeg gærne vilde høre ham udtale sig om, syntes han ikke at finde noget særlig mærkværdigt ved. Men en ung sjællandsk Seminarist, som blev Lærer i Flødstrup, undrede sig over denne Skik og var uvillig til at indtage den temmelig høje Plads, Skafferen, der endnu virker ved disse Gilder, bød Embedsmanden.

Men den fædrene Gildeskik er næppe hævdet af Hovmod. (Det findes snarere i et nybygget Stuehus med særskilt Tyendestue). De Flødstrupper staar bare imod det selskabsudviskende. De hævder Særpræg i Lavet paa gammel Vis, som maaske intet andet Sted blandt danske Bønder. De føler virkelig endnu Trang til det!

Mon der ikke hist og her paa Fyn sidder Folk og venter paa, at det gamle Lav skal rejse sig igen. Det kan ske om ikke just i ligefrem Gentagelse. Vækkelsesbølger synes i sin Tid at have genfødt Lavet, og i vor Tid har de kvalt det. En Vækkelse kan rejse det igen. Thi Stoffet findes.

Der stod i Avisen, da Klavs Berntsen dannede Ministerium, at han modtog blandt andre Lykønskninger ogsaa en fra samtlige Gaardmænd og Husmænd i sin Fødeby Eskildstrup. I vor Tid en saare sjælden Hæder, som Modtageren, hvad der ogsaa gjordes opmærksom paa, maa vurdere meget højt. Historisk mærkbart er det, at den fynske Bondefører fulgtes til Magtens Sæde af sit Bylavs samtlige Mænd. Det sker vanskeligt hos Sjællændere eller Jyder. Fynboerne viste det sikre Lavsinstinkt, Selvbeherskelsen, ved at lade samtlige Mænd, Bylavet og ikke Deputationen, Meningsfællerne, møde op.

Paa Strynø er Stævnen overgaaet til en Ungdomsforening. Stævnernes Fremtid ligger maaske her. Strynø Bystævne er ikke

en Bondestævne af Sten, men en Sømandsstævne: en høj Flagstang med Bænke om: »Majstangen«, som ogsaa kendes fra andre af de fynske Smaaøer. Foreningen hedder »Strynø Majtræ og Flagforening«. Den tilhører Ungdommen og har sin trykte Lov, hvori dens Formaal fastslaas som »nærmest Bevarelse og Vedligeholdelse og Forskønnelse af det fra Fædrene nedarvede gamle Minde der knytter sig til Majtræet«. Lovens nitten Punkter omtaler: Bestyrelsesvalg, Majtræets Vedligeholdelse, Bøder (som ikke kan ramme gifte eller trediveaarige, men kun Ungdommen) og endelig, hvornaar Flaget skal vaje fra Majstangen, og hvorledes et Medlem mod Afgift eller frit kan faa Flaget hejst paa sine egne Højtidsdage.

Engang i Maj Maaned holdes der Majfest. Flagstangen nedlægges, pudses og rejses igen, og Flaget kommer op. Under dette Arbejde ombæres en Drik, som er brygget i Forhold: 3 Kander varmt Øl, 1½ Kande Brændevin og dygtigt med Sukker. Det er en kraftig Drik i varmt Vejr. Den hældes op i to Ølglas, og to Mand klinker: Skaal Svoger!, saa næste to og saa fremdeles uværgeligt saa længe der er noget at drikke af. De vejrbidte Strynboer tager et saadant bredfuldt Glas med en Myndighed, som alene Indfødsret giver.

Hvorfor rejser Strynboerne Majstang? De kunde jo nok holde Bal og drikke Ølpuns, ja endogsaa høre paa Foredrag, som ogsaa findes her, uden Majstang.

Ude paa det flade Strynøland stansede en Bonde bag Ploven og fortalte mig et og andet om Øen og Majstangen. Han ytrede derved: *Saadan en lille Ø bliver nemt glemt!* Her er vi vist ved Løndommen. Det gælder for den lille flade Ø om at hævde sig som et »Land«. Det er ingen udflydt Holm. Der er et Samfund her. Majstangen peger højt og viser videnom, at paa Strynø er Lavsvilje. Den er i de unges Værge, men unge og gamle samles — i en smuk Gruppe — paa de hvidmalede Bænke om den høje Majstang. Søfarende Mænd, tavse af Langfærd og tunge af Bondeslid staar herhjemme i Kreds om en vældig hvidmalet Flagstang med Dannebrog tiltops.

Der er Maj paa Stævnen.

Typiske Skel.

I instinktiv Følelse overfor den fremmedes Tilsynekomst staar Sjællænderen umiddelbar optaget, Jyden vurderende slagfærdig, Fynboen forekommende, afventende. Saadan i al Korthed sagt.

Fynboen har et ejendommeligt Smil, krystalslebet, hvilende i mange lette Smaarynker. Hvad rummer det? Velvilje og saa en god Del Skepsis under en stille Stolen paa sig selv.

Fynboen kan udvise stor Elskværdighed — i Regelen dog mindst overfor den helt fremmede, som Sjællænderen ofte er gladest for. Men der findes en grundmuret Pligtfølelse: naar man henvender sig til en Fynbo og spørger om Vej — jeg har gjort det meget tit — saa faar man den bedste Underretning, som vist gives her i Landet. Nøjagtig, lidt omstændelig, men ingen Udenomssnak. Det er saaledes fynsk Sædvane, en uskreven, ja maaske ofte ubevidst Lov. Det er ikke en Lystfølelse ved at gi sig i Kast med den fremmede, blot Opfyldelsen af et vanebaaret Pligtbud. Fynboen skyr ikke Umag for at vise den stedlig ukendte tilrette være sig paa Landevej eller i Byens Gader. Og naar det er sket, skilles de uden videre Spørgen, med en høflig Hilsen.

Der er ingen Trang til at opfatte den fremmedes Særegenhed, hverken etisk eller karakteristisk.

Den fremmede er en velklædt og pæn Skikkelse — eller ikke velklædt og maaske da en uskikkelig Fyr. I hvert Tilfælde er der ikke stort at interessere sig for.

Fynboen bryder sig ikke synderlig om at dømme om noget, der ikke staar ham nær, eller at vide noget, der ikke kommer ham ved.

Folkeviddet retter sig derefter.

— — Vi var nær kommet for sent til Dampskibets Afgang, den jyske Politiker og jeg. For, som den fynske Hestehandler sa: vi »læste Aviser, mens andre Folk passede, hvad de skulde«.

De skulde her altsaa bare med. Der kan altid være noget at passe. Og Fynboen glemmer ikke, hvad det er — hvad jo hænder Sjællænder og Jyde.

Fynboen kan holde meget af at snakke, navnlig snakke

med, men spilder ikke sin Handlekraft hverken paa Vid eller Vaas.

Livlig og opvakt kan Fynboen jo være, men fynsk Vid liver ikke op i Karakteristik, det giver sig ikke hen i lystigt Spil mellem stridende Kræfter som Sjællænderens. Der kan i hjemlige Kredse raade et mildt og varmt Lune, men Folkeviddet er snarest hensynsløst, dristigt og raat.

— Det er vist almindeligt at opfatte Fynboen som mere varmblodig, lidenskabelig end de andre Landsdeles Folk.

General Bülow skal jo ha udtalt om sine Tropper, at Sjællænderne var skrappest til at gaa frem, Jyden til at staa fast, men Fynboen bedst til at gaa til Pigerne.

Har Fynboen hedt Blod — hvad næppe altid tør gaas ud fra — saa findes her ihvertfald ogsaa et eget sanseligt Vid. Desværre lidet egnet til at bringes paa Prent.

Almuen har Evne til at udslynge den raa, ikke meningstomme raa (sjofle) Skæmt i glimtende Billeder. Denne Ævne er sikkert oprindeligst paa Fyn og ringest i Jylland. Men en Sjællænder, som er »slem i sin Mund«, kan komme til Fyn og føle sig slaaet og føle sig ganske ærbar.

Fynboens erotiske Vid er en Rekord som et elegant Piskesmæld.

»Han ha tae hinne li med ett Huk!« yttrede en fynsk Bondekone, da et Par Kærestefolk som havde boet fjærnt fra hinanden pludselig skulde giftes.

Man vil vist grue ved at høre Jyden sige det, man gærne smiler ad i Fynboens Mund. Og sjællandske Raaheder er ofte saa »barnligt« overfladiske — synes ofte nærmest fremsatte for at drille eller kyse —: »Ska je skære dæ, Dreng!« (Saa faar han flyttet sig, Drengen).

Men Fynboen raader i sit Vid over en egen Spænding af erotisk Hede og raa Kulde. Det kan virke grelt. Og en ung fynsk Kone modsatte sig derfor kraftigt den Tanke at: Kærlighed er ikke andet end — end »de hær græmm Mandfolken alti snakker omm!«

— Letfærdig Tale mestrer Jyden ikke. Den virker let ufrisk som »raad'en Snak«. Den mangler robust Uskyld eller smidig Elegance. De etiske Grændser er Jyden stramme. Saa kan han stundom slaa sig paa Djærvhed og er meget pudsig.

Der fortælles, at en yngre jysk Højskolelærer holdt et Foredrag for en Pigeflok om den Uskik at være for pæn i Sproget og sluttede med — som Pointe — at fremføre det latterlige i, at nogen ikke turde nævne en Bagdel med dens rette Navn, med hvilket djærve Ord han steg ned fra Talerstolen. Morsomt er, at Jyden kan »røjle sig op« — nej, det er en sjællandsk Vending, jeg mener: »flyw til Rå-n« paa det Spørgsmaal. Thi det er jo et »Spørgsmaal«. Det er en Sag. Det er en vanskelig Sag for en Jyde.

Sjællænderen er skrappere som i raa Gaader og lignende ordsprogsagtigt fremsat.

Men Fynboen er den eneste, som forstaar at føre det vovede Sprog frit og smidigt i Dagligtale. Det ses her hverken som Dyd eller Last, men som en Ejendommelighed, der kan findes typisk, i Sammenhæng med anden Ejendommelighed i fynsk Karakter. Det vovede Vid er fynsk, og den vovende Linje fører videre.

Paa fynsk bruger man Ordet: *adræt*. Det har ingen Værdi i de andre Landsdele. Jeg husker endnu, da jeg ganske ung førstegang hørte det brugt. Det var paa en lille sydfynsk Havneplads af en Almuesmand og i »vovet« Tydning. Der var Tale om, at Pigerne, vistnok polske Piger, som stod paa Stænget i Høstarbejdet let kunde komme for Skade med Karlene. »Naar en Karl er lidt adræt«. — Det var saa blodrigt malende. Jeg havde aldrig hørt, at Sjællænderen kunde være »adræt«. — —

— Sjællænder og Jyde kan være snare i Vendingen, men den ejendommelige Form for spændstig Kraft, som nævnes med Ordet Adræthed, giver kun fynsk Karakteristik.

Sjællænderens Snarhed kan være fremmet af et Følelsesliv, der savner Udtryk, ikke finder det i Hævden af Vilje eller i Skønhedsstemning, men i en munter Raskhed til hvadsomhelst der giver Liv og Spil.

Jyden er rask og fremfarende, naar hans Tanke tilsiger det, og slagfærdig i Egenvilje.

Men den Sindets Spændkraft, som uden Nølen lystrer et Bud, det komme inde fra Selvet eller ude fra, blot at Tilstanden lysner op som en vældig bydende Magt, hvori et Maal skal følges og opnaas, er fynsk Adræthed.

En saadan Folkeegenskab bæres af et overordentlig stort

historisk Stof, hvoraf kun en ringe Del kan være kendt og en endnu ringere gives som typiske Billeder — hvorfor det sikkert siges, baade med Ret og med Uret, at her sluttes udfra altfor lidt.

Naar Fynboen i typisk Form maa fremhæves som født Redningsmand, lader det sig jo ingenlunde statistisk fastslaa af den simple Grund, at Fynboen sjældent har Lejlighed til at vise sig fra denne smukke Side saaledes som vestjyske Fiskere, der har frelst Hundreder af Menneskeliv, kun ikke præget af det adrætte, men af det reflekterende Mod. Hvor der ikke skal vejes for eller imod: kan vi gaa ud eller ikke, dær har Fynboen sit Tag.

I en Bondegaard ved Odense blev Tjenestekarlen overfaldet af en uvan Tyr, der vilde have ødelagt ham, hvis ikke hans Madmor, Gaardmandskonen, havde taget Kampen op med Tyren og frelst Karlen. (Efter Avismeddelelse).

Der var nok ingen andre tilstede i Øjeblikket. Hun alene ser Faren. Den griber hende. Tiden er ikke mere, Nuet glimter i et Maal, som *skal* naaes, og hun naar det.

Saadan har vi Fynboen, hævet paa Taaspidsen, lynsnar og sikker, styrte sig lige ind (ikke fjærnt ud) i Faren, sejre og sætte Livets Rekord.

Saa tøves og tænkes der ikke. Den forhandlende Fynbo forhandler ikke med sig selv, naar Lynet slaar ned.

Det gribende Optrin synes æggende nyt. Intet gik forud. Ingen Skala af Følelser og Tilstande førte med lovbunden Langsomhed til Højdepunktet, Sjælens yderste Spænding kom uden gradvis Fremrykken — som en Brynde. Denne pludselige Sætten Ævne ind, den vilde Kunnen er Lidenskab, og den sejrer som en Jubel af Kræfternes overdaadige Væld.

Fra Kerteminde Havn svømmede en Fisker ud for at redde en druknende. Trods Svømmeturen og Faren ved at den druknende vil klynge sig om hans Hals og drage ham ned, snakker han roligt tilrette, indtil han faar den anden om paa sin Ryg og kan trøste: Nu go vi i Låij. (Nu gaar vi i Land). — Derom fortæller han siden til en sjællandsk Skipper: »Og je gek lissom en Damper der-e-av (derindad) med ham!«

Først den koldblodige milde Ro i Farens Stund, og saa den ildnende Glæde, naar han i Sejren føler sig som havende

Dampskibets Kraft i sin Rygrad. Ja, der er sikkert ikke noget andet Billede der passer end: »Damperen der-e-av«.

I mange Fald er Fynboen med sit spændstige Sind klar overfor et Afgørende, hvor Sjællænderen kan staa dunkelt følende og Jyden grublende, vurderende.

Naar Fynboen siges at være nær til letvakte, opblussende Stemninger har det vist Sammenhæng hermed.

At en Sag skal frem, mens Stemningen er oppe, ved man maaske bedst paa Fyn. Det er nok god gammel Bystævnelære.

Maaske forstaar Fynboen ogsaa at gøre særlig Stads af en øjeblikkelig Stemning — med sin Hyggeævne og en vis æstetisk Trang (som senere skal omtales).

Men er der Opvakthed og Stemningsrigdom, saa findes ikke mindre den Træghedens dybe Ro og Koldblodighedens Tysthed, som Jyden ofte roses for, skønt der kan være langt mellem jysk Faamælthed og Sindsligevægt.

»Nu skal jeg fortælle jer en Historie, og den er sandfærdig!« meddelte en sjællandsk Fisker. »Ovre i Odensefjord ved en Pynt, de kalder Firtallet, var der en Fisker som trak Vaad en Nat og fik en død Mand op i Vaaddet. Saa løb han Jollen paa Land og stod ud og tog Liget op i sine Arme. Og saa sa han: »No go vi i Låij, Makker!« Og han bar den døde ind og lagde ham paa Tangbanken. *Se det var en god Mand!*«

Denne ensomme Vaadtrækker, som i Natten venligt smaasnakker med det Lig, han drager op, er hverken Sjællænder eller Jyde. Det ser Sjællænderen godt og mindes i det samme en Kending, som i lignende Tilfælde ikke tog Liget op, før Folk var tilkaldt . . . at ligge ene og bakse med Selvmordere det er jo noget for sig, udenfor baade Mod og Frygt. Det er uhyggeligt, men en Uhygge som Fynboen er Herre over: No go vi i Låij, Makker! — Træghed og Adræthed forenes i et fint Lune, som er fynsk. Hverken Sjællænder eller Jyde raader over Lune her. Jyden vil stift stirrende sanse noget etisk. Fynboen udløser Stemningen, idet han hæver Liget op af det koldt blinkende Vand. Men Sjællænderen fanger Krøniken og overgiver den til Folkemunde, hvorfra jeg tog den.

Et Optrin, som savner Glød og Varme, kan Fynboen med Lune lægge Farve over, men iøvrigt er fynsk Lune ikke rigt

og ikke af større Værdi i Tilværelsen. Man kan godt leve uden det, derimod ikke uden Stemning. Og Ævnen til at skabe Stemning er langt større end til at skabe Vid.

Fynboerne kan strides om Stemninger og sejre ved Stemning.

— En fynsk Banemand er dræbt af Toget. Hans Standsfæller taler om Ulykken. Den skyldes Overlæg! hævder en af de unge. Det maa vi ikke sige, dæmper en af de ældre. Jamen, det er blot naturligt, at naar en Jærnbanemand vil af med Livet, saa maa han bruge Jærnbanen. — — — —

Det er Stemninger der strides om, Kulører — Grundlinjer til at dømme om Ulykken søger man ikke.

Der var en fynsk Friskolelærer, som ejede en Husmandslod og holdt Skole uden nævneværdig Løn fem seks Timer daglig — og sled med Spaden for Føden til langt ud ad Natten.

Disse Bønderkarle, som rejste en ny dansk Skole, ofte hadet af Autoriteterne og jævnligt i de trangeste Kaar, kan vist tilkomme at blive regnet blandt Danmarks største Idealister.

Den omtalte Frilærer, Hans Nielsen i Stige, hentede Græs fra Landevejsgrøfterne til sine Kør. Om Morgenen før Skoletid gik han og Konen ud og bar hver sit Knippe paa Ryggen hjem. Næste Aar fik de en Trillebør, og tredje Aar havde de en Trækvogn, og naar den var læsset fuld, tog Hans Nielsen Selen over Skulderen og gik foran, Maren skød paa og sang saa: »Jeg kører frem gennem Straalefryd!« [17])

De to Mennesker sejrede ved deres Stemningskraft. *Skal* man sige: ved deres Tro, saa var hvertfald Troen baaret af Stemning.

— Man kan staa ved Vejen og blotte sit Hoved for disse Aandsarbejderes Trækvogn: for Maaden, hvorpaa den blev trukket. —

Jeg tror ikke, der ses langt i at tillægge Fynboen opblussende, letvakte Stemninger. Der er jo en egen Myndighed, næsten en raa Kraft, over fynsk Stemningsvilje, naar Tilstanden synes farveløs eller uhyggelig — naar den vovede Spøg glimter op — naar Modet rejses — naar Troen sejrer. Hvem som ikke ejer den oprindelige Stemmingssans, vil vanskeligt føle sig hjemme i fynsk Folkeliv. Kender den fremmede sig stemningsforladt, da menes de Folk her at være letsindige og overfladiske, ikke saa dybe og indholdsrige som heldigvis

vi andre. Men skulde den fremmede komme for Skade ej at kunne finde hverken sit eget eller sine Omgivelsers Værd, kan det hænde han nærmer sig en fynsk Grundstemning: en Sjælshunger efter at føle Styrke i sit Jeg og efter at se Farve over Tilværelsen, ikke over fjærne Tilværelser, som er svundne eller skal komme, men over Nuet.

»Jeg kan saa nemt faa Uhyggestemning!« hørte jeg en ung Frue af fynsk Slægt sige. Det gjaldt maaske kun lidt Blæsevejr, men det kan ogsaa være slemt nok, naar den kolde Rusk trænger sammen omkring en og breder Mørke og Kulde og øder Stemningen i vore Stuer. Naar man nu engang har disse Stuer, ejer dem og skal være i dem — og kæmper tappert for at hævde Livsstemningen her.

Der er Folk som knapt vil mærke Uhyggen (maaske Jyder), og Folk der vil vænne sig til den (maaske Sjællændere), men Fynboen skal som oftest strides med den, sætte Maalet udover den og sejre. Thi leve med den synes næppe muligt.

Det er en Ejendommelighed, som i nogen Grad svarer til Jydens Natursans og Sjællænderens Sans for Stil og som lignende præger den religiøse Bevidsthed. Naar der er Natur i Jydens Tro, og Stil (eller vedtagen Form) i Sjællænderens, er der Stemning i Fynboens.

Herudfra har Fyn en egen literær Almensans, som de andre Landsdele ikke har tilsvarende. Fyn hylder Kunsten. At her er malerisk Blik viser jo næsten ethvert fynsk Husmandshus. Al Billedglæde, som Jyden kan være blottet for — Jyden »dyrker« ikke Billedguder — har Fynboer i rigt Maal[18]) — og deres Billedstøtter er mange. — Af den simple Grund, at den store, store Mand er født i denne lille By, rejses ham en Sten til stadig Hyldest. Storheden gøres til Æresborger — som H. C. Andersen i Odense.

Men Søren Kirkegaard fik ingen Hædersstøtte i sin Hjemstavn. Thi Jyden vil brændes og blæses bort i sin Timelighed og leve i sit Værk.

Fynboen ser anderledes paa Timeligheden og gør sig en Glæde af at pege paa en smuk Mindesten i Anlæget. Det er Digteren. Jo, her er han født.

Saaledes kom jeg engang til at tale med en fuld Tjenestekarl om Paludan-Müller, som har sin Æresstøtte ved Kerte-

minde Havn. Og det blev gjort mig forstaaeligt, at han hører til her, ihvorvel den universelle Aand synes mig en Kuriositet i Kerteminde. De brede Lag, som færdes ved Kerteminde Havn, hører ikke til Paludan-Müllers Menighed. Det er literært, tillært. Men alligevel er der Mening med Digterstøtten — selv om Foreviseren (herlige Ironi) er lidt svirendes.

Fynboen kan have et fint Ærbødighedsforhold til Aandsværket uden at fatte det helt. — Sjællænderen lader gærne ligegyldig den Sten ligge, han ikke kan løfte, eller han graver den i Jorden. — Jyden kløver den.

En gammel sjællandsk Bonde spurgte en moderne, ret ukendt Forfatter, han var i Selskab sammen med: »Hva æ di med Forlov?« — »Jeg e Degder?« — »Naa di æ Vægter!« Om Fejlhøringen var med eller uden Vilje skal aldrig kunne oplyses. Men sikkert er, at Sjællænderen ikke har synderlig Højtidelighed overfor de skønne Kunster.

»Digter« det lyder rent og tonende i Fynboens Mund. Det lyder ofte af ingenting i Sjællænderens, kan for den Sags Skyld godt hedde Vægter.

Det samme Præg har Almueviserne. De sjællandske er mindst literære, derfor ikke af mindst Værdi.

De fynske viger end ikke tilbage for at gi den vanskeligst tilgængelige Almuefølelse literært Udtryk, rørende naivt:

»Jeg gærne gik i Krigen — for Danmark ogsaa med,
men jeg er kun en Pige — det Svar jo finder Sted.«[19])

Sjællænderen skulde aldrig vove at skrue denne dunkle Almuehu op i et literært sentimentalt Udbrud.

Men vistnok vor eneste Vise fra Krigsaarene endnu sunget paa Sjælland er fynsk stedfæstet og fynsk i sit daarende digteriske Fald. Den findes i to Varianter, følgende er fra Reersø og en anden med livligere Melodi og ikke religiøs Slutning synges paa Tudse-Næs ved Holbæk.

Visen er lagt i Munden paa en ung Pige, Digterinden:

En Vise jeg nu synge vil
alt om min Skæbne stor.
Der er saa mange Sorger til
paa denne Verdens Jord.

Jeg har haft Sorrig fra Ungdom af,
jeg er kun atten Aar,
den følger mig vist til min Grav
med sine trange Kaar.

Da jeg var fyldt mit attend' Aar,
jeg fik en Ven udvalgt,
men næppe var det Løfte gjort,
han blev til Kongen kaldt,
han kunde ikke blive her,
men maatte rejse med.
Da Jægerne fra Rendsborg drog,
han maatte følge dem.

Imellem Borg*) og Flensborg By,
dær blev han saaret haardt,
faldt om til Jord, blev bleg som Lig
og maatte bæres bort,
blev baaret ud paa Lasaret
og svømmed i sit Blo'
dær laa han udi Uger tre,
før han fra Verden drog.

Til trofast Sidekammerat
hans Ord saaledes lød,
de lød: Jeg dør nu som Soldat,
hils du min Far og Mor.
Men hvis engang du kommer hjem
til elskte Fødeland,
saa hilser du min Kæreste,
hun bor paa Fyens Strand.

Og sig at hun ej sørge maa,
fordi jeg faldt i Krig,
vi samles jo ej mer paa Jord,
men i Guds Himmerig.
Dær skal vi engang samles glad
i Himlens Frydesal
og aldrig mere skilles ad,
jeg dør i Jesu Navn.

Almueviserne — hertil regnes ikke Skillingsvisernes rimede Ulykkesreportage — har paa Grund af kunstneriske Mangler ofte en kort Levetid. De kan være udmærkede i enkelte Vendinger, sigende netop hvad de skal, men i Helhed saa daarligt lavede, at de knap kan trykkes. Paa Prent ses Svaghederne

*) (Bov?)

især. Undtagelser herfra danner vist oftest de fynske Viser. De gik skrevne fra Haand til Haand, indtil en Del af dem blev optaget i Skyttesangbogen, fortæller Anders Kristensen i Fynske Bønders Liv. [20])

Den Ære opnaaede de vrede og knortede sjællandske Viser ikke og næppe heller de jyske, skønt jysk Lyrik er rigere og kraftigere end fynsk.

Men de fynske Viser har den Fordel, at de lader sig trykke. De er tilpas literært blødgjorte.

— »Bag stive klippede Tornhæks Ly
der ligger et Hus i Gem;
for mig det skønneste i vor By;
men det er jo ogsaa mit Hjem.
Stort er det ikke, men venligt og rent,
og hyggeligt er der derinde,
fra tidlig Foraar til Høsten sen
du Blomster i Haven kan finde.«

Saadan synger en fynsk Arbejder, og hans Sang staar med Ære i Avisen.[21])

Der synges meget og kønt paa Fyn. Fra de unge Skovgæster eller maaske Foredragsgæster, som kører mig forbi, toner Sang rent og blødt som kun paa fynske Veje. Naar jeg efter lang Vandring venter mig Nattero paa et Hotel, men faar Sangkor af unge rene Røster istedet — og flytter næste Nat til et andet Hotel i samme lille By, hvor det samme gentager sig — saa bør man vel forstaa og finde sig tilrette i, at det skal saadan være.

I en Landsby, hvor Forsamlingshuset tog Livet af Bystævnen som saa ofte, udtaler en af Stævnens trofaste, at det eneste Gode var, at Forsamlingshuset skabte en Sangforening. En ikke ringe Trøst.

Og hvad kan der ikke være i en fynsk Sangforening. I Aasum blev der dannet en i 1871. Den var ikke slet og ret et Kor, den havde »videre Sigte« og vilde: »vække og nære Sansen for aandeligt Liv ved Modersmaalets Brug i Sang og Tale og indleve i Virkeligheden det skønne, folkelige Aandsliv, som vort Folks ypperste Aander gennem lange Tider havde forjættet og afbildet for os i deres Digterværker«.

Disse Sangere har — til Afveksling — næppe over deres

Noder glemt Teksten: »den skønneste af alle Idrætter, Modersmaalets Brug i Sang og Tale«.[22])

Det er altid vanskeligt at drage folkepsykologiske Slutninger ud fra en aandelig Vækkelse. De vakte er først en lille Flok og næppe de mest stedfaste Karakterer. De giver sig stærkere Udtryk, end de typisk har Ret til. Den øvrige Flok gaar tavs, og hvis den endelig »kommer med« tildels, ja saa er det næsten for sent at tale om Vækkelse eller Bevægelse. Derfor er det vanskeligt eller umuligt, at uddrage en historisk sand Folkekarakteristik af en moderne Rørelse.

Men trods »de ypperste Aanders« ikke altid harmoniske Medvirken i Lægmandskoret, synes Fynboens Vækkelse at have dybere Rødder end literær Paavirkning fra Guldalderen og fra Bondedigterne.

En af de stærkeste Retninger i fynsk Vækkelse, Friskolen, kan følges tilbage til 1661, hvor Bønder søgte at faa deres kaarne Mand til Ungdommens Aandsleder.[23])

Naar senere den store Friskolehøvding Kold fra Thisted fandt liflige Egne paa Fyn, da var det sikkert Fynboerne som »opdrog« Kold, hvad ikke maa glemmes over, at han »opdrog« dem.

Der er en høj Trang til folkelig Dannelse, til praktisk Udbedring i stort og smaat. I den fynske Aand som i de fynske Haver og Landsbyers Helligdagsro er kun lidet vildtgroet og intet halvfærdigt, intet sluppet nemt fra med jysk Skødesløshed eller sjællandsk Skyndsomhed. Det er Tankers og Hænders nænsomt omsorgsfulde Værk. Og danske Hænder arbejder ikke ens, selv naar de skaber Fælleskultur. Jyden læmper, Sjællænderen laver og Fynboen danner sit Værk.*)

Man vil sige, at Fynboen kræver Form[24]) — og, hører jeg ogsaa nævne, har meget mere Hang end Ævne til at bruge Fremmedord. Altsaa: man vil baade være og synes dannet. Nogen stærk Karakteristik er det næppe. Jyder og Sjællændere kræver ogsaa Form, — og lad os ikke tale om Fremmedord!

Fynsk Sirlighed og Pænhed i Væremaade sammen med Vovetheden, der kan raade i Skæmt som i Alvor, med lidt drømmerisk Selvfølelse giver et Præg af Modenhed.

---

*) Disse Udtryk er ikke aldeles afgrændsede til hver sin Landsdel, men Brugen af dem dog ret typisk.

Men Modenheden faar stundom Udtryk i en Naivitet, som næsten maa kaldes overmoden — eller gæret. Uden Dybde af Enfold, men med en Understrøm af Vid.

Som Aandsform synes Viddet ikke at have den Værdi for fynsk som for sjællandsk og jysk Folkekarakter. Komik dyrkes meget lidt, Satire noget mere. Naar fynsk Vid ikke finder dristig Form, skjuler det sig næsten sporløst i Naivitet, men giver den en ejendommelig Tone.

Den fynske Naivitet kan tit fastslaas som et viljeløst (ikke ufrivilligt) Vid. Fynsk Vilje sætter sig Maal om aldrig saa smaa, men Viddet er i sig selv intet opnaaet Maal, som en af tusind Smaating samlet Stemning kan være det, Vid er et Blik og giver ikke den Farve over Tilværelsen, som Fynboen attraar, det fanger Sol og Skygge, men den dæmpede Løvskyggedis ejer det ikke.

Lune har Fynboen, hyggeligt og stemningsfuldt, spøgevenligt Lune.

»Det gaar godt«, sa den firsindstyveaarige Fynboskipper, »men det maatte nok være lidt bedre!« — Saaledes gaar det stundom ogsaa med Lune, der savner Vid. Lønligt kan det dog findes selv i den mest naive fynske Venskabelighed.

Med et Spørgsmaal om Folkeminder henvendte jeg mig engang til et Par gamle Søfolk, som stod og pratede ved Gaden. Vi snakkede lidt om det, men de vidste ikke Rede paa Fødehjemmets gamle Skikke. De havde jo sejlet. Gaa hen til den gamle Skrædder og til en anden gammel Mand, som boer derhenne, sa de.

Ja, man maa jo buse lige paa, naar man vil vide noget om den Slags, undskyldte jeg mig.

»Jyekræmmerne er da værre!« svarede den ene troskyldigt.

Nu havde jeg ganske vist presset paa, men dog ikke saa slemt som »Jyekræmmerne«, Uldhandlerne fra Jylland.

Maatte jeg nu tage dette som en — ret varsom — Ros for mig — eller skulde det ikke hellere opfattes som en venlig Spydighed til alle omstrejfende Personer.

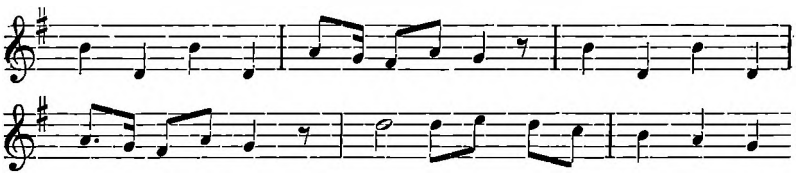
Frakende Ulken Vid vil jeg i hvert Tilfælde ikke, og dets ejendommelige naive Bittersødme er fynsk.

Den krystalslebne Naivitet er en egen Slags Vid.

Naar Sjællænderen laver et Omkvæd ud af ingenting og

Jyden en »bette Vihs« ud af næsten lige saa lidt, er der dog ingen af dem, som kan danne et Vers som følgende af bare »Underbevidsthed«.

Sut nut, sut nut nanananana
sut nut, sut nut nanananana —
Hej! — ve du, ve du — dalala? —

Det brugtes som Vuggevise, er vel oprindelig et Dansevers. Tilsyneladende uden Mening skabt, men snurret op i en spændstig Strofe adskiller det sig fra lignende sjællandsk, den drillende, tvære: Der gik to Piger og plantede Kaal, de talte saameget om Giftermaal, sutte suttelejsa, ej for de dejsa, ejfordedej for de dalala.

At det fynske Vers ogsaa kan være sunget paa Sjælland skal man ikke nægte. Der kan muligvis ogsaa ha været en Variant, jeg synes at have hørt noget der lignede efter sidste Linje. Men ikke blot er Verset fra Fyn, det er helt fynsk — og man kunde næsten tænke sig det hos H. C. Andersen lagt i Tuden paa en Thepotte.

Det kommer først saa drøveligt lokkende: sut nut — indtil Smældet falder: Hej —! og saa Smilet: vil du? vil du? — — —

Dette, mer end naive, meningsløse Vers spænder over en Skala af Følelser, som burde ha en finere Iklædning, det er klart, men det er en Sag for sig.

Hvor tit møder man ikke det smældende, pludselig vaagnende Hej! — et Sæt paa Taaspidsen — i fynsk Folkekarakter. Fra Ævnen til at gi det yderste (som hos Redningsmanden) og til Lysten ved den dristige Skæmt.

Man møder det i Kunst. Her skal ikke skrives Kunsthistorie, blot peges paa en lille folkelig Vise: »Jens Vejmand«, hvor en Jyde med vild Kraft skabte et Lig og Fynboen som Tonedigter »gik i Land« med Makkeren. Visen fløj over Landet, Motivet var Jydens, Melodien Fynboens, Sjællænderne gjorde den til Folkesang og gav den Værdi udover de almindelige

Døgnviser, sjællandske Soldater sang den paa Marschture som en Fædrelandssang, maaske er den ogsaa vore Dages eneste nævneværdige i Retning af folkelig Følelse.

Hemmeligheden ved Jens Vejmand var alligevel Melodien, som havde det Liv, den Adræthed Motivet manglede. En jysk Melodi havde næppe gjort den til Folkesang. Hør, hvor hvert Afsnit i Tonen ender med det smældende fynske Hej som en Pavkeklang. Aarsagen til Visens Held er ganske sikkert i Mødet mellem jysk Tungsind og fynsk Spændstighed, en af Danskens mange frugtbare Samstillinger.

I den fynske Glathed, der nok kan forekomme noget henad sutnut, frisker dette lysende Hej! Ikke krampagtigt som et jysk Overbud, men sikkert som en fynsk Rekord.

Med den velvalgte Naivitet, Lunet og det tonende, ikke malende, Vid kan Fynboen være en stemningsvakker Fortæller, men er ikke, saalidt som Jyden, født til at prente Krønike, hvorimod en Meddelelse fra Folkelivet paa ægte sjællandsk staar færdigstøbt til Krøniken. Fynbo og Jyde ævner at virke naturligt ved Overdrivelser og Overbud, ikke i svækket Sandhedsfølelse, men som Fremstillingsmaade i subjektiv Rytme.

Denne sjælelige Rytme er af digterisk Natur og i sin typiske Mangfoldighed af stor Værdi i dansk Aandsliv. Thi her er Sandheden intet Fænomen, men et Samspil.

Paa Sjælland, hvor Digterne gærne holder til i Hovedstaden, mærkes der i Folkelivet mindst til dem. I Jylland træffer man stadig lyrisk Ævne. Men paa Fyn spores der mest literær Modtagelighed.

Der er en Dragning mod det, som vil ophøje, farvestrø Tilværelsen — Søndagsstemning.

Jeg sad overfor en gammel Kvinde, som fortalte mig Sagn og Minder fra hendes Ungdom. Men ind imellem dejlige Billeder af et fint og nænsomt Minde kommer saa Forklaringen af, hvad Præsten sa, da han sidst var paa Besøg hos den gamle .... (ja Afbrydelser er vanskelige, man maa høre dette med) ... han sa saamænd, at det var rart at træffe saa smukt et Forhold mellem unge og gamle som i dette Hjem. Hvor kønt og søndagsfyldt!

Mellem Hedenskabssagn, Overtro og Minder fra Hoveritiden skal jeg ha denne literære Reminiscens, Præsten fører med sig.

Man undgaar ikke let den Slags paa Fyn.

Det kan ske, at man faar Præsten udleveret lige straks som den herlige Taler han er — og saa slet ingen Folkeminder. Det er vistnok bedre at være Præst end Folklorist paa Fyn.

Præsten og Doktoren kan jo ha det saa godt her, fortælles mig paa en lille Ø, her er jo aldrig noget ivejen!

Og Læreren digter saa pænt — eller Børnene lærer saa godt.

Man kan ogsaa faa Ingemanns Romaner stukket ud, naar man spørger om Folkesagn.

Paa Sjælland vilde saadant noget oftest være Vaas og tomme Udflugter. Hos Fynboen kan det være fint følt og stemningsfuldt, her opfattes straks Folkemindespørgsmaalets literære Side, og saa svares der literært.

Ja, et *virkeligt* Sagn er et opskrevet, trykt og naturligvis helst omdigtet (i Almanakstil og ikke saadan noget gammel Snak i Byen) det høres fra en ung intelligent Gaardmandskone, som ikke savner historisk Følelse.

Maaske kan Skolen ha nogen Skyld — ogsaa Friskolens megen mundtlige Fortælling, hvis levende Ord stammer fra trykte Kilder mere end fra Egnens mundtlige, men iøvrigt er Skyld og Skole en letkøbt Samklang. Fynboen har af Naturen et godt Øje til det intelligensprægede og en altfor fin Følelse af, at Sagn er en Literaturart, hvilket gærne opfattes digterisk, ikke historisk.

Paa Romsø boede en Kæmpekvinde. Hun var Kærest med en Kæmpe ovre paa Fynslandet. Men hun kunde ikke komme over til ham. Saa tog hun Sten og Jord i sit Forklæde og vilde lave en Dæmning at gaa over paa. Men Mallen i Forklædet sprang, og nu ligger hele Byrden der som et Rev ved Romsø.

Det har Sjællændere fortalt mig flere Gange.

Den sjællandske Skipper ved endogsaa, at Kæmpen boede i Byen Maale [nær Stamhuset Hverringe paa Hindsholm].

Men i samme Sogn har jeg opspurgt Sagnet i en meget tarvelig Form. Elskovsæmnet manglede. Der var blot Kvinden, som bar Sand i Forklædet og Forklædebaandet brast. Nu ligger der et Rev derude med en Knold paa Enden.

Er det ikke af Sten? spørger jeg. Jo-o, Knolden er vistnok Sten, svares der ligegyldigt.

Saa fattigt kan et Stedsagn blive, naar man ikke forstaar det.

Og forstaar man det som moderne Menneske, vil man fordre, at Kæmpen paa den modsatte Kyst hjælper sin Elskede med at bygge Broen, eller helst ridderligt gør Arbejdet alene.

Han kunde dog gærne ha hjulpet lidt til paa den anden Side? henstillede jeg til en sjællandsk Fortæller.

Da fik jeg Svaret: Saa vår der ikke bleved noget Løv (Løb, Farvand) imellem Øen og Landet.

Sagnet, Folkets Tro, skaber Landegrændser, men sletter dem ikke og fylder ikke Farvandet op.

Saadan et Svar kommer fra den, der føler Sagnets historiske Grund uden literær-ideel Omsorg, som jeg kan sige min sjællandske Fortæller fri for.

Naar Fynboen ikke har noget ideelt i Sagnet, synker det let ned i Ligegyldighed og glemmes.

Hos fynsk Type vil man kunne møde æstetisk Ubehag i at skulle tale om Sagn eller historiske Minder, der er dømt til at hensove — ligesom det var en Familiehemmelighed.

Sjællænderen kan typisk nære en ren (ublandet) historisk Interesse — og Jyden er gærne livfuldt med i alt, hvad der er af Tro, ogsaa Folketro. Fynboen viser ofte en egen Ligegyldighed overfor Mindets Smaating, men kan til Gengæld ha en stærk Følelse for, hvad der synes stort.

Paa en sydfynsk Ø var der fundet en Stenøkse, fortaltes det mig. Den var lang og med Hul i. Den var vist fra Svenskekrigen.

Var de da her, Svenskerne?

Ja-a, de gik vel herover —.

— Ganske ligegyldigt. Vi kunde jo ogsaa sige, at Øksen var tabt i 1864, hvis ikke netop Smaaøerne havde disse Svenskesagn om Skovbrand o. ln.

Men Fund af en Stenøkse fra Svenskekrigen forekommer dog lidt løjerligt i Danmark, hvor Oldtidens Tredeling blev fundet.

Mere morsom er Historien om Grevinde Danner paa Thurø.

Grevinde Danner, der ejede Bjørnemose, spillede Kort med Greven af Thaasinge og tabte meget. Da henstillede hun, at

hendes Tab skulde rettes derved, at hun satte Thurø paa Spil og Greven Penge derimod. De spillede tre Gange, tre Aftener i Træk. Tilslut tabte hun Øen. Saa beder hun Greven opfylde et Ønske, hun har. Ja maaske, naar han fik det at høre. Hun vilde bare ha Lov til at høste en Udsæd af Øen. Det blev tilstaaet. Men hun saaede Torn, Bøg og Eg. Den Udsæd naaede hun aldrig at faa høstet, og de mange Tjørne paa Thurø stammer derfra.

Da nu Øen var hendes, sendte hun en Mand derover og gav ham Lov til at rydde og dyrke Jord til eget Brug. En Halvgaard var der nok i Forvejen, men den brugte de ikke, den stod som Ruin. Dengang Greven døde, udskiftede hun og solgte Øen. Tiende blev der svaret af den, men det gør der nu ikke mere. (Altsammen ret ligegyldigt for Meddeleren).

— »Jamen var det virkelig Grevinde Danner?« spørger jeg.

»Ja, det var Grevinde Danner! Det er nu hundrede Aar siden, saa det er mærkeligt Øen har faaet saadan en Fremgang. Nej, hvordan er det? . . det er hundrede Aar siden, de købte Øen — ja, saa kan det være et halvandethundrede Aar siden eller saadan noget, det husker jeg ikke rigtig.«

Det er en barnefødt Thurøbo, en c. trediveaarig fynsk Skipper, som fortæller dette »Sagn«.

Grevinde Danner, som jeg ikke kan faa Fortælleren til at yttre Tvivl om, har han næppe selv opfundet. Saamegen Umag har han ikke gjort sig, men Dronningen er ret interessant. Thi oprindeligt har Sagnet vel ligesom paa Bogø en klog Dronning der frelser Øen fra at falde i en krigersk Sejrherres Vold ved at tage et lignende Løfte af ham. Men paa Thurø er det Ellen Marsvin, der før har spillet Rollen som Tjørnplanterske.[25]) — Ellen Marsvin var Kongefrillens Moder. Hun afløses af en mere kendt Skikkelse i samme Aand: Grevinde Danner. Saaledes bliver der stadig lidt Metode i Tingene. Dog ikke til synderlig Glæde for den, der søger Folkeminder.

Jyden ejer en Slags national Bibel af Folketro, for Størstedelen samlet af en god Apostel, Evald Tang Kristensen. Næppe opstaar hans Lige andetsteds i Landet og allermindst paa Fyn. En saa mægtig Gude-Naturlære findes ikke her og vist ejheller uroprindelige Folkeminder, som ofte paa Sjælland. Men en smuk Andagtsbog af Varsler, som synes at have en

stor Plads i fynsk Folketro, og af stille Hjemmegudsfrygt kunde der sikkert nok samles. Fynske Ordsprog kan paa langt nær ikke maale sig i Fynd og Karakteristik med sjællandske og jyske. Gælder det derimod gammel sindrig Husskik, Gildeskik, Byskik, saa vil Fyn, Bystævnernes Land, vistnok vise sig særlig rigt. Og der spørges ikke forgæves om gammel Skik som om Sagn. Her er et stort kulturhistorisk fynsk Omraade, og Fynboerne kan ha en særdeles fin Hukommelse.

Ringridning var fra Arilds Tid Fastelavnsskik i Hjallese, og Ringen, som man brugte dertil, hørte til de Ting, Allermanden havde i sit Værge. Men det huskes endnu, at Artilleristerne, som laa her i 1848, slog Katten af Tønden og gjorde denne Fastelavnsleg kendt. Gamle Ursula i Nordskov mener, at Ringriden var almindelig Fastelavnsleg forhen. »Katten af Tønden« skal være senere indkommen.

I Afsnittet om Bystævner har jeg omtalt en Del Lavsskikke, men hele det store Æmne: *fynsk Skik* bør optegnes af stedlige Samlere: By for By, ja indtil de mindste Bydelav, Grændserne bliver aldrig for snævre. Thi Fyn har en Rigdom her. Skikkene staar som stærke, livfulde Billeder.

Som Høstskikken fra Hindsholm (Nordskov), dengang man gik paa Hovarbejdet. Naar Leerne ikke brugtes — i Hviletiden — blev de lagt i Række, eftersom Høstkarlene fulgte i Skaaret. Og indtil den Mand (Karl), der gik forrest havde taget sin Le for at arbejde igen, maatte ingen af de andre røre deres. Foer nogen til og tog sin Le ud af Rækken, før Formanden havde fat, skulde dette Overgreb bødes med en Omgang Brændevin.

Man ser den Skare saa levende. Den er lydig i Laget og munter i sin Dont. Der er Adræthed i disse Hovbønder. Det var ogsaa dem, der havde Musik i Spidsen, da de vandrede hjem fra den sidste Hovdag — som frie Bønder.

Endnu kan dog Bymændene i Nordskov opregnes i gammel Rækkefølge, saavidt jeg forstaar: den hvori Leerne laa, og den hvorefter man endnu retter sig ved Pligtkørsel, naar der hentes Læge til Smaafolk, der ikke selv har Køretøj. Første Mand i Byen det er *den* Gaard, næste *den* — og den og den —.

— Som Fyn synes fattig paa Sagn, saaledes ogsaa paa Oldtidsminder. Gravhøje og Dysser er der kun faa af, og de store Rullestensblokke, hvortil Sagnet gærne knyttes, er omdannede til Ledpæle, Vandtrug eller — i heldigst Fald — er de kløvet og glatslebne brugt til Bystævner.

Men det er en vovelig Sag at kløve Rullestensblokke. Det tager paa Kræfterne. Et sandt Almueord siger, at Stenen »den ligger for noget«.*) Ja, thi der bliver Brist i den folkelige Forestillingskreds, naar Stenen tages bort. Man kan trøstigt ligne det ved Savnet i den dannede Verden, naar et kært Kunstværk ødelægges. Det er et Styrketab i Tanke.

Fynboerne har ikke blot kløvet Sten, men ogsaa Jord. Smukke oprindelige Drag i Jordsmonnet, fine og langtførende Linjer, krydses og klemmes mellem Hegn og Gærder, saa Blikket aldrig faar Lov til at følge den Bane der attraas: Jordfladens naturlige Stigen og Fald. Linjerne gaar mellem mit og dit. »Landet« kløves ud i bare Matrikler. Kummerligt maa da Sagnet leve. Det kræver et vist Fællesskab og frit Felt. Oppe paa Nord Hindsholms slagne Banker, uhindret af Hegn og snævre Felter, færdes Sagnets Storskikkelse.

Mod Fynshoved rider Fynshovedmanden hver Lillejuleaften. Han farer gennem Byerne, hvertfald Martofte og Nordskov, hans Vej gaar mod Fynshovedhøjderne. Men han følger ikke Nutidens lovlige Stier langs de Hegn og Gærder og Mure, som findes i Dag. Fynshovedmanden rider *kun* ad de gamle Veje, som nu ofte er udslettede. Har der engang været Vej, hvor nu en Gaard ligger, da rider han tværs gennem Gaarden. De gamle Veje gik i Martofte bag om Gaardene. Siden kom der til at ligge et Pigekammer i en Gaard i Martofte tværs over Vejstedet. Fynshovedmandens vilde Aand skal da bryde gennem dette Jomfrubur . . . . . men Pigekamret er vistnok flyttet nu. —

— »Har du været i Nordskov? *Saa du Kobberporten?*« spørges der skæmtende i Marskov den, der kommer fra Nabobyen.

Meningen er, at Nordskoverne — som paa deres afsides Plads var »lidt tilbage« — hædrede deres hedenske Guddom ved at oprejse en Kobberport for Byen og aabne den, naar Fynshovedmanden kom.

*) Fra Dansk Folkemindesamling I, 35.

Saadan skal Fynboen bære sig ad.

— Jeg har set den karakteristiske »Kobberport« mange Gange paa Fyn. Sidst saa jeg Paludan-Müllers i Kerteminde. —

I Nordskov faar Fynshovedmanden sin rette kongelige Modtagelse.

Fynshoved hører til Nordskov By. Her standser den vældiges Ridt for en Stund.

Med Hest og med Hunde holdt han en Lillejuleaften udenfor et Hus i Nordskov og krævede (eller hævdede som sin Ret?) en Drik af Juleøllet, som netop bryggedes nu. Og det var Førstedraaberne, »Urten« den stærke, han skulde ha. Dette Offer maatte en ung Pige bringe ham ud, men idet hun rakte ham Drikken, mælede han: »Væk, vaer dig — men Pert slaer dig!« Da slog den vilde Hest til Fjælleværket, der skilte det lille Hus fra Gaden, — saaledes at Hestens ene Guldsko fløj ud i Gadekæret.

Meddeleren tror paa dette Sagn. Det er dejligt at finde et Sagn, som der tros paa. Ursula hed den unge Pige, som rakte Fynshovedmanden den stærkeste Drik — Rebekka hed hendes Datter og Ursula hendes Datterdatter, den ældgamle Kvinde, som giver mig Slægtssagnet og endnu fra sin Barndom husker Fjælleværket, der ramtes af Fynshovedmandens Hest. Jeg sidder i det lille gæstfrie Hus, hvor Sagnet i tre Slægtled hører hjemme. Her ser jeg den fynske Jætteaand, der farer vildt og bryder alle Hegn, *standse* — og i samme Nu faar den glubende Vildskab et Mildhedsskær overfor den unge Pige, som reddes fra Hestehoven. Fynshovedmanden bliver menneskemyg.

Billedet er dannet af fynsk Folkekarakter, som kender den vældige Ilen, den overdaadige Kraft, der i Standsningens Nu fanger Mildhed og Fred.

Der er Dybde og tunge Tanker i Nordskovsagnet. Efter Evne rejser jeg det min Kobberport.

— —

Korshavn hedder en lille Bugt ind under Fynshoved, hvor Fynshovedmanden tager Bolig fra Jul til Helligtrekonger. Udsynet her er et af Danmarks ejendommeligste. Det er knapt man skimter en menneskelig Bolig, Nordskovs lave Hustage er langt borte og Martoftes en Milsvej. Men fra Bugt og Stran-

dens blide Skrænter staar der en daarende Mildhed, og der er vild Kraft fra Fynshovedhøjderne og den frie langtdragne Kyst.

Her i Bugten Korshavn finder Fiskerbaade og smaa Fragtskuder Tryghed for Natten.

En Sommernat var der i en halv Snes smaa Fartøjer samlet Mennesker fra forskellige Landsdele.

Men det gik ikke til som i en gammel sjællandsk Skippers Fortælling, jeg mindes, hvor man i en saadan stille Nat lagde Baaden Niels op til Baaden Natalie og — drak Bryllup.

Sjællænderne er i alt for fattigt Mindretal. Jyderne nyder sikkert Korshavns overnaturlige Ensomhed. Og Fynboerne sidder ogsaa dybt i egen Kahyt med Skoddelugen over Hovedet. Man maa samle en Smule Hygge at staa imod med.

Thi her er øde, ligesom gravkoldt — stille over det knittrende blaasorte Vand, og Kahytternes ensomme lysende Rudeglas agterude minder om en Vinteraften. Det er den dejligste Sommernat, men Fynshovedmanden rider, hans vældige Ridt er Naturmotivet.

Man flokkes ikke i Korshavn og spejder efter Gæster histfra og her — nej, man bøjer sig ind i ens egen snævre Kreds ombord, dvæler under Kahytslugen, hviler efter Dagens Færd og venter Gryet og grubler over, hvad Vejret vil blive til, om det vil fare fort eller staa stille. — Fynboen kan være en særdeles udmærket Vejrprofet.*) Thi hans Sjæl er fuld af Iling og Havblik med en egen sikker Følelse for al denslags.

Kredsen.

Der er en Forskel mellem Øbo og Holmbo. Øboerne danner et Samlag, Holmboen er alene. Øboen har i Almindelighed meget svært ved at blive Holmbo, og Sjællænderen egner sig vist allermindst til det.

En gammel Sjællænder i dyb Fortvivlelse traf jeg engang paa en øde Holm, hvor han gik og passede Herremandens Kvæg. I fjorten Dage havde der ingen været hos ham, klagede

*) Sjællandske Fiskere har henvist mig med mit Spørgsmaal om, hvad Vejr der var ivente, til en fynsk Skipper som den bedste Vejrkender iblandt dem, og hans Dom var ret.

han. Og Mad havde han jo næsten ikke! Vi var to, hans unge Venner, som kom sejlende — sultne begyndte vi paa en Hytteundersøgelse, mens han tungsindig lod os husere og finde et Stykke Flæsk hængende i Skorstenen. Saa stor var hans Vaade, at han havde glemt Sulet. Det kom nu paa Stegepanden, og vi trøstedes alle tre. Han var en dejlig Vært med et Lune, der altid spillede af Komik mellem Kummer og Lystighed — han egnede sig blot ikke til at gaa i samfulde fjorten Dage og hverken sige Godav eller Skaal og Skaal-igen! Derfor: naar han længe ikke havde hørt en menneskelig Røst, maatte han Morgen og Aften gaa om ved sin Gavl og raabe ud over Holmen: Godav eller Gonat. Saa svarede Ekko fra Klinten. Og det var hans Samfund.

Den mest udprægede Holmbo, jeg har kendt, er en ung Fynbo. Mennesker er ikke til for ham. Det synes at koste ham Overvindelse at træde i Forhold til Omverdenen. Vintrens Drivis afskærer ham stundom helt fra det. I yderste Øjeblik henter han da det nødvendigste Proviant og sidder saa med Hustru og Børn fængslet derude paa Holmen. Det er hans Kreds. Der er ikke mere.

. . . . . Men er det nu muligt at se den tavse vegeterende Eneboer under samme Synsvinkel som den livlige, kraftfulde, sangelskende Fynbo.

Folkekarakter spænder vidt. Den er uendelig i sit Væsen og enkel i sin Væren. Det er Folkepsykologiens første Opgave at kende noget til de store Linjers Spændvidde, thi kun ud herfra vil de smaa Forskelle kunne fremtræde klart.

Sjællænderen har vanskeligere ved at være Eneboer end Fynboen. Jydens Ensomhedsdrift er vel den oprindeligste, men maaske derfor søger den ikke netop saa usammensat et Udtryk som almindelig Afsondring. Det sker ganske vist — ligesom det ofte sker, at Sjællænderen egentlig er en ret daarlig Selskabsmand, thi det dybest oprindelige Karaktertræk finder de mest særegne Udtryk. Mens Jyden kan søge sin Ensomhed — maaske allerbedst — som Ordfører midt i Hoben — kan Sjællænderen sidde paa en afsides Egn og være med — helst dog ikke paa en Holm, hvor Blikket dør af Mangel paa Næring, og Ekko er den eneste Ligemand. Det er ejheller den oprindelige stærke Ensomhedsattraa, der vegeterer paa Holmen

og aldrig prøver sit vilde Selv i Kamp med (i Kærlighed til) Flokken derinde. Men det er Ævnen til at danne en Verden omkring sig selv.

Der kan være noget underligt fjærnt over Fynboen, anderledes end hos Jyden. Det er som en dyb, fintfølt Resignation, som Jyden næppe kender, og som hos Sjællænderen er mere grovtskaaren og plump.

— Naar den sjællandske Herregaardsarbejder kort og godt mælder, at Herremanden er »en rejtig Tyrefægter« — Karakteristikken givet, dermed færdig! — saa kan Fynboen undskylde den Godsejer, til hvem han skatter og skylder og som bortødsler Penge dels til uheldige Landbrugsforsøg, med at disse jo alligevel paa en vis Maade kommer Egnen tilgode (maaske kun som afskrækkende Eksempel?). Fynboen resignerer blødt, hellere end han karakteriserer bittert, langt mindre dømmer haardt.

Er Proprietærerne ikke mere vanskelige at komme til end Bønderne? spurgte jeg en ung Fynbo, som var Handelsrejsende i Landbrugsmaskiner.

Jo, som Regel er de! svarede han — blegt og pænt uden Trang til at karakterfæste eller dømme, som han jo sikkert nok havde Grund til.

I en lille hyggelig fynsk Landsby, som syntes uddød, traf jeg en lille velholdt Husmand med Skægget saa sirligt rundklippet som nogen Hæk — sikkert en stedfast Mand og ikke en herregaardsfarende Svend. Herregaarden var jeg nemlig lige gaaet forbi. Jeg spurgte ham om Sagn her paa Egnen. Han tog fat paa sin Hjulbør og trillede . . . vi fulgtes ad gennem Gaden. — Sagn, nej! — Hvormange Gaarde der var i denne By? — Tungt, uendelig fjærnt lød Svaret: Her er slet ingen Ejendom her til Byen. Det er Fæstejord og Lejejord altsammen — —. Han taler til sine Smaapiger, som følger med, og han triller videre. Vil ikke rives ud af sin Tankekreds.

Nej, her er ingen Sagn, liden national Hukommen, ingen Ejendomsjord og ingen Nysgærrighed efter at vide, hvor jeg kom fra . . . men her er saare hyggeligt og ensomt og — øde.

Man vandrer i sin Kreds og passer sin Dont, som var det kongeligt Møntvæsen, man havde med at gøre. En dyb Alvor

raader overalt i den fynske Kreds. Det er, som man i hver liden Ting havde kæmpet og naaet et Maal.

Jyden kan være tvær nok at faa i Gang, men Fynboens Tanke (ikke altid hans Mundlæder) har et Sted hjemme, hvor der ikke er Syn og Sans for det tilfældige Møde, som Sjællænderen saa rart forstaar at faa noget ud af.

Det tilfældige er aldrig Fynboens Sag.

Naar han sysler i sin Kreds og klipper dens Hække, stikkende stive og dog saa linjelette, kymrer han sig nødigt ret meget om, hvad der er uden Forbindelse med disse Hækkes Verden.

Fynboen plejer og dyrker sin Boplads, solid i sin Ejendom. Og ingensteds synes Arbejdet at være en Glæde som paa Fyn. Der er en ganske egen fynsk Begejstring over den stille Dont, ihvad den saa gælder.

Et sandt omend ikke smukt Ord er den fynske Bondes: »Det skinner som en nymøjet Mark.«

— Man skal jo osse gøre noget for Øjet! sa en Gæstgiver, han lakerede sin Stues Vægge, saa den straamme Laklugt rev mig i Næsen. Men Væggene skinnede, og Tyksakken skinnede af Lak og Energi og Skaberglæde.

Fynboen keder sig vist aldrig eller hvertfald sjældent, har stadig et eller andet at sysle med, som optager Sindet — har stedse (i Smug) en lille Akkord paa Stabelen. Er derfor helleri ikke nysgærrig efter at vide, hvem den tilfældig forbikommende er. I Almindelighed er det jo meget rart, men det kan dog være helt morsomt, fordi det er saa sjældent, at træffe en Fynbo, som gider vide noget, der ikke kommer ham ved. Man kan da faa Følelsen af at have mødt vedkommende paa et heldigt Tidspunkt af Dagen. Der er jo nemlig flere mindre heldige Tidspunkter paa en Dag, saasom Morgengnavenheden, Middagsvrantenheden, Aftensøvnigheden o. ln.

Langt fra at ville paastaa, at disse menneskeligt vanskelige Stunder er særlig fremhævet paa Fyn, tør dog menes, at navnlig Fynboen ikke er lige let at træffe fornøjet eller imødekommende til enhver Tid.

Fynboen keder sig ikke, men ærgrer sig vistnok lidt isteden.

Naar Jyden møder Mennesker, som synes for daarlige, og naar Sjællænderen møder dem, der vil være bedre end andre,

saa ærgrer man sig her, men Fynboens Drøvelighed gælder næppe særlig Skuffelser af den Art.

Det er en Arbejdsuro, en Slags Uhyggestemning. Følelsen af, at noget er ufærdigt, koldt.

Den fynske Dont, Arbejdstempoet, kan stige som et Suk efter Luft. Thi det fynske Arbejde har noget underligt grændseløst ved sig.

Modsat Sjællænderen, som altid har sine Grændser.

Jyden »bøvler« jævnlig og slæber sig ihjæl for et godt Ord, men der er et sjælsudmattende Slid, som Hededyrkeren ikke kender, og som Fynboen lever i.

Sjællænderen slipper gærne Arbejdet, naar det føles trælsk, og han kultiverer kun saalangt Ryggen kan holdes ret.

Jyden er ikke ræd for rygkrummende Overarbejde, men han udfører det ofte paa en fabrikagtig Maade uden nøjeseende Omhu. Her er ikke Tale om den jævne Dont, men om det vildsomme Slæb.

Det haandskabte Hele, som er Fynboens typiske Verden — den ideelle Tilværelseskreds — kræver ogsaa Overarbejde, men tillader ikke, at der findes noget fabrikagtigt, halvfærdigt, som giver Uhygge, Raakulde. Hyggen, som Fynboen kræver om sig, kræver igen og skabes gennem et mærkeligt indesluttet Sjælsarbejde.

»Aldrig færdig, men altid paa Vej.«

Disse Ord staar indhugget paa en Mindesten ved Dalum Landbrugsskole over den afdøde Forstander Jørgen Petersen. Han var Sjællænder (født i Baarse ved Præstø), men han arbejdede paa Fyn, og han fandt sig et fynsk Valgsprog, han førte det næppe med sig hjemmefra.

Nu kan det ganske vist siges, at Fynboen har en enestaaende Ævne til at staa færdig — rede i Rekordens Aand — men det er kun et Led i den ejendommelige Arbejdsgænge: den stille, ilsomme Færd, hvori der kappes, naar man er flere og laves Akkord med Tiden, naar man er ene. Her er ikke et endeligt Maal, men en Række af Maal, en grændseløs Række i Rundgang.

Der er saameget, man skulde ha udrettet her i Livet, man naar kun saalidt! hørte jeg en fynsk Aandsarbejder paa Sjælland sige.

Det kan siges af saamange og lyde mere inderligt, fortvivlet maaske, men ikke mere ægte i Klangen.

Der bliver arbejdet haardt og hvileløst, hvor det gælder selvstændig Virksomhed, alligevel synes det, som Fynboen paa en Vis forstaar at skaane sig selv.

En gammel jysk Bonde er ofte rent opslidt, udaset som et Menneske og en Hest kan være. Men hvor ser man en arbejdsødelagt fynsk Bonde? Tværtimod, de holder sig mærkværdig godt. Fynske Bønder i Støvets Aar kunde tit lyve sig mer end en halv Snes Somre fra. Maaske har de haft Tjenere til at slide og forstaaet at faa dem til at kappes, men en jysk Bonde kan ogsaa have slidt Husmænd, Karle og Piger op endda uden Kappestrid og tilmed selv faaet Ryggen krummet. Der er noget, der holder Fynboerne ungdommelige.

Er det et sjæleligt Slid at skabe Hygge, saa er der ogsaa en sjælelig Pleje i at have Hvileglæden, Følelsen af at *kunne* hvile, som er mere styrkende end Hvilen selv.

Det er Fynboens Kunst. Den er af Øboart. —

— Der kunde fremsættes Paradokser om Fynboens hvileløse Hvile og ilsomme Ro.

Man ser disse Stenpæle ved Leddene, disse Gærder og Plantninger og Marker, jævne som et Stuegulv og muldsprøde som Jorden i en Urtepotte .... der er gravet og løftet haardt — der er ingen Umag skyet, men man ser aldrig Fynboen i rasende Slæb: deres stille Hast og lønligt ilsomme Færd melder noget om, at den herligste Hvile er ikke i en Døs, men i Hjemkredsens daglige Dont mellem de milde, syngende Stemmer.

Det kendes lige fra de hyggelige Storgaarde, hvorover en egen følelsesmættet og dog kølig Stemning hviler, og til Fiskerskuderne, som fra Havet lægger ind i Havnen og ses her — som i Kerteminde — ved Bolværket i Rad om Morgenen efter Nattens Sildefangst saa spulede og velordnede med alt løst Tovværk i sirlige Ruller, med hver eneste Stykke Grejeværk henstillet som en Musæumsgenstand, saa man næsten kan være bange for at gaa ombord. Men man kan sige med den fynske Skipper, med en vis Begejstring: De va en net Skue (Skude)! —

Der kræves stor Omhu for at holde Sildefangst-Fartøjerne i en saadan Orden. Sjællænderen søger blot at holde den nødvendigste Renlighed og Ryddelighed ombord og vil nok

mene, at det Velvære, som føles i Fiskerkahytten, ikke forhøjes ved alt for megen Hensyntagen. Naar man er sammenstuvet tre Mand (den ene i Køjen) om en Jærngrydekakkelovn og lukker Skodden over Hovedet og er vidunderlig godt bjærget, saa gælder det egentlig kun om at faa Plads til Benene nede i det smalle Rum ved Kølen og ikke om nogensomhelst anden Orden.

Men den Hygge, som giver umiddelbart Velvære, er noget for sig og kan findes under de mest primitive Former blot Baggrunden er stærk — Havet, Stormsuset, en lille sikker Kystkrog og et godt lunt Køjerum.

Fordringsløshed er ikke noget oprindeligt fynsk Karaktermærke.

Fynboen kan bringes til at vegetere under primitive Former, men Adrætheden vil da sikkert mindskes og de graa Haar muligt komme tidligere. Vistnok taaler baade Sjællænder og Jyde bedre de onde Kaar. Fynboen maa fordre en vis Del af Tilværelsens Goder for at hævde sig smukt fynsk.

— Udenfor en Samaritan i København stod jeg og talte med en (mig ukendt) Arbejder, han var fra Fyn og havde længe gaaet arbejdsløs. Nu var han blevet mættet for en Gangs Skyld. Vi talte om Fagforeningen, den han ønskede upolitisk, blot faglig *(moderat!)*. Pludselig sprang han til og greb en henkastet Cigarstump i Gadesnavset — han den pæne, velholdte, høflige og ædru Fynbo, han var aandelig knækket, langvarig arbejdsløs. En Sjællænder eller Jyde, mener jeg, maa være noget sjoveragtig for at kunne gøre saadan — han var det afgjort ikke, nobel men arbejdsløs, udenfor Agtbarhedens og Velværets Kreds, brudt for tidligt. Det gav et eget Indtryk af den Tragedie, som ikke ses, Karaktertypens Overlast. — Jeg maa tænke paa Fynboernes elendige Forhold under Svenskekrigen. Naar Kredsen er brudt, og Hvilen er Ørkesløshed, da er Adrætheden borte og Haabet ude. Der trodses ikke langt som hos Jyden, og der er ingen Lighed med sjællandsk Grundtype, uimodtagelig som Stok og Sten.

Hvis man skylder Fynboerne for at være letsindige, tages nok oftest fejl. Letsind kan jo findes overalt, men ingen skal sige, at Fynboerne har som gennemgaaende Karaktertræk en Trang til at ta sig Verden let. Sindets Spændstighed kan op-

fattes som Letsind af hvem der mangler det, men jysk Tungsind kan ogsaa hitte paa Letsindigheder!

Af Grundighed har vi typisk ingen større end den fynske.

I visse Retninger kan Fynboerne endogsaa være særlig omstændelige.

Der stod en nordfynsk Gaardmandskone og talte i en Forretningstelefon i en Manufakturhandel og indbød Gæster til paa Søndag. Hun vilde gærne ha, at de kom og vilde gærne vide, om de kom — allerede nu, Tirsdag.

Jeg tænkte paa, om hun havde sagt: Jo, bare kom, I ska rejtnok komme! — og lade dem komme som de kunde og ta det som det falder: men det vilde ha været sjællandsk. Hun skal være sikker i sin Sag, thi hun har et stort Forudarbejde, hun indbyder ikke til et muntert bredt og mangeartet Lag, men til den fuldkommen smukke Gæstning i sin Kreds.

Naar Gæsterne kommer, vil de vistnok blive modtaget med en let stiliseret — og netop derfor saare yndefuld — Elskværdighed, og de vil træde ind i en fin, kølig ligesom løvdæmpet Hygge, hvor alt er rede just for dem. Der er næppe Plads for andre end dem.

»Man har det anderledes hyggeligt i sin Dagligstue sammen med et Par Venner end med Huset fuldt af saadan en Mængde Mennesker, hvoraf de fleste sletikke bryder sig om hverandre« skrev en Fynbo. Her er en dyb Sans for Harmoni, mere end for den dristige Disharmoni i en broget Flok.

Talen mellem Vennerne lyder venligt og dæmpet. Følemaaden ligner vistnok i meget Sprogtonen, let stiliseret og dog fuldtud ægte. Den syngende Klang og vuggende Rytme maatte Fynboerne meget nødigt lægge af for at tale et mere regelret og sætningsstivt Højdansk. Fyn er ellers fattig paa Rytme. Men de klare fynske Kvindestemmer ejer Musik — jeg vil mene, at de er vor oprindeligste musikalske Grundstamme. Det Indtryk faar man, naar de samtalende lyder i en Fjernhed, saa Ordene tilsløres svagt. Da er det ren Musik — Musik som intet andet.

Lignende blot ikke saa udtryksfuldt finder man overalt, hvor Fynboer samles i Lag.

Ude ved Stranden blandt Fiskerne er der ogsaa Musik i Samværet: blot dette »Godav, Makker!« er en dejlig Optakt.

Makker kan man sige til et Barn og til enhver Mand, som føles at høre til eller kunne høre til i Kredsen — men ikke til hvem der staar udenfor. Disse kan godt møde en til Venligheden indenfor svarende Muthed.

Hjemmenes kølige Hygge og det hjærtevindende Tonefald, som raader blandt Medlemmer af samme Kreds, avler en ejendommelig harmonisk Form for Samlag. Der kræves meget mere for at komme med end blot at staa paa Jorden her. Det er allevegne Bystævnekredsen som gaar igen.

— De fynske Bønder er ikke saa bange for at gi fremmede Folk Husly! fortalte en Tjenestekarl mig, med Tilføjelse: Naar bare Folk er ordentligt klædt. Han smigrede mig med at mene, at jeg hørte til disse heldige. — Er de lasede, saa er man jo ked af at ha dem, indrømmede han. Man ved aldrig, hvad saadan nogen kan hitte paa. Ved en enkelt Lejlighed gik det dog heldigt, fortalte han videre, thi Stodderen, som havde faaet Nattely i Stalden, opdagede, at en Ko var ved at kælve og mældte det hensynsfuldt til Folkene. Se saadan en Mand var vi jo glade for at ha faaet ind.

I Retning af at huse Staldgæster er sikkert baade Sjællænder og Jyde mere letsindige end Fynboen.

Selv om man hører til den Part, der gaar med nogenlunde hele Saaler, vil allerede det, at man er fremmed, kunne gi Fynboens Elskværdighed en egen tilbageholden og umusikalsk Tone. Ubevidst frygtes det, at noget skal skurre ind i Tilværelsens blide Harmoni — ja, at den blanke, støvfri Stue skal ta mod Fnug udefra.

Baade Fynbo og Jyde har Ord for Gæstfrihed — og vil ha det. En Jyde, som gennem politisk Arbejde har et særdeles godt Overblik af Landsdelene, skønnede som saa — idet han ganske forbigaar Sjællænderen — at den meget omtalte jyske Gæstfrihed har han egentlig aldrig mødt, og Fynboerne . . . de mener ikke noget med deres Elskværdighed.

Det nævnes her, fordi Folkepolitikeres stundom bitre Ord om typisk Ejendommelighed er de mest interessante Udtalelser vi har i den Retning.

Sikkert er, at baade Fynbo og Jyde gør megen Stads af den velsete Gæst, men de frie Gæster kan let komme til Ulejlighed. Værten skal være i Stemning. — Det er oplagt Gæstfrihed.

Den fynske Kvinde i Arbejdsdragt optræder nødigt som Værtinde og sætter ikke gærne et Krus Øl paa et Bord for en fremmed uden at være i nystrøget Forklæde eller noget tilsvarende tækkeligt, men er hun Værtinde, saa er hun det helt og ypperligt, thi hun føler sin Opgave stor. Faa føles vist større.

Men Fremmedglæde og oprindelig Nysgærrighed (ikke lig med pjattet Nyfigenhed) har Fynboen i ringest Grad. Jyden kan dog hitte paa at skulle ta sig lidt af den fremmede og vurdere ham nøjere. Fynboen har ikke Brug for Vildtfremmedhed.

Jyden er Handelsmand, skal »kunne snakke med en Mand for at købe hans Ko«.

Hvis Fynboen gir sig af med at købslaa, er han ikke Handelsmen Forretningsmand. Der er Overblik, Koldblodighed, men ikke Prangerlune og Markedets spillende Liv i den tørre Forretning.

Hellere blive snydt af en Jyde end af en Fynbo. Der er Humør i at blive snydt af en Jyde. .

Jeg hørte en fynsk Hestehandler brovte naivt af sine store Indtægter... jysk Prangerlune vilde lege Himmelspræt med ham.

Men de smaa Kvaseskuder rundt om ved vore Kyster driver vistnok en af de vanskeligste Forretninger. Hele Fiskehandelens Trivsel afhænger for en stor Del af dem. De er oftest ført af Fynboer. De skal ikke »slaa« en Handel, men de skal ramme Pletskud: købe Varen, føre den frelst tiltorvs og vide netop, hvor og hvordan den kan sælges i Løbet af kortest mulige Tid. Kvaseskipperen sætter en Række af Rekorder.

Folkeviddet kender den ene Side af fynsk Handelsævne.

Humlekræmmeren roser naivt brovtende sin Vare: Det er go Humle, min Kone har selv brygget paa den 2—3 Gange. (Sagkyndigt som en Forretningsmand undervurderende sine Kunders Varekendskab, Handelsmanden blandt Ligemænd maa bedre vide at snakke klogt).

Selve Historien er vel brygget af Jyden, som ynder Satire, den har moret Sjællænderen, men den ligner, trods mulig Overdrivelse, sikkert Fynboen.

Man træffer paa Fyn temmelig store Landsbyer uden Købmandshandel — sagtens uden Vilje til at ha en saadan.

Handelsævnen tages ikke i Brug indenfor Bykredsen, maa derfor søge ud med videre Sigte og bliver Forretningssans.

Smaahandleri er ofte en ukær Afbrydelse i den daglige, ilsomme Dont.

En fynskættet Skipperkone, hvis Mand sejlede med Smaafragt, skulde passe en lille Høkerhandel hjemme paa Samsø. Det fortælles, at hun sad ved sin Rok i Stuen og lod Kunderne vente i Boden, hun skulde først og fremmest spinde. Kom hun saa endelig ærgerlig ud ved Disken, hændte det jævnlig, at hun gav Kredit og glemte at skrive det — skyndsom for at komme til Hovedsagen, sin kære Rok, igen. En særdeles dygtig Kone var hun — blot ikke til at staa paa Pinde og afbryde sit Arbejde for hvem som helst, der kunde ringe med en Butiksklokke.

I Nordskov paa Hindsholm blev Høkerhandelen nedlagt, fordi fremmede Fiskere gik i Land og tog paa Kredit og betalte aldrig. Det synes ikke at kunne afværges paa anden Maade end ved at lade Handelen staa stille. Byen med en syv otte Gaarde har nu henved en Milsvej til Nabobyens Brugsforening.

Paa Hindsholm kan man vandre milevidt uden at faa Adgang til nogen Butik. Brugsforeningerne maa kun sælge til egne Medlemmer, og den Lov falder særlig godt i Lave her. Saadan en »Brus« har man saa rart for sig selv. Den handler ikke, men deler ud til sine egne Børn.

Der er i det hele Hang til at modvirke alle uharmoniske Interesser i Bylavet fra Købmandens private Forretningsudbytte til den fastansatte Embedsmands mulige Uinteresserethed i det almene. Man opretter »Brus« og Friskole. Hvor mange Grunde man ellers kan ha hertil, saa er det sikkert ikke den mindst vægtige, at disse to for det almene Vel nødvendige Virksomheder ønskes undergivet Bystævnens Vilje.

Og naar man ikke gør det paa den Maade — i en underlig Blanding af Frihed og Ufrihed som med Brus og Friskole — saa søger man, synes mig, at drage Embedsstanden saa nær ind til sig som muligt, glæde sig over dens Dygtighed og føle Stolthed over den — kredsføre Præst, Lærer o. a., som nu engang *skal* tilhøre Byen.

Dette Forhold findes vistnok ikke saaledes paa Sjælland eller i Jylland, her kan det være mere ligegyldigt.

Det er jo kun paa Fyn, Bystævnens Aand rigtig raader, selv over dem, som intet kender dertil.

Stævnen er stadig en Lovmagt.

Fra den gamle Herredsby Aasum meddeltes nyligt nogle talende Aarstal.[27]) 1865 fik Byen sin Skytteforening, 1871 Sangforening, 1879 Forsamlingshus, 1877 blev den store fælles Gadeplads omdannet til Lystanlæg, 1900 kom der Gymnastiksal — og 1903 blev den gamle Stævne genrejst. Den synes at staa som Slutstenen for dette i Bondestandens Historie mærkelige Tidsrum — som den sikkert har staaet for andre Tidsrum. Udviklingen hitter tilbage til Stævnen. Saa er Kredsen hel.

Det er muligt, at den gamle Herredsby Aasum nu har begyndt paa et nyt historisk Tidsrum, hvor Stævnens Aand mere skal ha Udtryk i det praktiske Liv. Derom ved jeg intet. Men den fynske Stævne skal sikkert stadig komme frem som fuldgyldig Slutningsværk.

Den er ikke blot en god gammeldags Indretning i Bystyret, som nu kan fredes lig andre Minder. Den er et Aandsstade, en Aandsform.

Der kan vanskeligt paapeges noget Mindesmærke, der saaledes som Stævnen er bleven fredet af Folket.

Mærkeligt er det at læse i sin Avis, at Byhornet i Stationsbyen Ejby tredje Paaskedag er bleven flyttet fra den gamle Allermand til den ny, som skal virke næste Aar. Bymændene samles hos den første og gaar i Følge derfra til den anden. Gildes er der hos begge.[28])

Ihvorvel Almuen lønligt gærne ser Fortidens Minder fredet, er det ikke almindeligt, at en Flok Bymænd upaavirket af historisk Forsken giver sig ikast med Opgaven. Men det er fynsk. Tilgiveligt at »Udviklingen« faar sit, saa Stævnen ikke blot fredes, men stadig fornyes, rettes op med tilslebne Sten og ny Plantning i Følge med de skiftende Slægter.

Hvor Udviklingen er stærk, synes man at have særlig Trang til at hævde Kredsens Mærke.

I den afsides lille By Dømmestrup er Stævnen nedlagt, i Stationsbyen Højby troner Stævnen med Trappegang og Løvport lige ved Stationen. Ligesaa har Stationsbyen Marslev sin Stævne.[29])

Det omvendte Forhold vil gærne finde Sted med andre Mindesmærker. Men Loven synes her denne: Er Byen i Drift, er Stævnen velholdt.

Vil man forstaa fynsk Folkekarakter, skal man gaa herhen. Det er sikkert som en god gammel fynsk Forfatter siger, at »Byens hellige Sted ikke saameget var Kirken som Stævnen.«[30])

Naar man i Forsken af Sjællænder og Jyde kommer stærkt ind paa nationale og religiøse Karakterformer, vil dette i mindre Grad gælde overfor Undersøgelse af fynsk Type. Ikke at Fynboen er mindre fædrelandskær eller himmerigsnær fra Prækestol set end de andre, men fynsk Type kan være oprindelig uden at være synderligt nogen af Delene. Derimod skal her findes en dyb Sans for Kredsen, hvori Fynboen er mere stemningsrig dyb end nogen anden Dansk. I sin Kreds er Fynboen saa omsorgsfuld, stærk og god, at Typen for at opfylde Kravet om en vis Spænding af Etik i Menneskesjælen ikke behøver at være noget mere.

Der savnes ikke religiøs Bevægelse eller fædrelandsk Stemningsudbrud paa Fyen. Ifølge det fynske Stemningslivs Kraft vilde det ogsaa være utænkeligt.

Men fynsk Religiøsitet synes ikke at have sin Styrke i det originale som Jydens.

Og naar den sjællandske Sans for Flokken typisk set er Nationsfølelse, gælder det samme næppe den fynske Kærlighed til Kredsen.

Dog maa det ikke glemmes, at det er fra en fynsk Bondesøn vi har de stærke Ord: Sit Fædreland skylder man alt! Og det var en fynsk Bonde, som sang Kvadet til »Kvinden i Nord«: »Du skal give din Broder, din Bejler, din Ven, du skal give din Brudgom, din Mand, du skal give det bedste, det kæreste hen for at frelse dit Fædreneland!« — En gammeldags sjællandsk Bonde har fortalt mig, at den Sang blev tit sunget i hans Ungdom — dog ikke i Soldatertiden, da var det mest de rigtige Krigssange, man brugte. Og han ved, hvorledes den blev digtet. Mads Hansen stod i sin Lo og tærskede, og efterhaands som Sangens Ord blev klare for ham, standsede han sin Plejl og skrev sin Sang op — jeg tror, det var med et Stykke Kridt paa Væggen.

Denne Sang sætter Rekord i Følelse. Men oprindelig Nationshu,

der strider sig frem i Bevidstheden gennem mange Slægters Arvelod og fra hver Fiber i Karakteren, har oftest en mere ru Røst og finder sjældent saa aabenbarende Udtryk — navnlig finder den ikke typisk sit Udtryk i religiøs — fremadvinkende — Offerbegejstring. Nationalofferet er ingen Rekord, men en Skæbne.

Fødelandsglæden, baaret af Hjemmets milde, varme Sprog bliver let til Frase, naar den lyder ud i Flokken, udenfor Kredsen. Denne Fare kender Sjællænderen bedst. En typisk Sjællænder giver ikke en national Frase, men giver heller ikke et fuldgyldigt Udtryk for sin nationale Drift.

Prof. Karl Larsens Krigerbreve fra 1864 bringer som et typisk Træk hos den danske Soldat Fynboens Længsel efter sit Hjem. Det er forstaaeligt, at Forfatteren fremdrager denne fynske Brevskriver, fordi hans Udtryk er saa rørende smukt, men der kan indvendes noget imod, at Fynboen netop faar Plads som typisk Almueskikkelse paa Dybbøl. Thi her staar Sjællænderen med oprindeligst, national Karakteristik, men han har nok glemt at skrive sine Følelser op. Hans Breve og Dagbøger viser sig sikkert at indeholde mest af Datoer og tørre Kendsgærninger, ren Kronologi. Men saa kan han hitte paa at hædre Mindet ved at skære sig et Signet ud af Kugler fra Dybbøl. Det bringer han med sig hjem — som Udtryk for *sin* Følelse. — Og saa hænder det mange, mange Aar efter, at hans Soldaterfælle fra Dybbøl — nu Dansk-Amerikaner — opsøger sin Ven fra Krigstid, den gamle Kromand. Da ser de unge Karle og Mænd to stejle, grove og graanede Krigsmænd i Favntag og Taarer. Hvem skulde dog tænke det? — Men saadan er 1864.

— Fynboen har vist den oprindeligste Følelse for Hjemmet, Jyden kan ha en ejendommelig stærk Hjemstavnsbevidsthed. Sjællænderen er stærkest i Begrebet Nation.

Fynboens Hjem er ikke netop Hjemstavnen, som denne er, i evig Brydning og Gæring, men Kredsen i Enhed og Samstemmighed — og Kredsen set i Forstørrelsesglas giver vistnok en typisk fynsk Nationsbevidsthed. — Fynboen har i Kultur aldrig tilstræbt det landsegne. H. C. Andersen digtede ikke om Øen Fyn, men om Livet og Verden bag et Skræppeblad. Senere fynske Digtere er næppe løbet ud af Sporet.

Landsmaal tør man knapt tale om, naar end ikke Fynboernes

Største (som jeg helst vil kalde ham!) Rasmus Kr. Rask, naaede at hævde det.

Det synes næsten, som Fynboerne har Modvilje for Landsmaal som Udtryk for Sjæl — i Lighed med Jydens Modvilje for Karikatur som Udtryk for det menneskelige.

Ungkarl Mads Hansens Sange (Tredje Oplag 1867) har kun et Digt paa Maalet, og det er om en Gaardmand, der praler med sin usminkede Jævnhed og deraf flydende Velstand. Den fynske Bondedigter vidste ikke, hvad Maalet kan give. Og ingen har senere prøvet det.

Men smukke Taler om Modersmaalet, det »rene« Sprog, Skriftsproget »Odensedansk«, som er Fynboernes Stolthed, har vi nok af.

Vi har rigelige Minder om, »hvilken mageløs Besøgelsestid vort lille Folk med disse store Mænd har haft!«[81]). Ja, denne komiske Forestilling, at Folket er lille og Digterne store (især siden det Aar 64!), har Fynboerne taget sin særdeles store Del af.

»Odensedansk« skal være vort reneste højdanske Talesprog. Jeg ved ikke, om det passer, men det burde gøre det. Fynboerne har hvertfald købt det dyrt nok.

»Fra Svendborg av« er ikke saa fint. — »Ve du ha en Segar å rye op a Gaen po?« det er ikke Odensedansk, for jeg har hørt det i Ærøeskøbing. Og man kan gærne indrømme Odense, at en saadan Vending lyder mindre vel.

Men Marstalleren skal dog — efter Folkemunde — være det eneste Menneske, som, hvor i Verden han end kommer, aldrig ændrer sit gamle Maal. Jeg kunde ønske Marstal en stor Digter — for Fynboernes Skyld eller rettere for deres dejlige Sprogtones.

Naar fynsk Maalart ikke hævdes som Sprog Side om Side med Jysk, har det muligt sin Grund i, at det ikke er ordrigt som det jyske, men har sin Styrke i Musikken, Sprogtonen, — og den er Hjemmets. Maaske kan den slet ikke lyde udenfor Kredsen. Har Fynboerne en dunkel Følelse af, at den vil lyde ilde som Skriftsprog — miste Sommerfuglestøvet?

Vi har den Ejendommelighed, at vor mindst følelsesfulde Mundart, den sjællandske, staar Skriftsproget nærmest.

— Ihvertfald enten Fynsk kan skrives eller ikke, og enten

det elskes eller hades, skal det nok vare ved. Ligesaa let Sprogtonen er at faa ind i Øret og nynne med paa, ligesaa umuligt kan det være helt at miste den, naar der findes en Draabe fynsk Blod i Aarerne.

Fynboerne har alle lidt af Marstalleren i sig.

Naar en Jyde skal tale med Vorherre, saa tales der jysk.

Naar en Fynbo vil vise venlig Imødekommenhed, skælmsk Elskværdighed, saa kommer den syngende Tone, det vuggende Fald.

Jeg har iagttaget, hvorledes en Jyde med en Draabe fynsk Blod, men uden at have haft fynsk Opholdssted, i Samtale med fynsk Sprogtone øjeblikkelig »falder ind« i samme Toneart.

Det er som fynsk Maal mer end andre følger Blodet, Slægten.

Det ejer Tonefaldet, som kredsfører slægtslige Naturer.

Det er Stævnens Stemme. —

Fynboer i Øst og Vest.

Hvorledes Fynboen gennem Tiderne har virket blandt Sjællændere og Jyder i Handel og Vandel, Krig og Fred, i god Ening eller i slet, det foreligger der ikke meget om.

Store Mænd fostrede Fyn tit, men de fylder kun i denne Krønike efter, hvad de skylder Hjemstavnen, og det er maaske ofte mere en stykkevis Stemningspaavirkning i Barndommen end et bredt Karaktergrundlag.

Vil man mene, at en Søren Kierkegaardsk vidtskuende Enfold let kommer paatværs af en H. C. Andersensk lyksalig Naivitet, maa det ikke glemmes, at Kristen Kold fra Thisted blev Fyns store Pædagog, og Lægtaleren Peder Larsen Skræppenborg fra Fyn virkede støt blandt »de stærke Jyder«, ja gav dem dette Navn. Han og andre Fynboer hjemsøgte Jyllands vide vakte Egne — og: de fleste Steder blev de bedet om at komme igen.[32])

Hvorledes Møderne mellem disse højst forskellige Typer har formet sig i psykologisk Brydning, ved vi ikke, men vi ved, at det har fundet Sted, at de sjælsgrebne Øboer uegennyttigt har søgt Jyderne med deres aandelige Ejendom. Da deres Korstog stod for, blev Føreren syg til Døden, men han

bad de andre drage, thi vilde Gud udrette noget, kunde det ligesaavel ske ved en af dem.[82]) Det er en Smaamands Storsyn. Det var ikke ham det gjaldt, men Fynboen, der skulde finde Trosfællesskab med Jyden.

Sjællænderne søgte de ogsaa. Der gaar Sagn i Folkemunde om, at Fynboer fra Kertemindeegnen sejlede over Storebælt for at høre Guds Ord hos Præsten Østrup i Gørlev-Bakkendrup, Vestsjælland (død o. 1830).

En saadan folkelig Samfærd, som her udgik fra Fyn, er værdifuld. Selve Vækkelsens folketypiske Værd lader sig lettere overvurdere.

Sejladsen har stundom været haard mellem Sjælland og Fyn. Der var dem, der forliste i Storebælt paa Fynsrejse. Den Tur paa aaben Jolle er en farlig, men ofte prøvet Færd.

En sjællandsk Fisker med Hustru og et lille Barn gjorde engang Rejsen paa denne billigste Maade — ellers var der ikke Raad til at gæste Fyn. En fjortenaars Dreng havde de med til Hjælp.

Derover gik det meget godt. Saadan gaar det altid.

Men hjemad blev det dog et forrygende Vejr. Det er meget almindeligt. For man bier paa Medbør ud, men hjemad stræber man stærkere end ud og vover altid den strængeste Færd paa Hjemrejse.

Jollen var ved at gaa under i de høje Bølger.

Konen skjulte Barnet under Storsejlet, som var strøget. Derunder laa den lille og gentog glad Faderens Raab: Pas paa Fokken, Rasmus — Fokken, Rasmus. — Men Moderen krøb ogsaa selv ind under Storsejlet: For vi vilde ikke se det Øjeblik, da det gik nedad! Saa laa hun og biede Døden iblunde paa den strænge Hjemfærd. Imens stred Manden og den store Dreng. — — Naar bare ikke Vinden drejer sig — saa kanske — ?

.....Nu er det over tredve Aar siden, og heldigt gik det den Gang — og mange Gange siden. Men Billedet fra Storebælt med den aabne Jolle fra Sjælland til Fyn og tilbage igen, det er et af dem, som knytter Danmarks Folk sammen. Saadan er der sikkert sejlet i Aartusinder: med Manden og den store Dreng, der gaar Faren under Øjne, mens Kvinde og Barn skærmes under Storsejl.

Hun fortæller derom ..... og naar jeg tænker paa Fyn, siger hun, saa tænker jeg altid paa den Kvinde derovre (i Nyborg). Hvor hun dog bandede til hvert et Ord, men hun vidste bestemt, hvordan vi skulde sejle.....

Der tager altsaa Sjællænderen en Type med sig hjem: en kraftig fynsk Kvinde, Skipperkone vel, som fører det mest vovede Sprog, og som giver Gæsten den venligste og kyndigste Underretning om, hvilken Kurs der er den bedste, forekommende og samvittighedsfuld: den Type er ikke falsk.

Saaledes kommer Sjælland til Fyn og Fyn til Sjælland og denne almene typiske Samfærd er af dyb folkelig Værdi. Men de, der sejler paa Damperen, ved ofte saa lidet derom.

— — —

Ligesom Fyn har store Navne i vor Aandskultur, har Øen gjort sit ejendommelige Indskud til en folkelig Samfærds Kultur.

Det er næppe for meget sagt, at Folkehøjskolen aldrig var blevet det den er uden Fynboens Ævne til at skabe Vennekredsen. Hvis der skulde paapeges en folkelig Sammenslutning, som før Højskolen havde lignende Aand, maatte det fynske Bylav nævnes. Her, hvor man sidder i broderligt Samvær og drøfter Tilværelsen og opliver hverandre med Fortælling og Sang, er der vistnok Elementer til Højskolens Psykologi: det praktisk-skønne eller det historisk-poetiske.

Baade Jyde og Sjællænder synes uden større Forudsætninger for selvstændigt at skabe Højskolen, som den er.

Her findes ikke den dybeste Ensomhed og ejheller det magtfulde Fællesskab. Højskolen er en Enklave i Egnen. Herinde bag Hegn og Mur er man alletider nær hverandre, men uden for Hegnet møder man Folk (synes stundom: Folket!), som intet har med Højskolen at skaffe. Den er mere Stævnen for de udvalgte, de aandsbaarne, end Samlingssted for en broget Flok paa godt og ondt.

Men hvor Livet dog bliver lyst og let derinde i Aandens Æblegaard. Der fældes blot hede Taarer, naar de unge atter skal ud til tunge, trevne og ligeglade Mennesker igen. Thi Ungdomslivet herinde i en Kreds, samlet fra alle Landets Egne, kan ha noget eget daarende rigt over sig.

Fynske Bøndersønner er blevet fremragende Højskoleledere, maaske særligt paa Sjælland.

I det hele taget vil fynske Husmandssønner og jydske Hedehyrder jo gærne »blive til noget«. Det naar Sjællænderen ikke saa tit, fordi han skal gaa dær og ikke kan la være med at kigge paa de andre, som ingenlunde spilder den kostbare Tid med at gengælde Opmærksomheden.

Fynboen giver ikke Jyden noget efter i at søge Virkefelt blandt Sjællændere.

Fra Stillinge til Korsør er hvert tredje Menneske en Langelænder. Ja, hvertfald er der mange! har jeg hørt en Vestsjællænder paastaa.

Og hvorfor rejser Langelænderne? En af deres egne, en Hjemmeføding, forklarer mig det saaledes: Naar de kommer ud og ser, hvordan Kornet gir (folder) andre Steder, saa rejser de — og nogen rejser ogsaa uden at ha været ude før. Hjemme er Udgifterne store .... Kornet skal folde 22 — men der er vist ellers ikke saa meget ved at rejse bort. Det gaar jo tidt ikke efter Ønske, hvor Jorderne er simple. Paa Lolland svarer de bedst til langelandske Fordringer — i Jylland kan man let se, hvor Jorden ikke er god, men paa Sjælland kan Sæden staa og gro af selve Frøkornet en Tid og synes at staa godt, om ogsaa Jorden ikke har Kraft til at bære frem.

Noget saadant mener en langelandsk Bonde, og det passer sine Steder, men som Forklaring paa, hvorfor Langelænderne saa stærkt har søgt til Vestsjælland, er det ikke udtømmende. Næppe heller: at man derved fra Fæstere blev Selvejere. Dette Gode vurderer man nok temmelig koldsindigt. Som en gammel Strynbo engang filosoferede: Man kan jo alligevel ikke ha Jorden længer end paa Livstid (enten man er Fæster eller Selvejer).

Hvad der ligger oprindeligt til Grund for Udvandring er en Gaade, som Psykologien endnu ikke har løst.

Mon Fynboen ikke udvandrer mest indenlands?

Deres ejendommelige Samfærdsævne kommer dem tilgode her. Med Kredsinstinkt (Forhandlingssans) kommer de til Sjællænderen, med Naturfølelse (Rekordævne) til Jyden.

Paa Handelsfærd vender de sig maaske mest mod Øst — paa »Korstog« mod Vest —?

Men iøvrigt dyrker Fynboer jydske Heder op og planter Haver i Sand, driver Højskoler, Landbrug og Fiskehandel paa Sjælland og gaar i Fragt over hele Riget.

Naar Nyborg og Odense Stenskippere fragter Sten fra Sjællandskysten over til Høfderne ved Thyborøn, saa maa *det* kaldes: dansk Arbejde!

En gammel ondskabsfuld, vistnok københavnsk Talemaade lyder: »Fynboer, Jøder og Graaspurve hører til samme Art, for de tager alt, hvad de kan faa.«[33])

Det hedder ogsaa: »Ærøboere og Graaspurve finder man allevegne.«[34])

Eller som en gammel sjællandsk Skipper sa: »Hvor Faen ikke selv kan være, dær sender han en Ærrbo!«

Det hentyder nok altsammen til, at Fynboen ivrigt gaar paa Togt i indenrigsk Fart.

Her er det da muligt nemmest at ha med Sjællænderen at gøre.

Sjællænderen kan jo være »snakkenæm«, et Ord, jeg forresten har hørt brugt paa Sjælland om en Langelænder. De kan begge »la Bjælstren løbe«.

Folkemindesamleren Jens Kamp hævdede, at Sjællænderne er skikkeligere at fæste Bo iblandt end Jyderne.[35]) Men Ros over Sjællænderen er altid saa vanskelig at fastholde.

Det har pint Børn at blive kaldt »Jydeungerne« eller »Langelænderungerne«, naar enten den ene af Forældrene eller begge var indvandrede fra en anden Landsdel til Sjælland, hvor man ikke staar tilbage for andre end muligt Lolliken i at drille.

Sjællænderen har sin sære Sans for det egenartede, det der dukker op og giver nyt Spil. Fynboer o. a., der kommer som Nybyggere, vil maaske ikke undgaa at blive drillet og ægget, saalænge de er uklare og synes karaktertomme, men naar de bare slaar deres Folder med Liv og Lyst, skal de nok komme til Ære og Værdighed.

Det gaar vel næppe saa glat hos Jyden. Her mangler stundom et bitte Korn Respekt for Fynboen, ikke just for Sjællænderen, men derfor fremhæves ogsaa Sjællænderens Slethed, naar der hos Fynboen blot findes en Smule Daarskab.

Fynboen kan være usikker overfor Jyden.

Som forhen fortalt, stod de to engang og skulde slaa en Handel.

Ka jeg nu stole paa dig? spurgte Fynboen.

. . Nænænænæ, høvtede Jyden: hvæ hytter sæ!

Saadan en Barnagtighed i Handel maatte skrække en Jyde. Skulde han kanske laane sin Samvittighed ud til Fynboens Brug med ædle Løfter. Nej, en mod en og intet Svogerskab, saadan handler Jyder.

Vi handler vel som skikkelige Borgere i en ordentlig Forretning, mener Fynboen.

Men Jyden føler sig under aaben Himmel og sin egen Lov, den være sig klar eller overtrukken —

Fynboen kan ha Grund til at være lidt usikker over for denne Stejlhed, men Koldsindigheden svigter ham næppe.

Den typiske Beundring for Jyden, som ofte mærkes hos Sjællænderen, har Fynboen næppe eller dog i ringere Grad.

Fynboen kan kritisere Jyden, naar Sjællænderen bare kan drille, men fynsk Kritik er oftest saa dæmpet, saa overordentlig fin, at den er næsten ingenting.

Den midtfynske Bonde havde været ved Hjallerup, og der saa han, at Geder stod tøjret paa Kirkegaarden. Nej, det syntes han ikke om. De Folk dær kunde dog osse gærne plante lidt paa deres Kirkegaard og ikke lade den ligge helt ud som Græsmark.

Jeg henstillede, at Jorden vel var saa ringe, at intet kunde gro.

Det vil en Fynbo ikke høre. Men en Sjællænder vil næsten altid tro det.

Jorden her paa Kirkegaarden er det bare Sand! svarer han.

— Og det maa jeg tilstaa, der er ikke Plads for Geder i den fynske Gravhave. —

Dæmpet og køligt gøres det mig klart, at Jyden har ingen Undskyldning i dette Stykke.

Det skulde bare være omvendt: Jyden, der havde de velholdte Gravsteder og kom over til Øerne og saa en vanhelliget Kirkegaard — det vilde blive de Syndere en slem Historie . . .

— Fynsk Kritik af Sjællænderen har jeg kun mødt som en Anelse — ja rent mikroskopisk desværre. Den findes vel! — Man har kunnet høre paa mit Sprog, at jeg var Sjællænder, men ikke kunnet sige, hvori det hørtes . . . nej, Fynboen havde været indkvarteret som Soldat paa en sjællandsk Gaard og haft det storartet, og det fortæller han hellere noget om. (Jyden har lidt store Kvaler under Indkvartering hos Sjællændere).

Men tydeligt opfatter Fynboen den sjællandske Toneart som komisk (drævende). Det næsten umærkelige mildt skeptiske Smil som siger: Sjællænderen! synes jeg at have mødt mere end een Gang —

Fynboen kan overfor den fremmede — den udenforstaaende — ha noget listigt i sit Væsen, et eget halvdulgt Smil, der kan komme af Usikkerhed, men vist oftere af det modsatte.

En gammel landøkonomisk Forfatter mener, at et Hovedtræk hos den fynske Bonde er lidt Listighed.[86])

Historikeren Vedel Simonsen véd endogsaa, at der findes et lybsk Ordsprog, der fortæller om Fynbolist.[87])

— En ejendommelig fortættet, ligesom lurende Viljekraft hos Fynboen kan tages for List, og muligt virker den ogsaa stundom saadan. Men iøvrigt er den kredskære Fynbo i sin tyste, ilende Færd, lidet indladende med fremmede, udsat for at opfattes som baade listig og lumsk, hvor han er spænstig og viljefast. Han er »rund« siger Sjællænderen, d. e. diplomatisk snedig.

Og Sansen for at udnytte sine Omgivelser er ikke Fynboen nægtet.

Om en fynsk Politiker i en anden Landsdel gik der følgende jyske Skrøne.

Naar han vilde føre en eller anden Sag igennem, forelagde han den — saadan som han ønskede den ordnet — for en af Egnens grundtvigske Spidser. Sig mig nu, hvad du mener, sluttede han. Du ser altid saa forunderlig sundt paa en Sag. — Saa var der kun een Mening om den Ting. — Siden snakkede han med en af de gammeldags stolte Bønder: For jeg vil jo ikke ta Standpunkt, førend jeg hører, hvad du vil sige! — Hvem der fik sin Vilje var naturligvis den snilde Fynbo. Og hvis Historien ikke er helt ud sand, er den hvertfald nydelig ondskabsfuld jysk — ikke uden et Stænk af Misundelse. Thi Jyden fører ikke tidt sin Sag igennem med denne legende Lethed.

Det er en psykologisk Sans, som gaar i Retning af at udnytte Stoffet. Den er pædagogisk. Fynboen »kunde« sine Medhjælpere — ligesom mangen Romanforfatter »kan« sine Skikkelser uden egentlig at kende, hvordan de ligger i Grundtræk. Han digter med dem og lar dem sige, hvad de skal.

Sjællands tre største ældre Højskoler er ledet af Fynboer — for den ene Skoles Vedkommende fra bar Bund bragt op til en meget omfangsrig Virksomhed. — Hvad var det, der gav fuldt Hus?

Det var Fynboen, Bondesønnen fra Flødstrup, den milde, harmoniske Sjæl, i hvem Dagens travle Virksomhed altid synes forenet med Aftenstemningens Poesi — en ilende, dvælende, rastløs og rolig Fynbo.

Det gælder vist gennemgaaende paa Sjælland, at Højskolen ikke netop faar stærkest Tag i de oprindeligste Typer. Noget tilsvarende findes muligt ogsaa andet Steds. Folkevækkelse og Folkevid trives ikke allerbedst sammen. De vil gærne skilles. Det kan næppe være anderledes. Men at klare dette Skær er for Højskolepædagogikken en stor og vanskelig Opgave.

Fynboen fra Flødstrup løste den ofte mesterligt. Skellet mellem Vækkelse og Vid, der kan være haardt og skarpt, blev hos ham jævnligt til en glittrende Solstribe. »Alvor og Gammen« var han Kunstner i. Ved hans Talerstol sad Folk virkelig og følte, at den højspændte Aandelighed ikke var saa farlig fjærn fra det hjemlige Lune.

— Skal vi synge: »Menneskelivet er underligt« . . . ja, vil I ikke tro det, kan I slaa op paa Nummer 335 (i Sangbogen).

En saadan liden jævn Spøg tager Brodden fra Menneskelivets dystre Underlighed og fjærner straks den Aandelighedens Stivhed, som Sjællænderen snart faar nok af.

— Den første Flyvemaskine ventedes — og kunde komme midt under det store Efteraarsmødes Foredrag. Hvad sker saa? Ja, Folk vil rende efter at se Flyveren — og svigte Taleren, det er man klar over. Hvordan skal det ordnes. Den gamle Højskoleforstander slutter hurtigt Overvejelserne og stilner Sindene: Saa vil jeg be jer om Folk, at I ikke træder Lucernen ned.

Da løses Smilet. Her talte ikke Aandens ubøjelige Forkynder, men en af Husmandssagens ældste Forkæmpere og Ejeren af en lille Mønsterlod.

Et saadant karakteristisk Udbrud fryder Sjællænderne, man ler og er hverandre nær.

En Taler havde holdt et vanskelig tilgængeligt Foredrag.

Det var bleven halvmørkt, og udenfor havde det regnet længe, en mild Grøderegn. Da Foredraget endelig var endt, sad der vist mange, som ikke havde ævnet at følge med paa denne Vandring i Tilværelsens Gaader. I trykkende Stilhed stod den gamle Højskoleforstander op og sagde henvendt til Taleren: Saa siger vi Tak for det gode Foredrag — og saa siger vi 2 Gange Tak (henvendt til Vorherre) for den gode Regn!

Hvor det lettede. Man kom glidende blødt tilbage til Jorden igen, hvorfra man var taget.

Det ævnede Fynboen, Mesteren i at afrunde Situationen og i at »kunne« sin Kreds. Hvem der end staar paa hans Talerstol, er det dog ham, der skaber Huset — og op i sin høje Alderdom ham, der leder Sangen, ham, der ved en henkastet Yttring eller blot ved sin Fremkomst leder Stemningen, gør den livfuld og fredfuld. En Mand, der har mægtet meget ved sin Folkekarakter og netop derfor kaldes »en herlig Mand«.

Sjællænderen sætter Pris paa en saadan dansk Type, og blandt danske Typer synes — under vort nuværende kulturelle Klima — jyske mest virksomme, thi om dem staar der stærkest Gny, men Fynboen virker i Stilhed og er, behersket og adræt, Jydens heldige Medbejler, rettere Medarbejder i dansk Kultur.

Vistnok er dansk Kultur i Tiden overvejende religiøst stemt, hvilket ogsaa viser sig deri, at vi har en irreligiøs, men ingen kraftig ureligiøs Kultur. Det gir Jyden et Forspring. Thi den religiøse Intelligens, det jydske Dybsind, som gør Vorherre til en Jyde, er en Aandsmagt, som Fynboen sjældent kan hamle op med.

Men har Jyderne underlagt sig Etikken, saa er dermed ikke taget stort fra Fynboen. Og Jyderne har Bøvl nok med deres Etik i Kulturarbejdet. Den giver ikke Smidighed og lette Fjed. Den binder dem til deres Hjemstavn (findes der for en Jyde rigtig virkelig Aand udenfor Jylland?). I den skal deres Ævner blomstre.

Fynboens Ævner naar lettere end Jydens — og Sjællænderens — Blomstring uden Hjemstavnsforbindelse.

Et kært Hjem, et samstemmende Lav kan findes udenfor Fødestavnen, bedst dog indenfor dansk Omraade.

Fynboen søger ikke at underlægge vide aandelige Egne

sin hjemlige Synsmaade, men er ellers udstyret med rige Gaver til at faa Indflydelse overalt, hvor han finder sig tilrette.

Thi Fynboen har en mærkelig Ævne til at kolonisere og Personlighedskraft til taktfuldt, men uslagent at fastholde sit Væsens Egenart i fremmede Omgivelser.

Der er et Land, som tre Magter, i Forhold til Landet, Stormagter, har kappedes om at give Præg. Den mindste Magt vandt. Det var Fyn, og Samsø var Prisen. Nu hører Samsø politisk til Sjælland, kirkeligt til Jylland, meget diplomatisk. Men folkeligt, kulturelt synes Øen at høre til Fyn. Historisk har den vist været en Slags international Samlingsplads, etnografisk er her sikkert meget forskellige Elementer.

Men Fyn har dog sat Rekorden.

Nogen vedvarende stærk Samfærd mellem Fyn og Samsø kan der mærkeligt nok næppe paavises.

En Fynbo blev Stamfader til en stor nordsamsingsk Slægt. Maaske er her gode Muligheder for Krydsning. Men paa Samsø har vist hele Skandinavien og mere til blandet Blod. Paa faa Steder findes vel saamange særegne Navne som paa Samsø. Det var Vikingernes Ø. Fra de tidligste Tider og til de seneste er her gjort Landgang. —

Kappestriden har været haard, men Fynboerne er haarde i Kappestrid.

Paa Samsø er det, som om et aandeligt og kulturelt fynsk Landnam har præget Øen. Fynske Haver, velholdte Boliger og muldsprøde Agre giver Landskabet Art. Der er fynske Vaner i Hjemmene, fynsk Væsen, fynsk Sprogtone, trods jyske Gloser.

Samsingeren savner ikke Særpræg, men Folkekarakteren slutter sig nærmest til fynsk. Og hvor fynsk Folkekarakter har fæstnet sig, gives der ikke ret vel Plads for nogen anden. Det er vistnok Hemmeligheden her.

Fynboen er smidig og klog i Samfærd, men typisk maaske lidt af en Tyran. Og det er heldigt for Typen, at den hævder sig. Om det er smukt og godt, faar Moralen afgøre i Enkelttilfælde.

Det er ingen Skade til, at de fynske Piger har en sikker Vilje, ligesom det er gavnligt, at Fynboerne ikke bøjer saa meget af, som deres Væsen lader frygte, thi da vilde der være Fare for Udslettelse, og vi kan ingenlunde undvære Fynboer.

Aabenlyst og hensynsløst er Jyden sejest i Selvtykke.

Men lønligt og hensynsfuldt, hvor Jyden let mister Fodfæste, er Fynboen sej. Som paa Samsø.

De Samsinger søger ikke til Bogense eller Kerteminde, ejheller til Kalundborg med deres Handel, men til Aarhus. Der kommer ogsaa Jyder til Samsø, og Samsømaalet kaldes vel jysk. Det er jydsk forgrovet, men i sin Tone er det fynsk.

Det fynske gør meget net sine Indrømmelser. »En Hvarl for en Dar« (En Vrider, Hvirvel for en Dør) [98]), det er Samsingsk, og det er Jysk — skæmtende nævnes, at ingen andre Mundarter kan magte det. Men fynsk er det hjemmebløde, syngende Maal som er Samsingernes Modersmaal.

Saaledes bliver det, hvor Fynboer danner Kreds.

Der holdes ikke haardt og grumt over Hjemstavnsord og andre let kendelige Mærker af Stavnstolthed, men der hersker en Aand i den fynske Kreds, som hindrer de andre Folketypers fri Udfoldelse. I det fynske Bylavs tætte Luft, der er som en stærk Blomsteraande fra Haver og Hjem, vil den sjællandske og jydske Type ikke tit kunne trives.

Udenfor Øen slaar Sjællænderen sig vistnok bedst til Ro mellem Jyder og trives helt godt i den store jyske Markesvrimmel, hvor det drøner af Dyrekobler og Folkesamling.

Og Jyder kan finde sig tilrette paa Sjælland. Selv de vældigste Rydningsmænd slaar sig dog til taals i Tingenes Tilstand saa nogenlunde.

Hvor Sjællændere har Samlag, savner Fynboere og Jyder ikke Adspredelse, og Jyden kan række langt for at faa de andre med.

Men hvor Fynboer giver Tonen, der maa den følges. — Held dem, der hævder deres Egenart!

Fyn er som et lukket Land. Det vil sige, Indvandringen fra de andre Landsdele er forholdsvis ringe.

Fyn ejer daarende Ynde, Folket er venligt og veltænkende — og det kan nævnes: Øllet er godt, Pigerne kønne — alligevel kommer der ikke mange fremmede og fæster Bo. Thi det er vanskeligt for Sjællænder og Jyde at stræbe efter at være Fynbo. Men det er nødvendigt for at finde blivende Sted paa Fyn. Noget tilsvarende gør sig i mindre Grad gældende i de andre Landsdele — mindst paa Sjælland.

— *Det lukkede Land* er i vore Dage ingen haandgribelig Virkelighed. Folk kan komme og blive hvor som helst og hurtigst muligt faa foræret Indflydelse i Sognets Styre. Det har ikke altid været saadan og navnlig ikke paa Fyn — paa Bystævnen.

Der var for et Par Menneskealdre siden kun et enkelt Sogn, som »aabner sit Skød for alle onde og gode: har man blot en lumpen Daler, kan man straks blive bosiddende Mand her« [89]). Det er en gammel Landbrugsforfatter, som med dyb Foragt for alskens Pak taler om Vissenbjærg Sogn, der var kendt for sine Røverbander og sin Pottebrænding. Skulde det være Jyder, som har slaaet sig ned her og brænder Lerkar til Salg, hvoraf tyve Familier nærer sig i Fattigdom og, saavidt ses, uden røveriske Overfald? Men Fynboerne var i den Tid saa hæderlige, at de end ikke indlod sig paa Skovtyveri. Deres Samfundsliv var rent.

De kunde ikke uden Fare give frit Spil i folkelig Samfærd, som maatte bringe dem Utryghed og Usseldom.

Stavnsbaandet var ikke blot en Grille undfanget i Herremandshjærner.

Den omtalte Landbrugsforfatter fortæller, at i flere velhavende Selvejersogne er det en Skam at dele større Ejendomme i mindre og en Aftale, at ingen maa bortfæste et Jordestykke, der ikke er stort nok til at føde en Familie. Den, som bryder Aftalen, maa bære hele Lavets Skam. Man er dertil saa velsindet, at man i daarlige Aar samler Korn ind til de fattige — mens de paa Sjælland skruer Kornpriserne op, naar Efterspørgselen fra Smaafolk stiger [89]).

Maaske kan Forfatteren ha Ret. Jeg ved kun at sige af det modsatte: sjællandske Bønder har ved lignende Lejlighed baaret sig ad som fynske og indsamlet Korn til de fattige. Men de har muligt ogsaa ladet være med det.

Thi man kan trøstig gaa ud fra, at der hos Fynboerne kun har været faa Trængende — paa Sjælland mange, ifølge fri Indvandring saa mange, at Jordejerne med nogen Grund kan have givet op med Gavmildheden.

Sjælland kan efter sit Folks Natur ikke holdes som lukket Land.

Man har prøvet derpaa. For det var ikke Spøg at faa

Æventyrere ind i den gamle Landsby, hvor alt havde faste Former. Røvede de fremmede ikke, ja saa stjal de maaske — af Trang, og det saa man gennem Fingre med. Men selv om de var brave — de rette Lavsfolk skal der Slægtled og Stavnsbaand til at skabe.

Sjællænderne lavede maaske ogsaa en Aftale ved en Lejlighed . . . nu skulde der sættes en Stopper for — men snart blev den stiltiende Overenskomst: frit Spil. Det kunde nu ikke være anderledes!

Jyderne kan ikke godt lave fynske Aftaler og hindre den fattiges Jordkøb. Det er der for god Plads til i Jylland. Men de har andre Midler ihænde.

En Fremskridtslandmand i Østjylland købte en forsømt Gaard i Vendsyssel og drev den ved en Bestyrer, hvad der voldte noget Bryderi, hvorfor han vilde sælge Gaarden, men nu lønnede Vendelboerne — fortælles der — den Frækhed, at en fremmed havde købt sig ind iblandt dem, ved at ingen vilde købe Gaarden af ham. En mere udspekuleret Straf kan næppe tænkes, dybsindigt svarende til Ugærningen. Den Stakkel fra Aabosyssel (?) stavnsbindes meget mod sin Vilje i Vendsyssel med dagligt Tab, hvor han haabede Vinding. De Vendelboer er et Folkefærd, de kan aabne og lukke Land som med en Rævesaks. Og Sporene skræmmer.

Klogt er det, selv i det tyvende Aarhundrede. De stavnsbundne Folk kan ikke se venligt paa den Hasard, at Indflyttere blot køber Gaard for snarest at sælge og tjene Penge. Det er en Slags Haan mod Stavnen. Gaarde er Hjem, ikke bare Smør og Flæsk.

Men det er Vendelboerne, der kan bære sig saadan ad.

Landet over kan den Skik ikke tages op. Om Sjælland fulgte den, vilde det være uheldigt for hele Landet. Og Fynboerne bruger ikke saa kraftigt Skyts. Men i al Stilhed holder de den sorte Usseldom fra Dørene. De afskyr den, mest maaske af æstetiske Aarsager, den virker saa uhyggeligt og saa uskønt. Den grelle Elendighed møder man næsten aldrig paa Fyn. Her lever vistnok særdeles mange Medborgere af Rentepenge og yderst faa af Sognehjælp.

En social Type, den der »sidder og knager i det«, som Jyden siger (Halvarmod), ses jævnligt i de andre Landsdele,

men sjældent vistnok paa Fyn. Her lader man saa godt som aldrig Armoden skinne igennem. Fynboen bærer ikke sin Elendighed til Skue, før han er brudt — slagen. I den Landsdel, hvor Folket i Krigs Tid saa saare det lod sig gøre, skøttede sine Plantninger og Humlehaver med gribende Nidkærhed efter at oprette det ødelagte (se Side 19), dær vil man stedse være paa Vagt over for Fattigdommens ydre Spor: Uryddeligheden, Forfaldenheden, der giver Uhygge og virker nedtrykkende i eget Sind og i Medborgeres Agtelse.

Fynboernes økonomiske Sans maa være meget oprindelig, den udviser sjælden dumdristig Voven, men som Regel maalbevidst Stræben: Dette kan du ævne — dertil er din Rekord.

Det er »god Levemaade«.

Naar Fyn er gennempræget af Velstand, saa er det sikkert ikke, fordi her overalt er gode Indtægter og liden Gæld. Til Grund ligger en ejendommelig Taktfølelse. Man bør vist kalde den saadan, denne Sans for velstaaende Hygge, afdæmpet Personlighedspræg, varsomt Udtryk og hensynsfuld Omgangstone.

Fynboerne er rare Mennesker at færdes iblandt — hvem vover at sige andet! — men de er ret vanskelige at blive fortrolige med. Jydens Fortrolighed vindes lettere og glipper vanskeligere.

Fynsk Fortrolighed tilhører udelukkende Kredsen og dens Aflukker. Indenfor hver Kreds er der en anden og snævrere. Fynboen har stadigt nye Ringe at skanse sig bag, fine Spind (lig de, hvormed Fenrisulven blev bundet).

Hvis hver af disse »Ringe« var psykologiske Linjer, vilde fynsk Folkekarakter være umulig at hitte Rede i, vanskeligt ogsaa, hvis man her stod over for et Almuesamfunds mange Tidsaflejringer i Kultur, men saadan er det ikke.

Fynboens »magiske« Ringe er et Taktfølelsens Frimureri, en Hjem-Dannelse, som der ikke skiltes med, men snarere viser sig elskværdigt tilbageholdende, mens man iøvrigt klogt er paa sin Post, rede til at skanse sig bag næste »Breddegrad« i sit Temperament. Det er en Temperamentudfoldelse mere end en Karakterforgrening.

Selv om man kender Fynboen, vil man kunne føle sig som Dilettant i Tilværelsen her. De Fynboer har deres egen lønlige — sært fortættede — Stemningsart, som en Ikke-Fynbo kan ane, men næppe overalt følge.

Hvem vil kunne bo i Odense uden at føle sig fynsk, hvorimod man sikkert kan blive som hjemme i Aarhus og Aalborg, Roskilde og Slagelse uden at være jydsk eller sjællandsk.

Et Udbrud: Man kan ikke være i Odense uden at være Frimurer! (fordi der er saa mange Frimurere) er morsomt nok set fra dette Synspunkt.

Det gælder forresten ikke blot Odense, men alle de fynske Byer, hvis Kunst er, at hvem som ikke er hjemme her (i Aand og Sandhed) vanskeligt kommer til at føle sig som hjemme. Det er Byernes Forsvar for Fynskheden. Personligt er — som før sagt — Fynboen jo meget forekommende og tager sig samvittighedsfuldt af den fremmede, som henvender sig til ham. Taktfølelsen glipper ikke. Men det er netop denne Taktfølelse, der mens Personlighederne, næsten som lydløst, glider forbi, samler sig til et omfattende, upersonligt Folketræk, der ikke savner dyb og tæt Stemning, men i nogen Grad Bredde og Ligefremhed.

Hos Jyden, hvis Forsvar for Jyskhed er rent personligt og som ingenlunde dyrker fynsk Taktvidenskab, mærker man lidt til et upersonligt Jeg. Jyskhed det er Mennesket selv, men Fynskhed kan være Byen, Hjemmet: Kredsen.

Jyden er blu — kan ogsaa være mistænksom, og Bluheden kaldes for ofte Mistænksomhed — men har man noget religiøst eller en tilsvarende aandelig Forstaaelse i Fællesskab med Jyden, saa kræves der i Virkeligheden ikke mer for at finde Vej til hinanden.

Men om ogsaa Jyden fraader i Hjemstavnsstolthed, og om Sjællænderen aldrig kommer længere i Verden end til at kigge gennem sin Kornlades Glughul, saa ved dog ingen af dem, hvad en Kreds er, og hvorledes en saadan plejes og hævdes.

Skulde man hos Jyden finde nogen Slægtskabsforgudelse og hos Sjællænderen en stædig Standsfølelse, saa bør det ikke opfattes paa fynsk. Der er i den første en Trang til aandeligt Baand og i den sidste til en vis uniformeret Lighed, svarende til Typerne, men uden synderlig Værdi for deres egentlige Karakteristik.

Fynsk Folkekarakter er stærk i at lade sig indpode og omplante i andre Typers Omraade, men ikke i at modtage andre Typer og lade dem gro hos sig.

Sjællænderne har det lige omvendt.

Midt i Verden ligger en Ø, som hedder Drejø. Dær er lige langt til Svendborg, Ærøskøbing og Faaborg, fortæller man uden at komme Sandheden altfor nær.

Men de midtpunktsøgende Kræfter har vist taget en fejl Retning og er gaaet udenom Drejø.

Den folkelige Samfærd mellem de fynske Øer er svag.

Lidt Handel kan der vel finde Sted fra den ene Ø til den anden, og hvor man ingen Mølle har, maa man jo søge hen og faa malet Korn, hvor der findes en. — Unge Mennesker fra Ærø tager Tjeneste paa Strynø, Strynboen, der vil ud at tjene, tager til Taasinge, for dær er Lønnen størst.

Selskabelig Sammenkomst (Gilder) mellem Øernes Folk finder vist sjældent Sted.

En Strynbo fortæller, at et Par af hans jævnaldrede Karle blev bosat paa Birkholm (var det vist), men nu har han ikke set dem i fyrretyve Aar og ved hverken om de er levende eller døde.

Saa nær hjemme er de helt bleven borte for Fødestavnen. De maa ha hygget sig godt, hvor de kom hen.

. . . . . Hvor er der ensomt at vandre paa de fynske Veje. Paa Langeland møder man vist flere Biler end Køretøjer eller Fodgængere — og paa den yppige Ærø, det minder mig om jydske Hedeveje med den enlige Vandringsmand —

. . . Inde i Midtfyn skal man ikke søge Oplysning hos det ene Bylav om det andet, for det nytter ikke stort. Paa den ene Bystævne ved man knap, hvor den næste findes.

Og paa Strynø ved Majstangen kender man ikke saa nøje, hvilke andre Øer, der har Majstang. De har det vist en to, tre Steder? Lyø — maaske paa Korshavn, og paa Avernakø har der været en gammel kroget Egepæl —.

Jyderne kender lidt bedre deres Naboer, og paa Sjælland er det en Fryd at være vejkendt og at kende Folk og Byer milevidt.

De fynske Lag er sluttede, saaledes at de ikke trænger til det gnistrende, stridende Samspil, som er Sjællands, hvor det gælder om at gøre Flokken stor og give Disharmonierne deres mulige Plads.

Samspillet mellem Typer, dette som skaber Folket, bliver

derfor som Historie mindst mærkeligt paa Fyn, hvorimod Samværet mellem Mennesker indbyrdes er etisk og æstetisk rigt blandt Fynboer.

Aand savner de Fynboer ikke, men det forekommer mig, at de har meget mindre af Historiens Styrke. Fynsk Aand er et stort Omraade af dansk Aand. Her findes de fynske Aarringe, Ring om Ring, med en Rigdom af Temperamentsforskelle og liden Karakterbrydning.

„De fynske Piger".

Folketypen i store Træk tænkes i Almindelighed mandlig.

Den kvindelige Type egner sig mindre godt for Fremstilling af de brede, omfattende Karakterlinjer. Ikke fordi den mangler disse, men fordi det ofte er gennem Kvindetypen, der faas Udtryk for de fineste stedlige Afskygninger i Folkekarakter.

I Undersøgelsen af sjællandsk og jysk Type (som gik forud for nærværende af fynsk) turde der ikke skelnes mellem mandlige og kvindelige Træk, dels fordi Typen var taget i stor Almindelighed med de videst spændende Grundlinjer, dels ogsaa fordi sjællandsk og jysk Kvindetype, der findes i mange stedlige Afskygninger, slet ikke staar sondret typisk i almen folkelige Bevidsthed.

Det gør derimod: *de fynske Piger*. Uvist af hvilken Grund er deres Type historisk fast. »De fynske Piger« er nu engang blevet et nationalt Kælenavn.

Ikke saa snart aabner nogle kvindelige Kunstnere, der er Fynboer, en Maleriudstilling i København, før Pressen hilser den som »de fynske Pigers Udstilling«. Tanken om noget kvikt og varmt knyttes til Typen. Oprindeligt tænkes ogsaa paa en vis Selvstændighed: »Natten er vor egen —«. Ordsproget har ikke blot en listig Tydning til Nattens Elskovslyst, men ogsaa til Lysten at sætte sin Vilje igennem.

Den Naivitet, som Fynboerne har og i al deres Lærvillighed og Fremmelighed instinktmæssigt fastholder som noget, der hører dem til, sætter sit Kronskud i Kvindeynde, hvis Træk er en aaben og ærlig Renhed uden Mistro og Bagtanke, og som giver Indtryk af dyb Oprindelighed. Mærkeligt nok er her

nogen Modsætning til mandlige Egenskaber. Der er faamælte, farveløse Mænd med et Sidesmil, som ganske savner Aabenhed, mens Kvindetypen møder med en fribaaren Sikkerhed og venlig Tiltro.

— Paa Cykle spørger jeg en Mand, der arbejder udenfor et Hus: Er det Vejen til Faaborg? — Han svarer ikke. Enten han nu ikke hører det eller ikke faar samlet sig sammen til et Svar. Men etsteds inde fra Huset lyder en af disse kildeklare Stemmer højt ud til mig: Ja, det er!

Et saadant hverdagsligt og lidet ejendommeligt Optrin kan (sammen med mange andre lignende) vise Vej — ikke blot til Faaborg.

Udenfor gaar han og passer dumpt sin Gærning — indenfor hun, livlig og klar, med Øjnene lukket op til at se med.

At »passe sit« er højt regnet paa Fyn, og Fynboen kan være helt forfalden til at passe sit. Herunder synker Mandstypen ofte hen i en mørk sløvet Stemning, mens Kvindetypen vanskeligere mister sin klare Livlighed.

Saa skal man dog ikke være blind for, at disse stræbende Mænd strider for at skaffe trygge Hjem og Kvindefred. — Et andet, man kan ha for Øje her, er Fynboens Forhold til Ungdom. Paa Fyn er der Ret til at være ung, Ret til at eje den uproduktive Livsglæde, som ikke blot er Ungdommens, dybere Kvindens Natur, sjældent hendes Lod.

Jydens Ungdom er Kræfternes Opkomst, Arbejdets Vaagnen, Sjællænderens Ungdom — ikke noget særligt. Men paa Fyn er »de unge« en Kreds i Kredsen, noget der regnes med og som man glædes over. Ligesaa er Børnene vist ofte Genstand for megen Ømhed.

I det hele har Fynboen Sans for Naivitetens Værdi.

Men maaske skyldes alt dette en stærk Kvindetypes opdragende Aand. Hegnet og fredet groede dens Vilje sig stærk, lidt egenraadig og lunefuld kanske ogsaa. De fynske Piger som, sagtens i Hoveriet, rettede Ryggen og hævdede, at Natten var deres, har en vis Tilbøjelighed til at lade deres Ret gælde for Dagen ogsaa.

Gamle Ursula fortæller mig fra sine Hovdage, at hun var ingenlunde bange for at gøre Ladefogeden lidt imod. Det smiler hun ved. De fynske Piger svækker ikke deres Ynde

ved at optræde haardhændet, de har Ro og Værdighed, men den fynske Spændstighed er karsk i deres Blod. Deres Vilje maa der regnes med. Netop derfor bliver de set under ett: De fynske Piger.

Jeg fik min Vilje i alt, sa en nordfynsk Gaardmandsdatter, københavnsk Ingeniørfrue. Saadan skal mine Børn ikke opdrages!

Københavnerinden vil opgive lidt af Selvraadigheden.

Fynsk Folkekarakter med dens Kredsinstinkt, dens lavshegnede, hjemkære Aand, giver Jordbund for kvindelig Groning og opelsker en kraftig og yndefuld Kvindetype, tilbørlig fjærnet fra den mandlige og det mandsagtige. Den hører Hjemmet til i særlig Grad.

Fynslands ejendommeligste Type havde ikke Sæde i Allermandslavet og fik ikke sit Særpræg afglattet i Forhandlingernes Trædemølle, men hævdede sit Selvstyre i Stue og Stegers, vel vidende, hvad der foregik paa Stævnen. Den fynske Bondekone giver udmærkede Oplysninger om den gamle Stævne, som jeg tror, hun er den, der elsker højest.

Ved Gilderne i Flødstrup, hvor Mænd sad tilbords i Rang efter Hartkorn og Kvinder efter Alder (unge Kvinder dog ved et særligt Bord i Flæng), viser denne Rangforordning, at Kvindens Værdighed ikke maaltes med det gængse Maal, saalede at hun fik Sæde efter sin Mands Hartkorn, men at en kønnere, mere menneskelig Vurdering blev hende tildel, muligt efter eget Krav. Hun tog sin Plads i Gildestuen, ikke efter Rigdom eller Fornemhed, men efter sin Alder, sin Husmoderværdighed. Nogen smukkere Rækkefølge kunde vel vanskelig tænkes.

Men det er ogsaa udfra sit Hus og Hjem, Typen har den store Indflydelse, som man ikke kan blive fri for at se.

I Boligernes Ydre og i Haverne er der saa megen kvindelig Nænsomhed, ja selv Lysten til at hegne sine Vange synes mig i nogen Grad at kunne føres herhen.

Naar fynske Folkeminder optegnes, er det af en Kvinde (Christine Reimer) eller ved en Kvinde: Forfatterinden Sophie Breum udsender med et Forord And. Kristensens: Fynske Bønders Liv, eller paa Grundlag af en Kvindes Fortælling (Farmoderen i Rasm. Hansens: Gamle Minder, en saare ren

og fintfølende Type) og man faar den fyldigste Underretning om kvindelig Dont og Synsmaade.

Fynsk Maalart ligger glimrende for Kvindestemmer, og Fynboerne elsker Modersmaalet og har lovprist det tit, de har vel stærke Mindelser af dets Klang i den Røst, som tidligst høres, derfor skal det være det »forædlede« Sprog man nævner Moders Maal og ikke den Mundart, der snakkes Mand og Mand imellem: »det brede fynske«.

En ung Fynbo, der rejste og solgte Landbrugsmaskiner, talte med jysk Tone, saaledes at jeg mente, han var Jyde.

Det er mærkeligt, sa han, De er ikke den første, der har sagt det .... ja, min Kone er jysk, men det skulde da ikke ha noget at sige. Jeg ved nok, at jeg har forandret mit Sprog lidt fra det brede fynske .... naar man nu færdes mellem Folk saa — (maa man tale et pænere Sprog!).

Han er født og bosat paa Landet i Fyn.

Det, som han mener har mindre at sige, at hans Hustru er Jyde, bliver det afgørende, naar han ændrer sit Maal. Saa faar han hendes, hvis Tone aabenbart har syntes ham ædlere end »det brede fynske«, han hørte til daglig Brug.

Ubevidst har han givet sig ind under kvindelig Indflydelse i Sprogtone. Jeg tror ikke at have truffet noget tilsvarende hos Sjællænder og Jyde.

— — Ordene kan falde saa mærkeligt varlige i den fynske Kvindes Mund. Fynboerne var stærkt optaget af Ulykken, da Amerikadamperen Titanic gik under. Denne Rekord greb dem.

— De stakkels Mennesker! sa Konen.

— De store Værdier der gik tabt! yttrede Karlen.

Ja-a, der var mange *velstillede* Folk imellem! svarede hun. Mens Aviserne, hvorfra Meddelelser om Ulykken kom, fraadser i Millionærer. —

Saa varligt og dog saa tonefuldt deltagende mægter man her Udtrykket for en saadan sorgtung Hændelse. Ordene falder lidt køligt, for det *er* jo noget fjærnt, der tales om, men med en ejendommelig Finfølelse undgaas det at nævne Millionerne, de »store Værdier« ved deres rette Navn — thi det ligger saa fjærnt, at det næsten vilde lyde raat her og udviske den jævne Deltagelse: Meljonærer! Nej, »velstillede Folk«, pæne, brave Mennesker, som kunde tænkes siddende iblandt os — saadan slutter vi dem i Ulykken til os og føler med dem.

Fynboerne har Sans for det varlige Udtryk, ligesom de stundom har Trang til det vovede. Men er der noget, de ikke gærne vover sig for langt ud i, er det Grublerier (og herunder: skarpere Kritik).

Traf det sig engang, at jeg kom i Samtale med en fynsk Krokone om Sjælens Udødelighed, saa var det virkelig alene af den Grund, at hun var født Vestjyde og havde — trods Enfoldighed iøvrigt — megen Forstand og meget Mod paa den Slags Ting. — Fra Spørgsmaalet om Gravhøje kom vi straks til at tale om Ligbrænding. Det kan være lige meget, sa hun, om Legemet bliver Jord eller Aske, det er ikke mere værd end Jord — det skiller i Overgangen mellem Liv og Død! (det værdifulde og det værdiløse skilles). Ja, jeg ved ikke, jeg kan ikke tro anderledes! . . . . . Som Husjomfru havde hun engang hjulpet med at rive Havegange, og i Gruset, som var kørt paa Gangene, havde der været Rester af en Gravurne, hvoraf Benstumperne laa strøet rundtom, men hun søgte at skyde dem ind under Buskene, saaledes at ingen Fod kunde træde paa dem.

Jyden har et grublende Mod paa Dødstanken og kan ha en egen Dragning mod Ligbrændingsideen, med den dejlige Brist i Logik, at Legemet er Støv, men Benstumperne er mere end Jord. Og derom taler man gærne med Medmennesker, enten de kommer hist fra eller her.

— De er kommen langt hjemmefra? yttrede jeg.

Ja, svarede hun naivt, men det er da ikke saa langt som til Amerika! — Og hun fortsatte, som hun skulde: Der er ikke saa megen Forskel: der er Himmel og Jord allevegne!

— — Se hun var ingen fynsk Pige, de drøfter ikke Udødelighedstanken navnlig ikke med et Medmenneske, der kommer langvejs fra og ikke kommer dem ved — de har ikke megen Forstand paa den Slags Ting, men i ett er de klogere end Jyden. For dem er Himmel og Jord ikke ens overalt, de ved, at der er Forskel, og deres Væsen er smykket og præget af denne Viden.

Jyden har jo ogsaa en Mening om det, men den kan være underlig bitter.

Her er kønt? sa jeg til en Huskone etsteds paa Fyn.

Det er da ikke saa kønt som i Jylland — ved Vejle! svarede hun.

Men hvifor skal her være mindre smukt, selv om hun er fra Vejle? —

— — En ung Hindsholmkvinde med Typens kølige Ømhed og alvorlige Renhed saa jeg i hendes Hjem i den afsides Gaard. Senere traf jeg hende paa Gaden i Kerteminde. Her stod hun saa underlig fremmed, trods mandlig Ledsager saa ensom — lille, næsten sammensunken, med en Bylt, jeg tror det var Uld, Gaardens Vare, som skulde sælges. — Hun var borte. Statelig, skønt spæd af Krop, stilfuld som hjemme var hun ikke mere — ude af sit Rige, et Par Mil fra Hjemmet her paa denne skidne Købstadgade havde hun forladt sin Pragt.

De fynske Piger er »selv hjemme«, og hjemme skal de ses. Typen i fineste Træk taaler ikke en tilfældig Baggrund. Gennem en stærk Kultur er den formet. De fynske Piger rejser vist ikke meget ud. De er sikkert mere hjemmegroede end Mændene.

— — Der er stille og dødt om den store fynske Bondegaard. Indtrykket er tomt og ugæstfrit. Stod der ikke etsteds i Haven bag Hegnet en fynsk Pige og plukkede Frugt eller skøttede Planter, var der øde. Ligesom Vinranken og alt det andet grønne giver den benede Bindingsværksbygning dens egentlige Skønhed, saaledes giver hun, som gaar der udenfor som en stille Lykke, Gaarden Liv.

Arbejde paa Kraft og Middagssøvn som Dødens Ro er ikke nok til at udtrykke den smukke Livsform, der er skabt i vore Bøndergaarde.

Men midt imellem Sved og Dvale gaar hun i Løvskyggen, som den, der skøtter det allervigtigste, rækker sig efter Kirsebærrene og bøjer sig mod Ribsene.

Endnu bedre: hun vandrer mellem det skinnende Lin paa Blegpladsen. Ingensteds som paa Fyn ser man Lærred i Solen. Det er hendes Natur at virke hvidt Lærred. Hun slynger det op over Snore i den blaa Luft, og hun breder det nænsomt over den grønne Blegeeng.

Forgæves spejder jeg i Faaborgs lille dejlige Malerisamling efter dette Motiv, der synes mig fynsk som intet andet: Billedet af Pigen paa Blegepladsen. Dansk er det, men i Motivet sikrest fynsk. Typens bløde, utvungne Linje kommer mesterligt til sin Ret her.

Dens Ynde fremhæves i det hele taget ofte ved smaa Midler, en bøjelig Hals, en slank Arm tilsyne. Der lades stundom ane, at her — i Modsætning til mangesteds — er skøn Form intet Orgie. Sansen for Ynde er folkelig gennemtrængt, derfor saa rolig, tillidsfuld, uden Feberrødme.

De fynske Piger har skær Lød, en ren Hud som fin Frugt, og det er, som de stadigt bærer en Dis af Løv fra »Æblegaard og Humlehave« sammen med Blegpladsens kølige Luftning — i Lighed med den Dis, der hviler i Luften over det fynske Landskab, den svagt skinnende Em, som stiger af Jorden, ikke Taage og ikke Skygge, men en egen tæt Lufttoning.

Der er en tyst, stemningsbølgende Fred over Fyns Land og over dets Kvinder. De er fostret mellem lune Haver og milde syngende Stemmer. Deres letbøjede Ryglinje er af en ydmyg Ynde, men der er stedse en kæk Sikkerhed i deres Færd.

Den Skælven, som Sjællænderen og især Jyden kan have for sit Væsens Tilsyneladelse i andres Blik, kender de fynske Piger næppe ret meget til — de fynske Piger med de spidse Albuer, ja, den slanke Arm med den fine Albue kan man næppe undgaa at lægge Mærke til, men en Folketro vil vide, at den kendetegner Stridhed i Sindelag — mod Ægtefællen, for Folketroen er ondskabsfuld. Og Stedrimet, almindelig kendt, er endnu værre:

I Kerteminde
er godt Øl og slemme Kvinde. —

En kvindelig storslaaet og inderlig Viljestyrke har vi vistnok her. Veghed og Vaklen ligger ikke til Kerteminde.

De ubeherskede — usikre — Træk om Munden, som kan skæmme ellers smukke Kvinder, træffes vanskeligt paa Fyn og mindst i Nordfyn.

Der er Forskel mellem den nord- og sydfynske Kvindetype.

Den nordfynske Type har et dybere og kløgtigt Blik, fast, smukformet Mund, temmelig tung Gang, brede Hofter.

Den sydfynske har et dristigere Blik, men ofte en veg, udtryksløs, men ikke ubehersket Mund. Skikkelsen er smallere, Gangen svajende let.

Med disse Kvindetyper turde man sikkert bestemme Skel-

linjer i fynsk Folkekarakter og Grændselinjer for folketypisk Omraade.

— — —

De sjællandske Piger med den vidunderlig ranke Ryglinje, synes mig mest udprægede i stærk Livslyst, kønnest naar de ler. Jeg skuer dem hellere i en Springdans end ved et Dejtrug (hvad man jo efter Ordsproget ikke bør), allerhelst ivrige og blussende i Arbejdet ved Høstmarkens Traver. — De jyske Piger er mest udprægede, naar Sindet stemmes haardt og tungt. De fynske Piger, naar de hverken græder eller ler, hvad nok ejheller hænder ofte, de er ejendommeligst i Stilheden.

De er ikke skabt af Livslyst eller af Livskummer, men af et Bosteds dybe, levende Stilhed mellem dæmpede Røster.

Denne Hjemstedets dyrkede Fred — saalangt fra Ensommelighedens Øde — kan man finde i Odense en Sommeraften. Det er ikke Dvale, Standsen af Livsvirksomhed, men et mærkeligt fuldtud mestret piano. Bagved føler man grant ligger Fynboens ejendommelige dulgte Energi.

Man gaar og lægger Mærke til her i den store By smaa Børn, som synger deres pludrende Vers. Saa ren for Støj er Odense.

Men det, der egentlig præger Byen, er ikke unge Mennesker, som gaar saa adstadigt ud at more sig eller agtbare Borgere, som gaar i Seng lidt før Hønsene og halvsover til det bliver Tid at falde i Søvn — hvem skulde vel give Odense det lønligt sikre Præg andre end de fynske Piger, som præger Øen iøvrigt.

De glider i Flok og Følge gennem Gaderne.

Ikke to og to, drøftende deres inderste Hjertelængsler med hinanden. To og to Veninder ser ganske fattigt ud her. Tre til at følges er ogsaa for lidt. Fire, det lader sig se. Fire—syv Arm i Arm bredt favnende Gaden. Unge Mænd har de ikke i Følge. Nej Kreds for Kreds flokkes de og giver Liv i deres By. Og kom de ikke ud, og saas de ikke som en Magt, saa var Odense — trods al velopdragen Fornemhed — en ægte Ravnekrog uden den Pragt i Hvile, der gør de større Byer tiltrækkende.

Det er muntert og mærkeligt at se disse unge, smagfulde

Borgerdøtre i dæmpet tiskende Overmod favne den brede Bygade som deres egen. Jeg har ikke set dette saaledes andetsteds, navnlig ikke at det var Kvinder, som kredsvis gav Byen Udtryk.

Det er det fynske Samfundsinstinkt hos de fynske Piger.

Spredte Iagttagelser.

Under et stærkt Vejr af Karakterbrydning mellem to skarpt modstillede Typer, Sjællænder og Jyde, har Fynboen sit Hjem bag Hegn og Haver, nok saa lunt i Bystævnernes afsondrede Kreds.

Det er muligt, at sjællandsk og jysk Særegenhed har bidraget til at forme fynsk Folkekarakter (og faaet den til at rejse Hegn om sig), men Fynboen har da gjort Gengæld ved at præge dansk Aand gennem sin dristige Deltagen i Folkelivet.

Naar Jydens Aandsmærke er Medfølen, er Fynboens Deltagen og Sjællænderens Samhu.

Gennem den store fynske Uddrift paa dansk Felt — ligesom modsvarende et Tryk fra Naboerne — faar Fynboen en egen Magt i Folket, ikke ved at hævde sit Særpræg som Jyden baade hist og her, men ved at føre sig som almen dansk uden stærkt Hjemstavnspræg.

Den fynske Deltagen kan yttre sig baade som Kappestrid viden om Lande og som Fortrolighed i Hjemmets snævre Kreds, men ikke naturnødvendigt som Hjemstavnsdrift.

Den unge Fynbo læste til Eksamen i København og blev den bedste blandt sine Fæller. Det var da godt, sagde en af dem, at N. fik de to Point mere — ellers var han ikke bleven til at være ved!

Den unge Mand fortæller sine Forældre (Arbejdsfolk) om sin Kærligheds Haab (der ikke naaede at blive opfyldt), og de deltager i hans Drømme. Som et Barn giver det store Menneske sine Nærmeste Indblik i sine lønligste Tanker.

Men at han skulde tænke paa at *ville* hjem for stedse — kun at kunne være og virke i sin Hjemstavn, nej, selv om han er sær og stiv nok i Sindelag, saa egensindig er han næppe.

— — Ved en fynsk Bystævne var flere Bymænd samlede, da en Blind, en halvvoksen Karl blev ledet forbi. — Han er blind, men han føler saa mærkeligt skarpt! forklarede Bymændene.

Han er særlig god til at spille Seksogtreds siges der, og han bruger kun almindelige Kort, som han kender gennem Følelsen i Fingrene.

Naar Vorherre tar noget i een Retning, saa gir han noget i en anden! slutter en gammel Mand.

— Tankegangen er jo meget almindelig, men Vorherres Naade til »Seksogtreds« — den Snare var en Jyde ikke gaaet i — og Sjællænderen havde rimeligvis tiet stille eller sagt lidt om, at det er ikke nemt, naar der er noget ivejen! ....

Fynboens oprigtige Religiøsitet vilde ikke gøre Gruen dybere ved at henføre den ligefrem til Vorherres Vilje, hellere lægge en Salve paa Saaret ved at tale om Vorherres Naade, men savner blot det jyske Instinkt, der ved, hvor Vorherre er — i »Seksogtreds« ikke.

Den fynske Taktfølelse har her et Omraade, hvor den ofte maa vige for Jydens.

— Det er temmelig plat religiøst at hænge gudelige Talemaader trykt paa Papskilte op i en Barberstue, som jeg har set det paa Ærø.

Og det tyder næppe paa dybere religiøs Sans at lade et Krucifiks tatovere paa sin Arm, som jeg har set det hos en Sømand paa Fyn. Den almindelige Danserindefigur som Tatoverings-Æmne er vist mere uskyldig.

— Det kan vel ha en vis Rimelighed, at det kendte Himmelbrev (fra Neu Ruppin) er kommen til Verden, som der fortælles i det.

»Paa en Mil nær Assens paa Fyn hændte det, at en Mand ved Navn Just, som boede i Assens, mødte en ung Karl i brune Klæder, med en stor Hue paa Hovedet, men ingen Knapper i sin Kjole. Den unge Mand gav Just et Brev«. — Han var Englen Mikael, og da han slog sin Kappe (foruden Knapper) tilside, skinnede han som Solen, saa Just ikke kunde holde ud at se paa ham.....Det hele slutter med, at: »Dette er passeret paa Fyn en Mil fra Assens ved det Hus, som kaldes Møllehuset«.

Naar det skulde passere et Sted, maatte det nok helst være paa Fyn. Hvis det henførtes til Jylland, skulde der snarere vise sig at være »Falskneri« med i Spillet — og paa Sjælland kan et Himmelbrev, samt Engelen Mikael, virkelig ikke godt falde ned, naar det skal tages gyldigt her.

Som »Himmelbrevet« nu ligger for os, synes Fynboerne at have givet Plads for det ved en Lejlighed, Sjællænderne har hængt Stadsen paa Væggen, det sidste, jeg saa, fik jeg for faa Aar siden paa en Auktion, det var vist lige taget ned fra Sømmet — det omtalte fra Assens (herligt koloreret) havde en sjællandsk Smaamand taget af Rammen og lagt ind i sin Bibel, for det havde hængt paa hans Mors Væg. Derfor gemte han det, og fordi det saaledes gemtes, gemmer jeg det nu —.

Fynboerne har ikke Eneret paa dette Klenodie, maaske alligevel en vis Ret dertil. Jyden har selvfølgelig haft sine stærke Ord opskrevne paa Papirlapper ogsaa, men han behøver i Virkeligheden ingen Mirakler for at komme til Gud. Fynboen er maaske den eneste af de tre Landsdeles Folk, som typisk kan ha Stemning for Underet: det himmelfaldne.

Af gammeldags enfoldig Gudsfrygt findes der de skønneste Prøver i fynske Bylavs Love, Skafferens Gildetaler o. lign.

Det er denne værdige, urokkelige Mildhed, uden Kulde og uden Tvivl, som er fynsk Tro — saare langt fra de genialt religiøse Tankers stridende, sjælssikre Togt, som er jysk Tro.

Fynboen overfor Sjællænder og Jyde: Samspillet er forud omtalt. Men hvordan arter fynsk Æt sig i en anden Landsdel?

— Her er sjællandske Skippere med langelandsk Blod. Som Type hensynsløs, dumdristig, foretagsom og voldsom med Kræfter, der spørges viden om.

En af dem fører Kuttere for københavnske Rigmænd og er overordentlig søgt til Kapsejlads, thi han tar altid Præmie — fortælles der — og han taaler ingen Mukken hverken af de fine Kutteres Ejermænd eller af sine undergivne.

Da Kutterejerens Svigersøn, Løjtnanten, skulde ha Æren af at føre Skibet ved Kapsejladsen, gik den gamle Fører krænket agterud. Men Løjtnanten kan ikke undvære hans Raad og maa spørge: Staar det Sejl rigtigt? — Svaret lyder:

Jeg spørger aldrig mine Folk om, hvordan jeg skal sætte mine Sejl. De kan gi Ordre, det skal blive udført til Punkt og Prikke! — Men Løjtnanten havde ingen Tillid til egne Ordrer nu. Saa maatte han og hans Svigerfar tigge den gamle Fører til at ta Styret igen, og.....trods den spildte Tid, naaede han at faa anden Præmie. Saadan siger man.

Men engang tog han første Præmie, endda han i Farten maatte redde tre Mand, der var kuldsejlede. Og han tog Præmie med Fartøjer, som aldrig havde kunnet vinde før.

Derfor skal Grossereren heller ikke spille klog og sige: Det Topsejl staar galt, thi saa bliver det øjeblikkelig strøget. Jamen det var jo ikke Meningen. — »Staar Topsejlet galt er det kun til Skade!« brøler Føreren. Han er Majestæt og mere rundhaandet med Drikkepenge til Havnens Folk end Rigmanden, thi han fordrer Buk, og han haaner Toldbetjenten der er vigtig, fordi han har et Halmstraa om Huen, og Dampskibsføreren, der mener sig at være Sømand, naar han kan føre »saadan en Blikdaase«. —

Sømand det er den gamle Sejlskibsfører.

Han skulde engang føre et Skib til Rostock og holdt i tre Dage Søen under Snetykning, hvor han ikke saa Land — men Kursen havde han. Nu skal Indløbet til Rostock være meget vanskeligt, og hans Søn (med Styrmandseksamen) vilde modsætte sig det Vovespil at løbe ind. Hold Kæft og gaa ad Helvede til, sa hans Far og sendte en Mand op i Rigningen. — Om den lede Satan sidder derinde, saa skal vi derind. Saa lyder Meldingen: Sejler til Luvart. — Det er Løgn! brøler Skipperen. Det er Fyret, du ser. *Det skal være Rostock!*

Det var Rostock. Den ueksaminerede Ulk havde rigtigt Bestik. Og Folk stimlede sammen, da han brasede ind i Havnen. Sømandsdaaden kom i Aviserne. Og paa hans sjællandske Fødestavn, hvor han saa godt som aldrig satte sin Fod, læste man nu om hans Hæder, den glimrende Rekord, hvis Hu aldrig helt hørte hjemme her, men hvor en ung Slægtning dog kan fortælle derom.

— Hans Bror levede mest paa Landjorden og gjorde sin Ejendommelighed gældende fuldt ud. En Dag han og hans voksne Søn kørte i Marken med hver sin Vogn, begyndte de pludselig — til andres store Fryd — at køre vildt omkap —

mens den gamle rasende skælder over Sønnens, den ældre Karls, Letsindighed: Det er, som det var en ung Knægt! . . . (men han skal ikke ha Lov til at køre fra mig!)

— —

Den fynske Adræthed har Raad baade til Stordaad og Smaasind. Erobringsdriften er typisk, men gærne tæmmet til stille higende Foretagsomhed. Fynsk Foretagsomhed er et sjæleligt perpetuum mobile.

I tredje eller fjerde Led kan der sidde en fynskættet Bonde paa Sjælland og godt nok ligne dem derovre paa den anden Side Bæltet: rolig i Væsen, flittig i Dont, ensom og hjemmekær af Natur, med et mildt Sidesmil — og en god Frugthave. Han alene forstaar at pode Frugttræer, og han poder for hvem han kan lide. — Saadan kommer Sjællænderne ofte til Podekviste.

En af de fynskættede Sjællændere tog fra Sjællands Kyst over til Fyns og boede dær nogle Aar — og drog tilbage igen. Han fortæller saa, at de Folk derovre er meget flinkere og mere gæstfri end her paa Sjælland, og det gælder ikke særligt den fynske Egn, hvor han boede, nej, han har talt med mange, som har været paa Fyn, og de siger lige saadan. Det er ens overalt.

Den første Morgen han boede dær, skulde han gaa til Mejeriet og købe Mælk, han fulgtes med sine Børn. Ved den nærmeste Gaard stod Gaardmanden uden for: Naa, det er nok de ny Sællændere, sa han. Kom indenfor! — Og der blev dækket op for de nykomne, og da de endelig vilde gaa . . . hvorfor skulde de dog løbe til Mejeriet efter en Slat Mælk, den kunde de faa her . . . .

Det syntes jo meget lovende, og det var en dejlig Kreds af flinke og rare Mennesker.

Men nu er Manden flyttet til Sjælland igen, men Huset han ejer paa Fyn, kan han ikke faa solgt, alle har de egne Hjem, og Indvandring er der ikke, saa Huset har maattet vente flere Aar paa en Køber uden at finde en saadan. Ejeren eller hans Kone maa stundom gøre en Rejse derover til de elskværdige Mennesker og se til Haven og Huset.

Derovre forstod man at holde Fest. Gaardmændene samledes nødigt til et Lavsgilde uden at have Smaafolk med — og

hvis Husmændene gjorde et Gilde for sig uden at indbyde Gaardmændene, var der Fornærmelse. Man havde det saadan med at kunne more sig i Samlag og more sig billigt og udmærket. Naar Brugsforeningens Overskud deltes var der Gilde, Madkurvene medbringes, Øl og Vin købtes den Dag i Brugsforeningen til Indkøbspris, — der spilles og danses, og »det er knapt en hel Familie kan ødelægge en Krone« ved saadan et Gilde.

I Laget var to Sjællændere, og de gik under Navnet: »Dær kommer Sællænderne« (og hvertfald den ene var fynskættet). Indvandringen er saa ringe. Takten i Tilværelsen er ubrudt. Laget er som en af Stedets Jord oprunden Sangkvartet.

Det er altsammen saa smukt, Samlaget er som aandeliggjort.

Den Mad, som er paa Skibet, føder Folket![40]) siger et gammelt fynsk Ordsprog, naar de velstillede i Bylaget hjælper de fattige. Billedet af Skibet er vist meget træffende. Her er det bedst at være indenbords.

Man ved, hvad der er smukt og ædelt og udtrykker det villigt i Ord og Gærning. Det er virkelig ganske anderledes end paa Sjælland. For det er til at rose.

Sjællænderen kommer altid akavet fra, hvad der er Lejlighed til at blive rost for. Stille en Sjællænder ud for Ros det er tit som (i fordums Dage!) at skikke en Bonde til Hove. Sjællænderen er dum i det Kapitel. Ærens Palmer paa Dydens Vej rækker han sig nødigt efter . . . . (og ikke skal de heller plukkes ned til ham).

Men det er en Kendsgærning: naar en fynsk eller jysk Bonde tager elskværdigt mod en fremmed, en Nybygger eller en Smaamand, saa opdages dette i al sin Herlighed. Paa Sjælland opdages kun det modsatte.

— Ældre Forfattere bruger i Folkekarakteristik gærne det morsomme Ord: Vindskibelighed, Beboernes Vindskibelighed — vanskeligst om Sjællænderne. Hverken i aandelig eller mere jordisk Forstand er de vindskibelige som Jyder og især Fynboer.

— For mange Aar siden var der en stor offenlig Fest paa en afsides sjællandsk Egn. Kroen kunde ikke rumme de mange Gæster, og saa maatte disse søge ud hos Bymændene for at faa Mad. Der kom da et Par fremmede Herrer ind til den mest agtede Bonde, Bylavets Førstemand Niels Madsen og

bad om at faa noget at spise. Niels Madsen, var ene hjemme, Konen var vist ude at se paa Stadsen, han lagde Brødet paa Bordet og stillede Smørkrukken ved Siden af. Og, mener en af hans Efterkommere: saa sa han nok: Æd nu og drik det I vil! — Andet havde de to fremmede jo heller ikke i Sinde.

Dengang Konen kom hjem, syntes hun rigtignok, at det var en farlig simpel Opvartning at gi fremmede Folk. Niels Madsen svarede, at var de bare sultne, saa var den tilstrækkelig.

— Om hans Godhed mod Smaafolk og Børn og om hans ejendommelig fine Almensans gaar der Ord i tredje og fjerde Slægtled efter hans Tid.

Men da der en Gang var Lejlighed til at gøre sig behagelig og lade sin Gæstfrihed skinne for Ros, saa blev Niels Madsen barsk og satte ikke Sulefadet paa Bordet. —

En af hans Efterkommere, kendt for sine svære Kræfter, kørte til Mølle, hvor der var en kæmpestærk Møllesvend.

Jeg har hørt, du skal være den stærkeste Mand i jer By, sa Møllesvenden. Lad os prøve. Saa hug de den store Jærnbismers Krog (Kornvægten) i Gulvet og hængte Loddet ud paa Enden af Bismerstangen. Den skulde nu løftes — med een Haand var det vel. Saa prøvede de begge, hvor meget de kunde løfte — og naar de ævnede Taget, hængte de mere Vægt paa Loddet.

Lige saa længe Møllesvenden kunde hæve Vægten, gjorde Bonden ham efter.

Tilsidst følte Svenden sine Kræfters Grændse.

Kan du mere? spurgte Møllesvenden.

Ja, kan du mere? svarede Bonden, stærk nok endnu.

. . . Saa holdt de op.

Thi det var ikke Bondens Agt at vise Svenden hans Overmand, men bare la ham vide, at den udfordrede Part var hans Ligemand.

Om Møllesvenden var Fynbo, ved jeg ikke, det kunde hænde — men Bonden, som afgjort ikke vilde sætte Rekord, er en ægte Sjællænder, ægte til Grunden.

Fyn er kaldt »Perlen i den danske Krone« eller Danmarks Hjærte« eller »Humørets Hjem«.[41])

Fyn kunde ogsaa nævnes ved et andet smukt Tilnavn som: »Det lille Danmark«. Om man saa kunde undgaa at faa Tilføjelsen »lille« brugt om vort samlede Landomraade. Thi det er et overflødigt og skadeligt Ord, det er ganske unødvendigt, at man, hvergang Danmark nævnes, fastslaar, at Riget indtager en mindre Plads af Kloden end det kooperative Statsforetagende mod Syd. — Der kunde skrives en national Komedie, hvor alle Personerne gik omkring og læspede paa det Ord »lille«: tyngede af den Løgn, at en Nation maales i Tønder Land.

Dette Ordbrug har sin Rod i fynsk Aand og er herfra misforstaaet. Fynboerne er de eneste som typisk — og ægte — kan tale om et lille Danmark, hos Sjællændere og Jyder er det unaturligt og misforstaaet. Alene i Fynsk er Ordet »lille«, brugt nationalt, ikke overflødigt.

Thi for Fynboen er »lille Danmark« en Aandsform, det er den hjemlige fynske Aand, men da Fynboerne aldrig har hævdet en særlig fynsk Aand, skønt en saadan findes, har de nævnet den som lille dansk, hvad egentlig skal sige: det bedste dansk.

Naar Sjællænderne undertiden har kaldt deres Ø for Danmark og hævdet deres Maal som det rigtige dansk, saa har Fynboen villet være det bedste: Perlen, Hjærtet og Humøret i Nationen — og Jyden har fremstillet sig med »Hovedlandet« i Riget og som Indehaver af alle solide Egenskaber.

Fynboerne er de eneste, som kan sige »lille« om Danmark og tage Tonen ren: »Danmark er et dejligt lille Land«, selv om Amerika har Dollar, som vi har Kroner! Det lyder ganske anderledes tonerent end den sjællandske Karrikatur: Vi hår ded jov godt i ded lill Danmark, hvofor sku vi saa rejs te Kærteminde?

Naar Fynboerne taler om et lille godt Land, saa tænker de paa deres eget: Fyn, den hyggelige, hjemlige Verden, hvor Stemningen er venligst og varmest — hvor Aand er Pleje, og hvor Troen er fast, at *alt, hvad der ikke plejes, visner* — hvilket kan være ret, naar det gælder Aand, men uret om Folkekarakter, der ikke endnu er gaaet under af Mangel paa forstaaende aandelig Røgt og dermed har bevist at kunne undvære en saadan.

Fynboen har ikke søgt at hævde sin Type ved at gnistre sin Særegenhed frem, hvor han kom, men søgt at bringe det lille Danmarks Aand udover det hele Danmark — og det er sikkert i ikke ringe Grad lykkedes.

Sit Fædreland skylder man alt, sa Rasmus Rask og tilføjer med morsom fynsk Travlhed: *hvad man kan udrette.*

Han opholder sig ikke ved den etiske Slutning: alt og sig selv intet, som han muligt vilde have gjort, om han havde været Jyde og følt Offerets religiøse Værdi. Han er Fynbo, løftet og spændstig vil han pleje og virke, ilsomt og over det hele. Hans oprindelige Fynskhed bliver til afklaret Danskhed, saadan som den ægte Fynbo gærne vil.

En af Rasks Landsmænd, barnefødt paa Fyn som Præstesøn, bosat paa Sjælland som Landmand har udtrykt fynsk Hu i en mindre kraftig Stil, svarende til hans jævnere Sindsstemning. Han skriver i Fortalen til et lillebitte Skrift om »Gæstfriheden paa Fyn« (1856, Pris 8 Skill.): »Det er saa naturligt, at Enhver dog har nogen Forkjærlighed for det Land, hvori man er født, opdraget og confirmeret. Derfor har jeg higet efter at foretage en Rejse til Fyen for dog endnu en Gang, skønt fremmed for de Fleste, at se min Fødeby og for at gjenkende de adskillige, mærkværdige Erindringer, som herefter ere beskrevne . . . .«[42])

Man skal ikke netop læse Bogen for »de adskillige mærkværdige Erindringer«s Skyld — men den gamle Herres enfoldige Forkærlighed for sit aandelige Udgangspunkt, det Land, hvor han dog er konfirmeret, og hans elskværdige lille Fortælling om hans sidste Udflugt til det *lille* Danmark er saa ydmygt stemningsfuld, saa dæmpet fynsk i sit Udtryk.

»En Dannemand foruden Frygt og Svig
blandt Stridende en Stifter af Forlig«

skrev Blicher i et Digt om en Bladudgiver i Odense (Hempel, død 1844).[43])

Blicher er moderne. Saadan kan der ved en pæn Lejlighed godt synges om en Fynbo.

Ligesaa, naar Blicher synger om Jyden: »Føst no dær ær Nø paafahr, kommer Jyden ud aa Dar«. Det er en Iagttagelse,

ihvorvel det ikke allelider synes at være den bitre Nød, der driver Jyden ud. Men der er stadig en klar Henvisning til Jydens ejendommelige Medfølen i denne Verslinje.

Grundtvig skal ha sagt om Fynboerne, at de er Danmarks Fantasifolk, mens Jyderne er Forstandsfolk og Sjællænderne Hjærtefolk. Og Kristen Kold paastaar, at denne Dom er ret.[44])

De to store Skolehøvdinge er vist knapt saa skarpseende her som den Spentrup Præst. Og Udtryk som Forstandsfolk, Hjærtefolk synes os meget fjærnere i Tid end Blichers. Men Jydernes Forstand og Sjællændernes Hjærtelav har den gamle nordiske Skjald vel haft sine egne Syner af, og derom skal ikke dømmes. Fynboerne er dog muligt dem, han har set mest objektivt paa. Mon ikke ogsaa han paa en Vis stod dem nærmest?

Der kan spørges, hvad man egentlig skal forstaa ved Fantasi. Der kan vist være mange Slags. Grundtvig selv havde en underlig dyb Aandsfantasi. Fynboen H. C. Andersen havde Fantasi nok til at fylde en Verden med alle dens Kroge. Men i Folkeminder viser Jyderne sig sikkert mest opfindsomme, den fynske Adræthed yttrer sig ikke stærkt i folkelige Forestillinger. Slagfærdigheden, som ogsaa er en Slags Fantasi, er sikkert stærkest hos Jyden. Derimod kan der i den fynske Rekorddrift og i den Stemningskunst, som Fynboerne er Mestre for, godt være noget dybt fantastisk — selv i al Stilhed.

Bedstemoderen, af fynsk Æt, siger om sin Datters Mand, sin Alderdoms Støtte, en solid Arbejder: Per er det bedste Menneske, men — han hygger ikke i et Hjem! — Det maa hun i Fortrolighed tilstaa, skønt hun holder meget af Per, og der er aldeles ingen Grund for, at han ikke skulde være hyggelig, den stræbsomme, hjemmekære Mand. Men han opfylder dog ikke ganske en gammel fynsk Fordring til Hygge. Der er bare ikke Fantasi nok i ham til at skabe Stemning om sig.

— »Man skal kun være forfængelig i sit Hjem og for sin Kone.« Det har en Fynbo fortalt mig. Der behøves slet ingen Pral udadtil, men saa megen Stemningskunst maa der kræves, som der tilhører i et Hjem.

Det er ikke uden Sammenhæng med en vis Fantasitrang.

Kristen Kold forklarer Fynboens Fantasi ved, at man er hurtig til at gribe ny Tanker. Fynboerne er »Aandens Banebrydere

i vort Folk«, af hvilken Grund Kold, skønt han var Jyde, maatte have sin Virkeplads iblandt dem, mener han. Og Kold virkede stærkt — faa har vel gjort ham efter — men han spildte ikke sin Tid med at rende om i de fynske Bystævner, thi saa havde han nok set, at Fynboer ogsaa kan føle for gammel Skik, der ikke er lig »Kirkegaardsro!«, med hvilket Ord han svarer en Fynbo, der taler sit enige Bylags Sag imod de ny Strømninger.[45]) Og han havde maaske tillige set, at de Skoletanker, han bar frem, vel næppe var saa ganske nye her, men at Fynboerne skulde ha en original Jyde med en rig religiøs Tankeflugt til at hæve de dybt jordgemte Viljer.[46])

Det skulde der ogsaa Fantasi til.

— Da den store Fynbo Rasmus Rask kom hjem fra sin lange og kvalfulde Forskningsrejse, mægtede han ikke at tage det indsamlede Stof op til Arbejde. Det laa gemt i al den Hjemve og Uhygge, han havde følt under Rejsen i vildfremmede Lande — han havde ikke Stemningskraft nok til at sprede dette Mulm, han manglede Fantasi. Saa kastede han sig over den hjemlige Sprogets Harvemark: Retskrivningen, det var at være hjemme!

Den ejendommelige fynske Fantasi er som umiddelbar Forestillingsævne rig paa Stemninger og muligt ogsaa tilbøjelig til at gribe nye Tanker, der ikke er alt for nye, men er næppe adræt, spændstig som den fynske Vilje.

Vidtskuende som Jydens Fantasi er den vist ikke, men sikkert mangfoldigere indenfor sit Omraade, sin Hyggekreds.

Den har det sikkert som — hos Saxe — en fynsk Smaakonge, Hane, der kæmpede uden Held, hvorfor Ordsproget kom til at lyde: »Hane er hjemme rigest«.

Fynsk Vilje kan virke stolt udenfor sin Kreds, men fynsk Fantasi er sikkert rigest hjemme, indenfor Risgærdet.

En Krønike, jeg har fra Sjælland, gaar ud paa, at: Den store Søkonge i Marstal har 99 Skibe, og hvis han faar 100 skal han udrede et Krigsskib, men han skal nok sørge for aldrig at ha flere end de 99.

Og saa spørges der: Mon ikke Grev Frijs (til Frijsenborg) egentlig skulde holde Soldater? — stille Krigsmagt rede til Landet, fordi han har det store Jordegods.

Den Forestilling træffes hos en ung almindelig oplyst og begavet Murersvend, der har været paa Højskole og har arbejdet ogsaa udenfor Sjælland. Mange Slags »Socialisme« kan findes paa et Murerstillads.

Den fynske Fantasiskikkelse »Den store Søkonge paa Marstal«, Rhederen, som er den største Mand hjemme og ses som mægtig lige op til Kongen, gribes af sjællandsk Krønike og stilles sammen med den største jyske Jorddrot i Spørgsmaalet: mon ikke en Jyde kan hamle op med Fynboen . . . mens de dog begge er »dørkdrevne« nok til at frabede sig den Ære at deltage i Krigsmagten.

Sjællandsk finder man tit en dulgt Skepsis overfor Aristokrati: »han er datte mere end et Menneske!« — og jysk et vildt Had. Jyden kan harmes over at se en gammel Herreborg, som Bønder har trællet for at faa opført. Da tages der intet Hensyn til Stilart og Romantik — det hele er en Røverrede!

Hos Fynboen vil der vist altid være en egen Sans for Storhed: for det, hvorover man kan undres og for det, hvori man føler Stolthed. Ydmyghed og Stolthed ligger ofte hinanden nær. Man kan underkaste sig og tillige hævde sig — overfor næste Række.

Bondearistokratiet er saaledes, og det findes sikkert ægtest og kraftigst paa Fyn.

En ung Militærlæge — senere berømt Kirurg — laa i Kvarter i Smukke Anes Hjem, en fynsk Bondegaard, og han bejlede til Skønheden for ramme Alvor. Maaske havde Smukke Ane Lyst, noget saadant er ikke helt umuligt, men hendes Far, den ægte Bondearistokrat sa Nej, Ane skulde ikke derop, hvor hun ikke kunde hævde sig. Saa blev hun gift med en halvfornem og bundrig Møller paa Egnen. Smukke Ane og hendes Far lod ikke Fantasien løbe af med sig. De vidste, hvor deres Stolthed stod stærkest.

Men Bondearistokrati kan gaa op i Proprietarisme — folkeligt sikkert den mest ødelæggende Retning, der findes — og den findes nok ikke mindst paa Fyn. —

Ved Siden af den spændstige, viljegrebne og ærligt stolte Fynbo kan man møde den brovtende Usseldom i den taktsikre Lagsbroders Modsætning. — —

»Han er et stort Lem, men han er it gla for at faa Tæsk!«

sa Smeden om sin Nabo, Kromanden, der var kraftig, men fejg. Det er i al sin Dæmpethed en haard Dom paa Fyn.

Fynsk Stolthed er mere interessant end sjællandsk og jysk. Den yttrer sig saa mangeartet og i sin Ægthed saa dæmpet.

Er ikke Odense i sin beherskede Fornemhed Danmarks mest stolte By — enddog jysk Bypatriotisme kan komme meget højt tilvejrs. —

»Københavneri« er derimod en simpel Form for Stolthed og svarer ogsaa i ringe Grad til Hovedstadens virkelige Aand. Afmaalthed er ikke Københavnernes Sag som Odenseanernes.

— Odense er den mest luskede By, jeg har været i! siger en sjællandsk Haandværker, der kun kender Byen fra et kort Besøg. Han føler aabenbart Stilheden, som noget forborgent. Og vel kan man her savne Pustet fra det fri København med det stærke Drøn og det aabne Sind. Men Stilheden — i en moderne By saa sjælden — er dog en ejendommelig Samfundsværdi, og det vidner om Kultur, at der ikke samles Opløb om en fuld Mand hvert Øjeblik og »laves Panik« af bare Lyst til Panik.

— En Sommeraften, da jeg gik paa Gaden i Odense og følte mig som Ikke-Fynbo tynget af denne Bys Dæmpethed, hørte jeg — i Forbigaaende — en Soldat svare venligt paa en venlig Indbydelse: Jeg har lie siddet paa et Ste aa faaet ni, men jeg ka sku drikke een te. — Her maa underforstaas Bajere.

Naar selv Krigsmanden efter saadan en Omgang kan tale saa fredsommeligt, forstaar jeg, at her er stille. Her er næppe Trang, langt mindre Mod til at bryde Stilhedens uskrevne Bylov.

— Et af mine første Indtryk fra Odense skal ikke holdes tilbage. Ukendt i Byen bad jeg nogle arbejdsklædte Mænd, som stod og samtalede paa Gaden, om de vilde sige mig, hvor der laa et skikkeligt Gæstgiveri (et rigtig fynsk). Det fik jeg selvfølgelig straks fyldig Underretning om — i en af Byens Udkanter skulde jeg hen . . . . . Lidt efter indhentede den ene af Mændene mig, han skulde samme Vej og vilde saa vise mig Stedet, der var lidet kendeligt, at jeg ikke skulde ta fejl.

Vi fulgtes ad et Stykke Vej, temmelig ensom Gade og temmelig sen Aften (i Odense regnet). Hvor vidt mon vort

Bekendtskab skulde strække sig? Jeg tror, at jeg tænkte omtrent i en københavnsk Vending: Hva er den a'?

Saa viste han mig pludselig: dær er Stedet. Han standsede ikke, han løftede høfligt, afmaalt Hatten og var borte.

Velvilje kan man møde hos jævne Folk allevegne, bred og ligefrem Bravhed, men denne afmaalte Samvittighed i ethvert Hensyn er fynsk.

Den fynske Samvittighed kan ligesom det sjællandske Vid være allevegne.

Et lille Træk, som at Hunden, der gøer efter en fremmed, kaldes tilbage, er noget for sig — ingenlunde almindeligt. Udenfor Fyn synes Køterne ofte at være til blot for at lave Spektakel og bryde Stilheden saa skarpt som muligt. Det vil ofte, ikke altid, synes Fynboen raat og samvittighedsløst at lade sin Hund halsende forfølge en fremmed.

— Det er den stille Deltagen, ikke den frejdige Given-sig-af med hvemsomhelst, der er ægte hos Fynboen.

Ude paa en aaben nordfynsk Strand — langt fra alle Byer — mødte jeg engang en ung Karl, der kom kørende med et Læs Strandsten. Jeg spurgte ham om et og andet. Da vi var færdige med at snakke, gav han mig til Afsked fire Graapærer. Vi havde sagt Farvel, og Køretøjet var kommen i Gang, da han paany standsede og raabte, om jeg ikke vilde ha en Pære.

For noget skulde der virkelig gøres, herude, hvor der ikke er Ly eller Læ, men langt til Folk, og nu var det straks Aften.

— Almuen kan med en egen Venlighed byde Børn og Fremmedmand Frugt. Selv om det kun er ganske fattigt og lidet, er der noget rørende rundhaandet derved. Oplevelser i den Retning maa man nødigt være foruden.

Om disse røde Æbler eller graa Pærer kan man godt sige med en fynsk Talemaade: »Det er bed'r end som Kage!«

— Det fejler sjældent, at Fynboen har smukke Leveregler og kan føle det som en Smærte at se en smuk Leveregel traadt ned.

— Paa en sydfynsk, ikke turistkendt Ø, sad jeg ved Grøftekanten udenfor en Høkerhandel og drak noget Øl og saa mig om i Landskabet. Folkemindesamleren og Husmandens Ko græsser ofte paa Grøftekanten. — Saa kom der en gammel Mand, en høj Sømandsbonde trækkende med et Par Heste. Han ser mig og raaber:

»Det er en simpel Opvartning for fremmede Folk at faa!«

Jeg svarede noget om, at det kunde vel ikke være stort anderledes.

»Ja, det er det, jeg kalder en simpel Opvartning!« hævder han vredt. Og han slutter, idet han er kommen forbi mig, thi han standser selvfølgelig ikke —: »Men saadan er det her!« (Jeg underforstaar: »i vore Dage«). —

Manden faar virkelig et trist Indtryk af, at der ikke vises Deltagelse nok i disse daarlige Tider. Derfor maa han — i Hast — udtale sin skarpe Mening derom, at det er *»saadan her«:* en national Svækkelse.

— De smaa Øer er gode at gæste, og Grøftekanten er ingen daarlig Plads, thi der kommer stundom særsindede Folk forbi.

— Fynboen har vist ikke meget tilovers for den tilfældige »Jyekræmmer« el. ln., der kommer rendende ind over Egnen. Men sætter han sig ned og hviler sig etsteds, er der straks lidt mere Hensyn at ta. Han er ligesom derved kommen indenfor Deltagelsens Kreds.

Her kan Fynboen ha en ganske ejendommelig Finfølelse. Hvad han skænker sin Deltagelse, og hvad ikke har sine sære Aarsager. Her raader visse Temperamentsforskydninger, Stemningsbølger — ligesom naar der findes Kredse indenfor Kredsen.

— I en Jærnbanekupé sad et Par ældre vistnok sjællandske Bønderfolk, en omvankende Børstesælger med en lille (niaars?) Dreng, der nok saa frejdigt albuede sig frem ved Vinduet mellem dem, hvad de ikke tog Barnet ilde op. Saa var der ved det andet Vindue et Par Middelstandsfolk med Børn og i Midten en langelandsk Storbonde, Møller el. ln. Det var mit Selskab. De opfører nu deres Skuespil.

Den unge Frue sidder og smiler — hun opdager, at Langelænderen er hendes gamle Husbond, hun har tjent hos ham engang. Saa hilser hun og siger det. Jo, han mener ogsaa nok at kunne huske det (— ret længe kan det da ikke være siden!), men den Genkendelsesglæde, Spørgen og Fritten, der havde blevet, om de var Sjællændere, blev der intet af. Hvad hun er, og hvor hun er, interesserer ham afgjort ikke, uden at han derfor paa nogen Maade er uvenlig. Hendes Børn, velklædte Borgerbørn, ser han ikke, Manden ikke heller.

Men da Toget holder ved Korsør, tager han en Mønt op

af Lommen og rækker den til Børstesælgerens fattigklædte, glædestraalende Dreng: Værsgo min lille Dreng, du er saa glad for at være ude at rejse, køb dig Bolsjer for den.

Fattigmandsbarnet, som hele Tiden har straalet af Fryd over sin Lykke at være kommen med paa Jærnbanetoget, er sikkert nok den eneste herinde, der ejer Stemning og den eneste, som er naaet indenfor Langelænderens Deltagelseskreds — paatrods af andet og gammelt Bekendtskab.

Fynboens Hensyn er overordentlig mange, og det er ikke nok at kalde dem Former. Der kan være Stolthed i den afmaalte Hensyntagen. Der kan ogsaa være en egen Blidhed. Der er gærne tilmed en god Del Retskaffenhed. Hensynet er samvittighedsfuldt — ikke tilfældigt.

Fynboen bruger vel næppe sin Samvittighed saa meget som Jyden sin til sjælelig Kval, men bruger den til meget, som der ikke andetsteds bruges Samvittighed til.

Naar Fynboen holder sin Stenbro fri for det mindste Straa og ser nøje til, hvem der træder ind over den, saa kan der typisk være noget ejendommeligt samvittighedsfuldt derved.

Og saa er der da intet saa harmeligt og uretfærdigt for en Mand, der sætter Livet ind paa at passe sit og føre en smuk Levevis, og som holder sine Agre rene for Ukrudt, som at Naboens samvittighedsløse Ukrudtsfrø fyger ind og saar sig i de rene Marker.

Der er foreslaaet i en fynsk Avis, at Tobaksskatten skulde ombyttes med en Skat paa Tidsler og andet flyvende Ukrudt. Det er en retskaffen fynsk Tanke.[47])

Ukrudtsfrygten skal vel være en Aarsag til, at man rejser Gærder, der kan skærme lidt mod de falske Fnug — men til Gengæld kan et Føl ogsaa i sin Kaadhed faa en Gærdestaver op i Livet. Gærderne er dog vist særlig gavnlige til at markere, at herindenfor passer man sit — samvittighedsfuldt — og ønsker ikke Indblanding med andres Tidsler og ukultiverede Frø.

Men kunde man end tænke sig at hegne mod Ukrudt og at udrydde alle de Urter, der passer sig selv, som ellers ret er (!), saa var alt dog ikke hermed gjort for Høsten, saa længe der er Graaspurve tilbage. Thi Graaspurvene — siger Ordsproget — tager hvad, de kan faa. Men naar derfor disse over alle Hegn

stræbende, kornædende Fugle efter Landmandens Skøn retfærdigt bør udryddes, ja, saa kan hvem der lyster gaa til Staten med Krav om en almindelig Spurve- og Rotteudryddelseslov: Fynboerne tager Sagen lidt anderledes og opfatter den — hvilket Særsyn i moderne Folkepolitik — kommunalt.

Folk i Nørre Aaby og Indslev Sogne (Nordfyn) krævede, at Sogneraadet skulde aabne Krig mod Graaspurvene. Og Kommunen vedtog at give en Toøre for hver dræbt Spurv. Men Spurvene er og bliver allevegne. Krigen maatte, skønt den ikke var af den kostbare Slags, ophøre efter halvandet Aars Forløb.[48]) Det synes altsaa, at Graaspurve ikke bør nægtes Indfødsret. (. . . . Men jeg ser Krigen erklæret paany, idet fynske Landboforeninger retter Henvendelse til samtlige fynske Sogneraad om at begynde en Spurvekrig. Aug. 1913).

Fynboerne har vistnok — fra deres gamle, stærke Bylav — et særegent klart Syn for Kommunen: opfattet som en Kreds, indenfor hvilken man passer sit og skøtter alt, ikke blot det Loven ligefrem fordrer.

Landspolitik, hvori fynske Linjer er herskende, vil gærne søge Bund i det kommunale.

— Hvor man end træffer Fynboen i forskellige Ejendommeligheder: naar man slaar Følge, kommer man tilsidst ind i den muligt ejendommeligste Sans for Kredsen, være sig i Familie, paa Stævne eller i Kommune, ja i Nationen og i Aand. Kredsen er den Gruppe, hvori det fulde Hensyn kan tages i den foreliggende Sag.

Fællestræk.

Træk, som er fællesegne for dansk Folkekarakter, synes at fremgaa af en lønlig — næsten blufærdig — Selvhævdelsestrang. Denne har jeg paavist i Bogen om Sjællændere og Jyder. Fynboer danner ingen Undtagelse. Tværtimod, skulde der søges et enkelt Billede af det lønlige, uslagne Selv, er det muligt, at den stille syslende, viljefaste Fynbo var heldigt valgt.

Danskeren faar stundom Skyld for at staa i et særlig nært Forhold til Historien — og stundom ogsaa for det modsatte. Folkets historiske Sans kan der siges om, næsten hvad det

skal være. Sikrest er maaske, at det Følelsesliv, der rinder af dansk Jord, synes fortidigt stemt i en typisk Træghed.

— Hjærtet maa være stort, — der skal saa meget til at fylde det. —

Skulde Fynboen danne Undtagelsen? Fynboen er aandslivlig, ja, og Sjællænderen rap og Jyden ivrig. Saadan kan det siges. Men hvor det gælder om de oprindeligste Følelser, Grundtræk i Sjælelivet, findes vist ogsaa den gamle Træghed overalt. Den er en udmærket fast Linje.

Den kan faa moderne, ofte vildledende, Navne: Ironi, Blaserthed eller Dødbideri (»Kirkegaardsro« sa Kristen Kold) — kan ogsaa, tit med Uret, kaldes Skadefryd. Der findes i Medfølen som i Modfølen en gammel dansk Træghed. (Man kan læse om den hos Adam af Bremen). Den modvirker folkelig Splittelse, den giver gærne et vist Samhold. Den er Saltet i dansk Vid, og for Personligheden er den et Fodfæste — i Lighed med det stærke Sindsstyre — Taalmodet — som var Oldtidens Dyd.

Hersken over Sindet er ikke mindst mærkelig hos Fynboerne. Kulde og Hede kan brydes vældigt her.

Men Harme føles ofte anderledes hos Øboerne end hos Jyderne.

Jysk Harm er gærne en Viljesyttring. For at faa Viljen spændt, kan Jyden trænge til at harmes og lade sin Vrede gaa ud over Smaating uden egentlig Hidsighed. Det virker frigørende at harmes.

Øboernes Harme ligner mere en Tvang, der paalægges Sindet og kendes let som en Afmagt — hos Jyden snarest som Virken *imod* Afmagt. Jyden kan ta Forargelse som Stimulans, mens Øboerne strider derimod det længste de kan.

— Je ka blive saa gal, saa je katte røre mig! hørte jeg en Sjællænder sige. — Jyden vil kende sig anderledes tilpas. —

— En ung Fynbo flyede i saaret Elskovsfølelse fra Selskabet ind paa et afsides Kammer. Husets Datter, hans søsterlige Veninde, fandt ham: men hvad sidder du dog der efter? . . . . Han foer op, det rolige pæne Menneske, han skreg ud i Luften — og faldt sammen — en Ed. — Pigen var nær sunken i Jorden. — Et lignende Optrin gentog sig senere. Men da man alvorligt frygtede Selvmord, havde Fynboen mestret Tilværelsen: med roligt Sind og med en frisk Buket i Haanden

satte han en smuk Rekord og gav sin Følelse en anden Genstand. Han havde i en Hvirvelstorm brudt med et langt Tidsrum af sit Ungdomsliv. Nu herskede han koldt over sin Tanke.

Fynboen kan have vanskeligt ved at skjule sine Følelser, men har vist til Gengæld en Staalvilje til at herske over dem.

Her nytter det ikke at henvise til lyrisk Letbevægelighed. Der er Stædighed i Grunden og Snarhed i Handling.

Ved Siden af Træghed er Snarhed gammel hos Danskerne. Men »Letbevægelighed« er duttet paa i en sen Tid, hvor aandelige Rørelser (i moderne Forstand) opstod og mer eller mindre hurtigt fandt Sangbund i Folket — af meget forskellig Aarsag.

Særligt hvor Bonde og Sømand samles i en Fiskertype, er Træghed — Snarhed en sikker Linje, iøvrigt et fast Almuetræk.

En gammel sjællandsk Skipper, Fledføring i en Bondegaard, karakteriseres nu halvthundred Aar efter hans Død saaledes: Naar han begyndte at le, saa slog han.

Det er en Mand der er ligesaa træg, som han er snar, han kunde for den Sags Skyld godt være Fynbo. — Smugleriet, som Fynboerne nok sommetider er Mestre i (Spændingen lokker!) havde han da ogsaa drevet med Held.

Karakteristikken efter ham er almen dansk. Han er vel jævnfærdig (sen tilværks), men pas paa, han retter sig i et Smil, og saa er han snar. Det vidste Drengene, som for Toskilling hjalp ham ind over det høje Dørtrin, naar han kom ikke ædru hjem — og det vidste Mændene i Gildelag.

Der er en stille Stolthed i Folkekarakterens Grundlinjer og ikke mindst hos Fynboen.

Den fynske Bonde er arbejdsstolt og kan være rigdomsstolt.

Farbroderen lovede sin Brodersøn: Den Gaard, som din Far har haft i Forpagtning af mig og lagt sit bedste Arbejde paa, skal du nok engang faa paa læmpelige Vilkaar. Den unge Mand, hvis Far var død, havde to Farbrødre, som sad paa to store fynske Gaarde. — Saa kom Tiden, hvor han vilde sætte Bo, han havde en Kærest, og hun var fattig. Men da Farbroderen hørte det, sa han jævn og ligefrem og ærkestolt:

Næ, naar du givter dig med en fatte Pie, saa faar du itte Goren. — De unge giftede sig, og han blev Fabrikarbejder.

Den næste Brodersøn, som var opfødt hos den anden Farbroder, gik det aldeles ligesaa: En fatte Pie — saa faar du itte Goren. — Det er da i al Venskabelighed saa let at kloges af: Naar Manden gifter sig, skal Gaarden dermed ogsaa finde sig en bedre Halvdel i Penge eller i Jord.

Men den ægte Stolthed kan ligesaavel vise i modsat Retning.

Bladene bragte en lille Meddelelse om, at en Professor ved Universitetet kom fra lange Rejser hjem til sine Forældres Husmandslod paa Fyn, og her tog han efter gammel Vane Malkespanden og malkede sin Mors Ko.

Der er en vis fintfølende Stolthed deri — og en fynsk Fantasi: Malkespanden maa tages for at skabe den rigtige Stemning: at være hjemme igen.

— Det gaar lige op, at Fynboerne ærer deres Berømtheder, og at fynske Berømtheder ærer deres Oprindelse.

Hvis Danmark er stræng mod sine Storheder, saa har Fynboen vist ingen Skyld, og Jyden ikke altfor meget. Det er nok Sjællænderen, som for det meste, der har Skylden, Sjællænderen, som hellere dyrker Originalitet i Almindelighed end i Særdeleshed.

— Fynsk Folkekarakter har Sans for Storhed og Trang til at forgylde Storheden, hvor det tiltrænges — og det tiltrænges vel tit. — Fra de sydfynske Øer og til Samsø har jeg *ikke* hørt Bønder tale nedsættende om deres Greve, som de skatter den meningsløse Landgilde til. De vil egentlig helst rose den »største« Mand. Da Samsøs Greve for halvthundred Aar siden havde erobret Bøndernes Hede, rejste de dog Æreport for ham, da han kom til Øen, og den unge jyskættede Lærer hævdede sit stride Venstresind herpaa. Thi man burde jo ikke hædre Greven, det var Uret! Men man opfyldte en Ret mod sig selv ved at hylde den stolte Ejermand, overfor hvem man havde Følelse af Højhed. Der ligger mere Magt paa denne Følelse end paa, hvor værdig vedkommende Genstand for den er. »Kobberporten« skal rejses.

Thi Følelsen for Storhed — det højest naaede Maal af Myndighed — knyttes hos Fynboen til Følelsen for det menneskelig smaa, det taalsomt værgeløse. Ligesom Sansen for

den højeste Kraftspænding, Rekord, forenes med den blideste Hjemmefølelse.

Overfor Fynshovedmanden, den vældigste Sagnskikkelse, som uhindret bryder sig Vej, hvor hans Vej er, trods Mur og Slaa og mødes med Hyldest i Nordskov, staar den lille Bondepige, Ursula, og rækker ham »Urten« med bævende Haand.

Saa gav han vel hende Guld? spørger de yngre.

Nej, svarer Ursulas Datterdatter, nej Ursula var ikke rig.

Jeg forstaar, at hendes Lod var ringe alletider, men mere var, at hendes Væsen indgav Verdens vældigste Aand Medfølelse, idet han varskoede hende for Hestens Hov.

Sagnet har med fin Forstaaelse stillet disse to Skikkelser op mod hinanden, som de hører sammen i Folkekarakteren, saaledes, at det gode kommer tilsyne hos den mægtige, og det højeste Maal af Kraft ligesom opløfter og omstraaler det svageste Væsen.

Dette Karakterdrag er oprindeligt hos Fynboen: Følelsen for Samhørighed mellem stærk og svag — som i Hjemkredsen.

Navnet Grundtvig føles ofte som højt hævet over alle andre. Stærkest har jeg set denne Storskikkelse fremtræde i en gammel Folkeoplysers Foredrag. Som ung fynsk Bondeson sad han i Vartov Kirke paa Svalegangen og saa den store Præst, Grundtvig, med den hvide Skaldepande gaa op i Kirken: Naar jeg saa ham dær, var det som den gamle Slægt der steg op!

Det var ikke blot en Ypperstepræst her kom, nej, det synes at have været en Allivets Apostel, og Blodet har vist næsten standset sit Løb i Hjertet paa den unge Fynbo — indtil Gudstjenesten begyndte, og Salmesangen tonede. Der var især een Salme. Det var som paa selve Pinsedagen!

Bondeknøsens stærke Drøm om den Skikkelse, der syntes at rumme al Nordens henfarne Aand, viser, at en Bondeknøs uden synderlig Kultur ævner at fatte en saadan Aand. Og med dette sin Ungdoms Storsyn bliver han de smaa og undertryktes Ven, Husmandssagens og Børnehjemssagens varme Tolker.

Der fortælles (i R. Hansens Gamle Minder, vist den ypperste fynske Almueskildring),[49]) hvorledes Landsbyens Piger modsætter sig, at Karlene plager Drengene. Det er ikke noget særlig fynsk, at Karlen opfatter sig selv som Kejser og handler med Tjenestedrengen som sin simpleste Tjener, Almuedrengen fik altid en stræng Opdragelse i Laget, men i omtalte Skildring viser den sig dog mere ondartet, end jeg ellers kender den. De fynske Piger laver Sympatistrejke og svarer med Haan paa Karlenes Bejlen, indtil Drengene skaffes bedre Kaar. Hver Karl, der bejler, faar overrakt en Kurv med en Synaal: for han faar at sy om sig selv nu — og en Murstensbrok: den kan han tørre sine Øjne med.

Saa gjorde Karlene et Vers:

Er det dog ikke et Helvedes Spil,
at Manden skal gøre, hvad Kællingen vil?

Da hjælper Konerne Pigerne til Svar i et andet Vers:

Nej, det er bare Kærligheds Spil,
Pigerne kræver, hvad Hjærterne vil!

Og saa fik de fynske Pigers gode Hjærte vel raade efter deres tapre Vilje.

De skal nok vide, hvad der er fynsk: at Hjærtet og Viljen følges ad i den stille Selvhævden, som under forskellige Udtryk, er en fællesdansk Karakterlinje.

Mærkeligt pludseligt og tilsyneladende formaalsløst som et dybt oprindeligt Folketræk kan den fynske Ejendommelighed i Følelsen for det værgeløse, træde frem.

En Mor hørte sine Smaadrenge synge en Gadevise om en sølle Soldat, en »Tollerist«, der blev saa ilde handlet med i Soldaterlivet (»Her kommer jeg som et fælt Gespenst«). Hun bød dem synge Visen helt ud, og da de havde gjort det, straffede hun dem. De vidste ikke hvorfor.

Det har oprørt hende, at en stakkels Bondesoldat skal haanes i en latterlig Sang, hvis Mening af Komik hun ikke forstaar eller ikke agter. Forklare sin Følelse kan hun — selvfølgeligt — ikke, dertil er den for dybt gemt, men hun kan med en hurtig Haand gi sine Drenge Afsmag for at tralle om den sølle »Tollerist«.

Hun tog sig den Ubetydelighed saa fanatisk nær, ikke

fordi hun stod i noget særligt Forhold til Krigsmagten, men sikkert fordi hun var af fynsk Æt og havde en egen Følelse for Vemod: den man i de andre Landsdele knapt nok forstaar, mens Fynboen forstaar Vemod bedre end Komik og Satire.

Den »komiske« Vise om Tolleristen føles med deltagende Vemod og opfattes i en Uhyggestemning, der virker brat og brutalt som et ondt Varsel.

Der er næppe ret langt fra den fynske Uhyggestemning og til Varselsfrygten.

I fynsk Folketro er Varslerne sikkert noget af det ægteste. Naar Jyden har sine Syner har Fynboen sine Varsler og Sjællænderen sine Krøniker og »Pasåsjer«.

Det er forstaaeligt, at der i den fynske Kreds med dens Hyggefølelse og dens ejendommeligt inderlige Forhold mellem Mennesker kommer Varsler, skælvende Drømme om at skulle miste noget af, hvad man har kært. Det er næppe egentlig Angst der ligger tilgrund for Varsler — Begrebet Angst i moderne Opfattelse skal man være varsom med at overføre — deres Aandsindhold er vistnok ofte Vemod.

Paa min Vej viste jeg en fynsk Haandværker Dansk Folkemindesamlings Spørgeliste. Han bladede lidt i den. Hvad vilde han finde? —

Saa spørger han enfoldigt ligefrem: Tror De paa Varsler?

At min Mening om Varsler er, at det er noget man ikke — psykologisk — kan sige Løgn til, forklarer jeg saa godt jeg kan.

Dæmpet og alvorligt fortæller han saa, hvad han ved derom.

Dengang han var blevet forlovet, havde de Familieselskab, hvor hans Kæreste indførtes i Slægten. Som de nu sad hyggeligt mellem hverandre, lød der to Slag paa Ruden udefra. Det gentog sig — og der kom noget hvidt tilsyne derude. Da stod den Tanke for ham: dette er sidste Gang. Vi bliver aldrig samlede mer! — og det blev de heller ikke. Dødsfald og Bortrejse skilte den lille Kreds. De efterlevende har endnu (det maa være mange Aar efter) ikke naaet at samle den.

Der er en vidunderlig skær Følelse over hans trohjærtede Fortælling.

Fynsk Vemod og jysk Religiøsitet er, vidt forskelligt, begge saa stemningstunge. Man fries, hvis man vil, af denne Stemningslænke ved den sjællandske Komik, der ejer en uslagen Frihedsfølelse, som næppe findes i nogen anden dansk Karakterform.

Jysk Lune — jysk foran et Ord er noget fint og »urjysk« lig med kgl. Hof — kan være rammende og fældende, men ikke frigørende som jysk Harme og ejheller ukuet af tunge Tider og Tanker, stundom ogsaa temmelig stærkt bevidst. Jysk Folkekarakter er ikke mægtigst i Lunet, ihvorvel det har sin Styrke.....det er ikke til at dø paa.....det spiller ikke paa Ulykkens Rand og i Dødens isende Nærhed, saaledes som det sjællandske Lune ævner, uden nogensomhelst Forsorenhed.

Sjællænderen har ifølge sin Historie og Karakter en dyb Trang til ukuet Vid og frit Overblik, man har haft Brug for de Dele. *Det* kunde maaske kaldes »Hovbondetræk«, hvis et saadant Begreb skal findes.

Jyden naar ikke videre paa sin Naturfølelses Vej ved at lade sit Vid gnistre, og Fynboen lægger ikke synderlig Vægt paa Skæmt og skarpe Kanter i sit trinde Lag. Der er mindre af Omhu og Skønsomhed i fynsk Vid end i sjællandsk og jysk. Den fynske Omgangstone kan eje Lune, men kan lige saa vel være det foruden.

Det fynske instinktsfølte Modsætningsforhold mellem det store og det smaa avler ikke Vid men Vemod: en Aandsform, som ofte er hjemhørende i Øbosamfund (det københavnske ikke undtaget), og som staar fjærnt fra det mægtige Tungsind, der hviler paa jysk Ensomhed, hvor ikke findes en Kreds at drømme sine tunge Anelser i, men kun sit eget eneste Jeg at ruge dødsmørkt over.

I den fynske Vemod ejer man noget, som aldrig slippes — det jyske Tungsind er uden Ejendom: det er den blotte vældigste Higen. Mod hvad? — Gud? Derpaa svarer den enkelte.

.....Trip, trap, Træsko: den sjællandske Gnavenhed. Hverken det enlige Tungsind eller det hjemmedybe Vemod finder oprindeligt Leje i Sjællænderens Hu, men Originaliteten, Særheden, der kan drives urimelig vidt, kan ogsaa

grave sig ind i en urimelig Gnavenhed, som der vistnok kun findes et Raad imod: at faa Nysgerrigheden — Trangen til unyttig Viden — vakt.

Alskens Kvide er for Sjællænderen daarlig Grobund. Derfor er Drøveligheden ofte uden Aand: Gnavenhed. Man kan være saa »værkelig«. Men naar Sorgen rammer, saa rammer den et haardt Sind og rammer haardt. Æstetisk Ævne til at nyde Sorg findes her ikke, skønt der jo iøvrigt er en Del Æstetik i Livsfølelsen. Sjællænderen tager Sandheden (Faktum) saa ukunstlet ligetil. Men Livet holder Kunst i sin Tjeneste for at den skal bruges, og hvem der enfoldigen ikke fatter Lisen, men blot Kvalen skal knækkes derved. Vor Nation tæller mange Selvmordere. Der er Grund til at mene, de fleste (forholdsvis, skal jeg maaske sige) er Sjællændere.

— — Da Sjællænderen havde solgt sin Gaard, tog han Livet af sig.

— Da Fynboen solgte Gaarden, blev han vanvittig.

— Men Jyden lever videre (og kan leve højt) paa sit Martyrium.

Der sad en Mand paa Langeland med et godt lille Sted og Penge til. Men en Dag, mens han havde fremmede, og de sad ved Bordet og spiste, slog Lynet ned, og Huset brændte.

Det var ikke haardt Vejr, der kom bare lidt »Molm«, før Ulykken skete. Ingen led nogen Skade derved, og Manden byggede Huset op igen. Men saa solgte han det, og derefter var han aldrig tilfreds. Han blev vanvittig og døde et Par Aar efter i Tredsaarsalderen. Før var han en dygtig Mand, og ingen vidste andet at sige om ham. —

Men Huset det var hans »Føehæm«.

En anden Mand, som sidder paa Langeland med et godt lille Sted, fortæller mig herom, som Bevis for, at det er ikke let for ældre Folk at passe sig ind under nye Forhold.

.....Der er som sagt flere Maader at komme fra »Stedet« paa.

Jyden er vist den sidste, der skal sætte Livet til ved det.

Selv om han aabent ringeagter Livet og dets Glæde, kan han ikke skille sig fra dets Pine, thi maaske lever Sjælen

stærkest her. Og vanvittig bliver en kraftig jysk Natur ikke let. Jyden kan gaa omkring mellem os, fuld af Vrangforestillinger og Tvangstanker, som en agtet og klog Mand.

Sjælsspændingen indtil Vanviddet ligger ikke for Sjællænderen. Han vil sløves eller koldt give op inden der naas saavidt.

Saadan gjorde min Mor, saadan kan jeg osse gøre! sa Manden Aftenen før han hængte sig. Man skammede ham ud for det — og man fortæller dæmpet derom.

Det var et sidste Overblik. Der er ingen Ynk, allermindst er der Fejhed, som Moralister vel paastaar. Naar saa skal være, er det ikke modigere at nyde Sorgen religiøst end at standse den brat. Det kan være blødagtigt at læmpe sig med Livet, men ikke at ta det haardt paa hedensk Vis.

Det er sikkert psykologisk urigtigt altid at opfatte Selvmordet som Vanvid eller Blødagtighed — ligesaa at tale om at »bære» Sorgen, naar den i religiøs Ekstase lægges over paa Gud.

Den Tilstand, hvori Sjælens yderste Taaleævne er givet, og hvor Sorgen bæres som det eneste levende og uden Lindring, fører over i Vanviddet. Det er den sidste — store — Rekord.

For den er Fynboen bange. Ligesom Sjællænderne for Selvmord. Der tales ikke koldt derom.

— Hvad de saa end skal lide, naar de maa beholde Forstanden! Det er skidt, naar Folk ett ka tuml' sig selv! siger en fynsk Bonde.

Præstens Kone var bleven sindsyg, og Præsten giftede sig igen. — Det passer sig ikke for en Præst! mener Bonden, og med *sin* Forstaaelse af Sindssyge har han maaske Ret, thi han mangler vel den moderne Opfattelse af arvelig Dispositions Rækkevidde. Ser han en ung karsk Kvinde bukke under sjæleligt, vil han snarere fæste sine Tanker ved hendes lønlige tunge Lod end ved hendes muligt for lystige Forfædre. Saa kan der tvistes om, hvor Skylden er størst.

Sikkert har Sindssyge en typisk Kraft indenfor fynsk Folkekarakter ligesom Selvmordet i sjællandsk og Tvangstanker i jysk.

Over det typiske Træk kan der være en egen Sjælsskønhed.

— Der var en Mor (paa en fynsk Ø), som efter sin yngste Søns Død brød ud af sine Omgivelsers Stemningskreds. Saa havde hun mistet Forstanden, og det mente hun ogsaa selv.

Hun var uden Maal for sin Søgen. Hvileløs vankede hun, altid ilsom: en høj mager Skikkelse med Hovedklædet dybt ned over Panden og det jagende Blik. — Jeg stod en Dag og talte med hendes Mand, der gik og puslede udenfor Huset, da hun kom ilende og standsede foran ham uden at ændse mig. »Aa, giv mig min Forstand igen!« bad hun saa higende ømt. — Hav Taalmodighed, Mor! svarede han stille: det kommer nok. — Det sidste mit Øre fangede, idet jeg for hans Skyld fjærnede mig, var: Du er en haard Mand! — Og den rastløse Ilen tog hende atter. For hende var der ingen, ingen Hjælp i Himlen eller paa Jorden. Saa haard var hendes Skæbne. Mærkeligt: hendes Sjæl syntes mig underlig skøn — mens jeg ellers kender en legemlig Lede ved Sindssyge.

. . . . . .

Mor og Datter sad i Stuen og spandt, da de hørte et Brag ude i Forstuen. En Tid efter kom der Bud, at Sønnen i samme Stund var død. Trods sin Svimmelhed for han tilsøs, han faldt ned fra Rigningen og slog sig ihjæl paa Dækket. Siden kunde hans Mor, en kold og faamælt Kvinde, ikke holde Føde i sig. Svindsot lagde hende i Graven paa faa Aar. Om hende kunde det maaske siges, at hun bar Sorgen, bar den helt og fuldt, saalangt hendes Kræfter rakte.

Eller er det maaske ikke Sorgen selv. Er Sorgen den man kaster paa Gud og finder religiøs Kraft i — mens Vemod er den Kval, som Mennesket maa bære helt og alene, fordi Livets Bitterhed kan være uden Grændser og dybere end Bibelens Helvede, blot ikke saa langvarigt. Thi i Livet lider de gode, dem der kan lide mest.

Den fynskættede Kvindes umistelige Synsbillede af Sønnen, der i sin medfødte Svimmelhed falder højt oppe fra Masten og dybt ned paa det plankehaarde Dæk, er i usigelig Vemod (Vemod er ikke netop Lyrik!) muligt mer pinefuldt end nogen Bevidsthed om egen Brøde og Straf. Men her er saa stille: almuetyst — saa vanskeligt at fatte tilbunds.

— — —

Naar Jyden offrer sig til Livets Værk, trods al dets »Sølle-hied« (med eller uden Tvangstanker) — naar Sjællænderen ser tilbage paa Aarenes udstandne Lyst og Kval med Hovro (eller gør kort Proces med det hele), og naar Fynboen tager Til-værelsens tunge Lod følelsesstærk og livstro til sine Kræfters Ende, saa sker det udfra den samme stille, uslagne Selvhæv-den — i Liv og i Død.

Dansk Folkekarakter lever med en Styrke, en utæmmet Livskraft, som er os saare lidt bevidst, men den vil klares for os, efterhaands vi lærer vore Folketyper at kende.

Hvor er de forskellige: Jyden, Fynbo og Sjællænder og dog ikke uens. Ingen af dem kunde tænkes ude af Dansken.

De er Modsætninger indenfor visse Grændser, ligesom de hver har sin Opfattelse af de Modsætninger, som skaber Livsspænding.

Fynboen er den som stærkest føler Forskellen i stort-smaat, højt-ringe, Hygge-Uhygge — ja, man tør maaske sige: den i hvem Livets Undren er størst.

Jyden med sin individuelle og nationale Modstillingstrang er egenlig først retvendt, naar al Modsætning rinder bort i den uendelig dybe Enhed, som kendes overfor Naturen og overfor Guddommen. Her er ikke Tale om Mystik, hvori Sjælen smælter ind i det forskelsløse Gudealt, men om en hjemme-avlet jysk Religion, hvori Gud og Sjælen, ligesom Naturen og Naturaanden, ligesom Bjærgmanden og Bonden er hin-anden saa haandfast nær, at der næppe bliver Plads for Vid-undere. Jydens Religion er saa hverdagsskøn og saa mægtig i hvert Gran, den rører ved, at Miraklerne bliver Bagateller (og ikke omvendt): overfor det ene, at Gud er, og jeg er, og her aleneste findes ingen Modsætning.

Jydens Kraft er stor til at bryde, mindre til at bære Mod-sætninger og til at taale det grændseløse Vemod, Livet kan byde den, der er i Modsætningernes Magt. Hos Jyden er der ringe Spænding mellem smaat og stort, højt og jævnt. Hos Fynboen er denne Spænding en Livskraft.

Her er da Plads for Underet, som hos Jyden for Offeret.

Paa den anden Side Storebælt er det lidt anderledes. Livs-modsætningerne skal langsomt overvindes. Ikke just de aandelige (etiske) som Fynboen og navnlig Jyden strides med, og

som Sjællænderen *kan* tage lidt valent paa, men derimod de karakteristiske: hvor Typerne skal samspilles, kendes ikke den »sjællandske Syge«, dær er Smilet sejrende, Viddet uovervindeligt.

I Rigets Værk staar Sjællænderen som den, der samler og forener de modstridende folkelige Elementer. Herudfra frembringer Jyden mangeartede og store Kulturværdier.

Fynboen bor midt imellem og drages af Modsætninger og vanskelige Maal. Fynsk Folkekarakter er i sin Higen vist den mest utrættelige. Den kender ikke til at standse paa Vejen, men ved Maalet. Som Rask siger paa sin Islandsk: Jeg lader intet standse mig (»Ek læt ekkert aptra mèr«[50]), eller som Jørgen Petersen i Dalum sa paa sit sjællandsk-fynsk: »Aldrig færdig, men altid paa Vej!«

Denne ukuelige Sjælsspænding bor i det stille fynske Væsen og i de milde Hjemmekredse. Dær bor dybe Viljer.

Overfor den sjællandske tindrende Flok og de skabertunge, jyske Enkeltkræfter, maa det hegnede fynske Bylag kendes i dansk Folkekarakter.

HENVISNINGER.

1) Bidrag til Kundskab om de danske Provinsers nuv. Tilstand i økn. Henseende. Svendborg Amt v. C. Dalgas, S. 4 (1837).
2) Samme. S. 77.
3) Fejlberg: Dansk Bondeliv har disse og flere Træk fra Forholdet mellem Jyde og Fynbo. Se D. Bondeliv I 79, 137 og II 184.
4) Ev. T. Kristensen: Sagn og Overtro 6 I, 312.
5) Ev. T. Kr.: Danske Ordsprog.....
6) Ev. T. Kr.: Jyske Folkeminder, 9. Saml., S. 94.
7) Ifølge med at Palnatoke historisk knyttes til Fyn, findes her nogle Sagnforestillinger om ham. Jeg har dog ingen truffet, som paaviseligt stammer fra ægte Folkesagn (uden literært Mellemled). Adskillige Stednavne med Toke er man tilbøjelig til at sætte i Forbindelse med Sagnhelten, hvorom det ogsaa maa siges, at han er psykologisk velvalgt. Digteren Mads Hansen vidste, hvad P. var værd som fynsk Folkehelt, da han paa en Fane, som Kvinderne skænkede hans Skyttekreds, satte den store Bueskyttes Ord: end er vort bedste Skud ivente! (Mads Hansen, Levnedsskildring af P. R. Møller, S. 26).

   Henlydninger til »Toke« har jeg fundet følgende Steder i fynsk Topografi. *Nord-* og *NV.-Fyn*. Fra Skydebjærg (Baag Herr.) mundtlige Meddelelser om Sagnet i *Tokelund* Ejlby-Melby Præstegaardsjord (Skovby Herr.). Tilskrevet Blad i Bogense Bys Hist. v. Literis Mando (Aarhus Statsbibliotek), efter S. 280 nævner *Tokehøj* og *Tokelund*. I samme Bogs trykte Tekst, S. 55, nævnes Palnatokes Borg mellem Odense og Bogense, *Togerød, Tokerød*. Samme Forfatter har i Middelfartsunds Historie (af S. H. K.), S. 10, *Tokebjærg, Tokeskov* i Baaring (Vends Herr.) og *Tokes Mae, Tokes Stald, Tokelund* i Vejlby (Vends Herr.).
8) Bidr. t. Kundsk. om d. Prov. nærv. Tilst. Svendborg Amt. S. 77.
9) Saml. t. Fyns Hist. og Topgr. X Bind. Svenskerne i Fyn. Af N. Rasmussen, Søkilde. S. 16, S. 6—7.
10) Hist. Tidsskrift IV. R. V B. Den fynske Landbostand 1657—60. Af S. Jørgensen, S. 231.
11) Saml. t. Fyns Hist. og Topgr. X B. »Udskiftningen og dens Følger i Skovby Herr.« Af Vedel Simonsen. Meddelt af Boesen. S. 70.
12) Især: »Gamle Minder« af Rasm. Hansen I—II.
13) Vider og Vedtægter v. P. Bjerge og Th. S. Søegaard. I, 125.
14) Samme. I, 297.
15) Samme. I, 126.
16) Samme. I, 307.
16a) And. Christensen: Fynske Bønders Liv S. 97.
17) Højskolebladet Nr. 12, 1912. Friskolelærer Hans Nielsen i Stige (efter A. K. L. Lumby i Fyns Tidende).
18) Chr. Reimer: Nordfynsk Bondeliv I, 54 meddeler at Fyns Stifts Kunstforening i Odense har rigt Besøg af Landboere ved sine Udstillinger.
19) Samme I, 76.
20) A. Christensen: Fynske Bønders Liv. S. 66.
21) Socialdemokraten 30. Oktober 1909. Vejmand Laurits Nielsen, Snestrup.
22) Højskolebladet Nr. 11, 1912. Kr. Lohmann.
23) Hist. Tidsskr. 1875—77. S. 227. S. Jørgensen: Den fynske Landbostand 1657—60.

24) Højskolebladet Nr. 36, 1912. Georg Brahm. af Kr. Lohmann (Udtrykket brugt af Pastor P. Boysen).
25) »Tiden« Nr. 44, 1913. Thurø, af C. M. Hansen.
27) Højskolebladet Nr. 11, 1912. Kr. Lohmann.
28) Kolding Folkeblad 15. April 1912 (efter Fyns Tidende).
29) Marslevstævnen omtalt i Aftenposten 26. Dec. 1911, af R.
30) Rasm. Hansen: Gamle Minder, I. 7.
31) Højskolebladet Nr. 11, 1912. Lohmann.
32) Ludv. Schrøder: O. P. Holm Larsen. S. 30—41.
33) Danske Ordsprog v. E. T. Kr.
34) Skattegraveren II, 124.
35) Højskolebladet, 1881. Jens Kamp: Dansk Provinsejendommelighed.
36) Bidr. t. Kundsk. om d. Prov., Svendborg Amt S. 428.
37) Vedel Simonsen: Fyns Vilknar i den saakaldte Grevens Fejde. S. 54, Anm.
38) Mundtlig Medd. fra Koldby, Samsø. Ogsna Ev. T. Kr., Danske Ordspr.
39) Bidr. t. Kundsk. om d. Prov., Odense Amt v. Hofman (Bang). S. 414, 419. Om Skovtyveri, se 376 — om Kornindsamling til fattige, se 453.
40) Rasm. Hansen: Gamle Minder II, 148.
41) Bogense Bys Historie (Literis Mando) 681, 532.
42) Gæstfriheden i Fyn. Af L. F. C. Engberg i Gyrstinge (Ringsted 1856).
43) Bogense Bys Historie, 646.
44) Smaatræk om Kr. Kold v. Kr. R. Stenbæk. S. 63.
45) Samme. S. 16—17.
46) Hist. Tidskr. IV R. V B. 1875—77. S. Jørgensen: Den fynske Landbostand 1657—60. S. 227 synes at mælde om et Spor til Friskolen.
47) Kolding Folkeblad 13. Januar 1913 (efter Middelfart Venstreblad).
48) Samme 11. Jan. 1913.
49) Rasm. Hansen: Gamle Minder II, 221—22.
50) F. Rønning: R. K. Rask, S. 41.

OVERSIGT

Side

Fyn som dansk Landsdel ..... 5— 13
Almindeligt Kendskab og Vurdering — Politiske Skellelinjer — Kappestrid

Fynsk Udsyn ..... 13— 19
Naturen og Hjemfølelsen — Historiens Kamp for Hjemmefred

Stævnerne ..... 19— 35
Typisk fynsk Landsby — Stævnernes Brug og Form — Aandelige Strømninger — Lavsfølelse — Strynø Majtræ

Typiske Skel ..... 36— 56
Fynboen overfor Fremmede — Folkevid — Adræthed — Rekordsans, Redningsmænd — Stemningsstyrke — Digtning og Vækkelse — Naivt Lune — En spænstig Melodi — Sagnfortælling

Kredsen ..... 56— 71
Øbo og Holmbo — Landsbystilhed — Altid paa Vej — Fordringsfuld Hyggefølelse — Musik i Samværet — Gæstfrihed — Handelsævne — Driftige Byer — Nationalsans og Kredssans — Landsmaal og Sprogtone

Fynboer i Øst og Vest ..... 71— 87
Samspil mellem Landsdelene — Folkelig Kritik — Pædagogisk Ævne — Fyn og Samsø — Et lukket Land — Taktfølelse — Øen midt i Verden

»De fynske Piger« ..... 87— 95
Almindelig Type — Naivitetens Værdi — Kvindeskik — Nordfynsk og sydfynsk Type — I Odense

Spredte Iagttagelser ..... 95—111
Deltagen — Religiøs Sans — Fynsk Æt — Mandjævning — Lille Danmark — Fantasi — Stolthed — Samvittighedsfuldt Hensyn — Sogneraad

Fællestræk ..... 111—123
Harme — Træghed, Snarhed — Storhed og Medfølen — Varsler og Vemod — Sindssyge og Selvmord — Sjælsspænding

THORKILD GRAVLUND:

ØEN (1903).
I GAMLE ESSINGE BY (1905).
VEJRBILLEDER (1908).

REERSØ (Danske Studier 1907).
SJÆLLANDSK KARAKTERSTUDIE (Fra Dansk Folkemindesamling I. 1908).
NOGLE GRUNDLINJER I FOLKEKARAKTEREN (Danske Studier 1908).
KRISTRUP VED RANDERS (Danske Studier 1909).
REERSØ OG OPLANDET (Danske Studier 1909).
DANSK FOLKEKARAKTER (Sjællændere og Jyder 1911).
